

MELLAN HOPP OCH FASA

Om en skalds självuppfattning

SPRÅK- OCH LITTERATURCENTRUM
Latin
LATM04: Magisteruppsats
Peter Fransson
Handledare: Professor Arne Jönsson

*Rursus, magne poeta, volo describere vitam
Dura cum domina – Cynthia pulchra – tuam.
Ah, tot erant lacrimae, tot erant tua vulnera corde:
Enumerare volo cuncta per hunc calamum.
Este procul, vates Romani, maximus ille est!
Este procul, Graeci – maximus Umber adest!
Ille suis cum carminibus vos vincit amore,
Optimus est miles militia Veneris.
Accipe rursus, non imitabilis augur amoris,
ore meo laudes inferiore novas!*

Peter Fransson

Innehållsförteckning:

1. INLEDNING

1.1 Syfte och frågeställningar.....	4
1.2 Metod och källor.....	4
1.3 Presentation av Propertius' liv och verk.....	5

2. PROPERTIUS' SJÄLVUPPFATTNING

2.1 Syfte och inspiration.....	7
2.2 Sammanfattning.....	8
2.3 Propertius' syn på skaldens roll.....	13
2.3.1 Liv kontra död.....	13
2.3.2 Skalden som gudarnas språkrör.....	17
2.3.3 Skalden som <i>praeceptor amoris</i>	20
2.3.4 Sammanfattning.....	24

3. PROPERTIUS' KÄNSLOLIV

3.1 <i>Livor et invidia</i> – Svartsjukan.....	25
3.2 <i>Amaritudo et desperatio</i> – Bitterheten och Förtvivlan.....	32
3.3 <i>Fides</i> – Troheten.....	37
3.4 <i>Libido</i> – Kättjan.....	41
3.5 <i>Felicitas</i> – Romantiken.....	46
3.6 Sammanfattning.....	60

4. PROPERTIUS' VÄRDERINGAR

4.1 <i>Pacatus</i> – Pacifisten.....	60
4.2 <i>Moratus</i> – Lyxhataren.....	63
4.3. <i>Sacrosanctus Amator</i> – Älskaren som sakrosankt.....	65
4.4 Sammanfattning.....	66

5. AMICI – VÄNNERNA

5.1 Gallus.....	66
5.2 Tullus.....	68
5.3 Ponticus.....	70
5.4 Bassus.....	71
5.5 Maecenas.....	71
5.6 Övriga vänner.....	73
5.7 Sammanfattning.....	74

6. PROPERTIUS' ANVÄNDNING AV NÅGRA LITTERÄRA GREPP

6.1 <i>Nox amara</i> – Den bittra natten.....	75
6.2 <i>Clausus amator</i> – Den utestängde älskaren.....	78
6.3 <i>Pallor amatoris</i> – Älskarens blekhet.....	81
6.4 <i>Munus puellae</i> – Flickans gåva.....	83
6.5 <i>Funus poetae</i> - Skaldens begravning.....	85
6.6 Sammanfattning.....	87

7. Syntes.....	88
8. Litteraturlista.....	91

1. Inledning

1.1 Syfte och frågeställningar

Med bakgrund av min tidigare C-uppsats *Kärlekens språk hos Sextus Propertius* angående metaforbruk hos Propertius är tanken att i denna D-uppsats försöka se närmare på skalden själv och genom dennes egna dikter försöka teckna ett porträtt av honom som person och som diktare. Denna föresats kan i frågeställningsform formuleras sålunda:

- Vad var Propertius' syfte med sin dikt och varifrån hämtade han sin inspiration?
- Hur såg han på sig själv som diktare och som man och älskare?
- Vilka personlighetsdrag hade han?
- Vilka värderingar hade han?
- Vilka var hans vänner och hur såg vänskapsrelationerna ut?

Som en pendang till detta skall uppsatsen även undersöka Propertius' bruk av fem redan från annat håll kända litterära grepp. Dessa har jag med delvis egna termer valt att benämna:

- *Nox amara* – den bittra natten
- *Clausus amator* – den utestängde älskaren
- *Pallor amatoris* – älskarens blekhet
- *Munus puellae* – flickans gåva
- *Funus poetae* – Skaldens begravning

1.2 Metod och källor

Denna uppsats tar inte något avstamp i en särskilt utvald bok av Propertius utan vill snarare, så gott det går, förhålla sig till alla poetens fyra böcker. Likväl är det min föresats att presentera texterna i ordningsföljd för att kunna återge något av den utveckling som Propertius tycks genomgå med tiden och till vilket vi kommer att återkomma. Alla citat kommer att refereras med hänvisning till bok, dikt respektive rad (t.ex. I.1.1).

Den edition av Propertius' dikter som jag använt mig av är Mauritius Schusters utgåva av texten *Sex. Propertii Elegiarum Libri IV* [Lipsiae: Teubner, 1954]. Därutöver har jag haft ytterligare vägledning av W. A. Camps kommentar till Propertius, *Elegies* [London: Cambridge Univ. Press, 1961-1967 4 vol.].

Jag har även gjort bruk av Ingvar Björeksons svenska översättning *Sextus Propertius Elegier* [Stockholm : Natur och kultur, 2002 (Danmark)].

Övriga konsulterade böcker är *Brill's Companion to Propertius* [Leiden: Koninklijke Brill NV, 2006] Hans-Christian Günther (ed.) och *Latin Literature – a History* [Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1994] av Gian Biagio Conte.

När det gäller förklaringar av ord så har *Oxford Latin Dictionary* [Oxford: Clarendon Press, 1968-82 vol. I-II]. Förkortningen *OLD* kommer genomgående användas.

Vid referering till parallellställen hos andra författare eller inom Propertius' egen diktning har jag tagit mig friheten att själv göra en svensk översättning, markerad med citationstecken, som jag presenterar i den flytande svenska texten. Detta har varit av mestadels praktiska skäl, dels för att jag velat undgå att blanda samma Propertius' texter med andras i alltför stor utsträckning, dels för att den latinska texten i sig inte alltid är lika viktig som sitt innehåll, dels för att lätta något på bördan som läsaren redan kommer att vara betungad av att läsa igenom latinet som understundom presenteras i relativt långa stycken. I dessa fall har jag allt som oftast låtit en svensk sammanfattning finnas med allteftersom den latinska texten kommenteras och analyseras. I gengäld har jag strävat efter att ge en så textnära översättning som möjligt, vilket inte hade låtit sig göras om redan existerande svenska översättningar hade citerats, emedan dessa oftast är metriska och således måste göra avkall på textens ordgranna betydelse. Ibland har jag dock inte kunnat följa denna princip, oftast därför att den redan existerande svenska översättningen av t.ex. Propertius själv kan tillföra något av intresse, vilket då anges. Detsamma gäller hänvisningar till t.ex. Iliaden och Odysseen eller andra grekiska texter, då jag ansett att den svenska översättningen varit nog för uppsatsens syften. För övriga uppgifter om källorna hänvisar jag till litteraturlistan i uppsatsens slut.

1.3 Presentation av Propertius' liv och verk

Sextus Propertius föddes i Umbrien någon gång mellan 49 och 47 f. Kr. Man har föreslagit, med utgångspunkt av hans egna skrifter, att det var i Assisi och inskriptioner där nämner en *gens Propertia*.¹ Han var av riddarstånd och fick sina ägor konfiskerade av Octavianus (Augustus) som en följd av det perusinska kriget, en revolt från de italiska lantägarnas sida, som blossade upp och kvästes av Augustus mellan år 41-40 f. Kr. Sedan han begivit sig till Rom mötte han den kvinna som skulle komma att uppta så mycket av hans liv och som till synes igångsatte hans poetiska bana – Cynthia. Apuleius vet att berätta att hennes sanna namn var Hostia, en ättling av den episka poeten Hostius, författaren till det historiska/episka verket *Bellum Histricum*. Man har även föreslagit att Apuleius' text är korrupt och att hennes namn var Roscia, och i så fall skulle vara ättling till komediförfattaren Quintus Roscius Gallus.² Här mötte han också sin välgörare Maecenas och införlivades i dennes diktarkrets runt år 28 f. Kr. Han gjorde även en särskild bekantskap med Ovidius. Tidpunkten för hans död finns det många bud om, men inga kronologiska angivelser finns i hans diktning från tiden efter år 16 f.Kr, så hans död brukar hänföras till kort efter den tiden.³

Hans verk finns bevarade, om än illa och med en komplicerad traderingshistoria, i fyra böcker. Den första skall ha publicerats runt år 28 f.Kr och kallas traditionellt *Monibiblos* efter en formulering hos Martialis. Den består av tjugotvå dikter och riktar sig i huvudsak till Cynthia och till vännerna och behandlar främst kärlekens våndor och glädjeämnen.

Bok II, som består av trettiofyra elegier, publicerades sannolikt runt år 25 f. Kr. och har ännu Cynthia som sitt huvudämne men visar dessutom på Propertius samhörighet med Maecenas' diktarkrets.

¹ Luck sid. 112

² Sullivan sid. 78

³ Conte sid. 331

Bok III innehåller tjugofem dikter med Cynthia som huvudperson och gavs troligtvis ut runt år 22 f. Kr. Den röjer dock en del augusteisk propaganda och hyllning till den kejsrerliga regimen.

Bok IV, bestående av elva elegier, publicerades någon gång runt år 16 och riktar blott två dikter till Cynthia och koncentrerar sig mer på Roms förflutna och mytologin.⁴

I anslutning härtill vill jag återigen påminna läsare om det som sades i förbigående ovan, att Propertius' diktning nått oss genom en komplicerad traderingshistoria. Det faller utanför uppsatsens fokus och utrymme att i någon större utsträckning ta hänsyn till detta, men läsaren bör hela tiden hålla i minnet att texten som sådan inte alltid är säker, särskilt vad det gäller de senare böckerna. Likväl skall något kort sägas om manuskripten och traderingen för att på något sätt illustrera hur synnerligen komplicerat problemet är i Propertius' fall. Det existerar runt 150 manuskript av Propertius' verk vilka alla nedtecknades mellan åren 1425-1500 med med ännu äldre manuskript som förlagor. Av dessa är följande de viktigaste:

N (Codex Neapolitanus eller Gudianus) är antagligen det äldsta relativt kompletta manuskriptet och nedtecknades i nordcentrala Frankrike runt år 1200. Det går i sin tur tillbaka på ett nu förlorat manuskript, hyparketyten **X**, som i sin tur går tillbaka på själva arketyten **Ω**. **N** finns bevarat samt tre kopior från c:a 1470.

A (Codex Leidensis Vossianus lat.O.38) anses mycket mer opålitligt än **N** och nedtecknades för Richard de Fournivals bibliotek runt 1240. På sina ställen måste det kompletteras med andra manuskript. **A** går tillbaka på en annan hyparkety (**X**) som går tillbaka till **Ω** och har i sin tur genererat tre andra manuskript med beteckningarna **F**, **L** och **P** via ett manuskript som möjligen nedtecknades av självaste Petrarca (**II**), men av dessa är blott **F** en direkt kopia av Petrarcas dokument. De övriga har en hyparkety mellan sig.

F (Codex Florentinus Laurentianus) nedtecknades direkt från Petrarcas manuskript runt år 1380 men avskrivaren har gjort sig skyldig till en uppsjö av fel men likväl har manuskriptet genererat ytterligare avskrifter.

L (Codex Oxoniensis Bodleianus Holkhamicus misc.36) färdigställdes från Petrarcas dottermanuskript 1421 och anses vara det minst opålitliga av de tre som utgått från **II** trots mellanhanden **X**. Likväl är det inte helt komplett.

P (Codex Parisinus 7989) färdigställdes 1423 och innehåller även Tibullus och Catullus samt den enda sammanhängande texten av Petronius' *Cena Trimalchionis*. Manuskriptet har dock rättats många gången med det nu förlorade **X** som kom från **II**.

Z (Biblioteca Marciana Fando antico 443) nedtecknades 1453 och tycks vara en annan avskrift direkt från **II** helt oberoende av **F**, **L** och **P**.⁵

⁴ Conte sid. 332-333

⁵ Butrica sid. 38-43. Manuskriptens latinska namn är hämtade från Heyworth.

2. Propertius' självuppfattning

Vårt första undersökningsområde handlar om Propertius' självuppfattning, hur han uppfattade sig själv som människa, skald och älskare. Bernhard Risberg såg Propertius som en rasande och förtvivlad skald, som beskrev sin kärlek med passionens brinnande stil, i motsats till Ovidius' ”kalla och falska kvickhet”, Tibullus' ”verklighet” eller Catullus' ”oanständighet”.⁶ Detta är även min bedömning men likväl bör man hålla i minnet att diktens jag inte alltid behöver stämma överrens med författarens, något som Gesine Manuwald påminner oss om i sin artikel:

In spite of the poetry's 'subjectivity' both lover and beloved as described in the poems are (at least to some extent) fictitious constructs. Accordingly, one has to distinguish between the poet Propertius and the lover/persona/speaker acting in the poems, even if the persona calls himself 'Propertius'... That contributes to the poetic fiction and endows the persona with a unity of character; it does not mean that the identity between the narrated experiences of the lover and Propertius' personality as a poet can be assumed⁷

Min utgångspunkt är dock att Propertius' diktning har en grund i genuina personliga erfarenheter, men att han som diktare tillåtit sig själv att ta ut svängarna, dels genom de poetiska ideal och metaforer som han måste ha förväntats att behärska och göra bruk av, t.ex. *clausus amator*-motivet, som vi skall se närmare på nedan. Personligen tror jag även att mycket kan förklaras genom elegin som poesi och konstform, att detta var ett forum för känslor att ohämmat och fritt få rasa. Detta ger också Propertius uttryck för, men samtidigt är det min personliga uppfattning att de romerska kärleksskalderna i allmänhet och kanske Propertius i synnerhet var känsluburna personligheter, som inte var främmande för att göra världen, snarare än sig själva ansvariga för lidna oförrätter och nederlag i livet. Ovanstående citat bör dock alltid ligga i läsarens bakhuvud i läsningen av denna uppsats.

Likaså vill jag även göra läsaren uppmärksam på att jag i föreliggande arbete har tolkat även ej namngivna flickor genomgående som Cynthia, om inte Propertius uttryckligen säger något annat. Detta kan tyckas oförsiktigt, men för våra syften är det inte alltid relevant att det är just Cynthia som avses eftersom det är skaldens känslor och uttryck som står i fokus eller den bild han vill ge oss därav.

2.1 Syfte och inspiration

Vad säger Propertius om syftet med sin diktning och varifrån drar han sin inspiration? Syftet formulerar han, om än vagt och poetiskt uttryckt, redan i första dikten i bok I. Viktiga nyckelord har jag valt att markera med fetstil:

*Fortiter et ferrum saevos patiemur et ignes
sit modo **libertas** quae velit **ira, loqui** (I.1.27-28)*

Vi ser här hur Propertius skapar sig en möjlighet (*libertas*⁸) för sina känslor att få rasa; i första hand vreden och vi får anta att det är vreden över att vara försmådd och ratad av Cynthia då han i föregående rad nämnt sitt *non sanum pectus*. Orden ”järn och eld” används här på ett

⁶ Björkeson sid. 12

⁷ Manuwald sid. 219

⁸ *libertas*: ”Freedom or opportunity (to do something)” OLD sid. 1025

mångfacetterat sätt, dels rör det sig om den behandlig Propertius måste undergå för att bli kvitt sin kärlekssjukdom (raderna vänder sig till några magiker), dels är det kärlekssjukdomen i sig själv klädd i metaforiska men typiska toryrredskap.⁹ Sitt syfte återkommer han även till i I.6.29-30 där han sedan han beskrivit det dystra livsöde han förväntar sig från Fortuna, säger:

*non ego sum laudi, non natus idoneus armis
hanc me militiam fata subire volunt*

Den krigsstjänst (*militia*) ödet pålagt honom är givetvis kärleken och kärleksdiktningen, i motsats till den episka och krigiska diktningen, till vilken han inte är född, men texten som sådan kan lika gärna vara en *refutatio* (tillbakavisande) av kriget och den augusteiska fälttjänsten som Propertius även på andra ställen motsätter sig. Lilja påpekar att den ödesrelaterade retoriken skalderna använder sig av inte syftar till mer än att urskulda deras livssituation, eller deras *vita iners*, som de visste vände upp och ner på traditionella värderingar om vad som förväntades av en man. Ödet, förstärkt av de många legitimerande mytiska parallellerna de brukar anföra, försvarar och urskular alltså deras livsföring. Kärleken innebär således även ett moraliskt problem, vilket Lilja menar är särskilt framträdande just hos Propertius.¹⁰ Propertius står dock på elegins och kärlekens sida i denna poetiska kamp mellan de två stora diktningsgenrerna och det får nog ses som en ej för dristig tanke att poeternas *vita iners* under Venus' hägn försvarades genom Augustus' stamtavla som sökte sitt ursprung i just kärlekens gudinna. Den augusteiska freden är således även Venus' fred – *vita iners*.

Motsättningen mellan epik och elegi är något Propertius även ger uttryck för i följande dikt, i vilken han riktar sig till en viss Ponticus och klagar över att denne sysslar med *tristia arma* i sin dikt om Thebes stridigheter. Här måste det lilla *aliquid* vara av särskild vikt:

*nos, ut consuemus, nostros agitamus amores
atque aliquid duram quaerimus in dominam (I.7.5-6)*

Amores och *aliquid*, hävdar jag, bör inte här tolkas som kärleken i sig, utan som kärleksdiktningen som är det ”något” (*aliquid*) som Propertius söker för att blidka Cynthias hårda sinnelag och kan i någon mån jämföras med det blygsamma *nuga* vi finner hos Catullus (I.). Orden vill egentligen säga detsamma och Propertius' tanke måste således vara att dikten som han skriver syftar till att beveka ”härskarinnans” (med största sannolikhet Cynthia) hårda sinnelag.

Cynthia är också poetens inspirationskälla i lika hög grad som hans syfte att behaga, vilket vi lär av II.1.1-4:

*Quaeritis unde mihi totiens scribantur amores,
unde meus veniat mollis in ora liber
non haec Calliope, non haec mihi cantat Apollo:
ingenium nobis ipsa puella facit.*

Här får inte blott musan, i Calliopes gestalt, utan även Apollo själv stå tillbaka. Det är Cynthia som gör Propertius' snille, ett motiv som han bl.a. har gemensamt med Ovidius.¹¹ Men

⁹ Heyworth sid. 11

¹⁰ Lilja sid. 95-96

¹¹ Lilja sid. 57

faktum är att Propertius beskrivning av Cynthia i samma dikt ligger så nära exempelvis konstens¹² gestaltningar av musan, att det inte synes mig osannolikt att han är vill måla henne som sin personliga sångmö:

*sive illam Cois fulgentem incedere cogis,
hoc totum e Coa veste volumen erit;
seu vidi ad frontem sparsos errare capillos,
gaudet laudatis ire superba comis
sive lyrae carmen digitis percussit eburnis,
miramur, facilis ut premat arte manus;
seu cum poscentes somnum declinat ocellos,
invenio causas mille poeta novas;
seu nuda erepto mecum luctatur amictu,
tum vero longas condimus Iliadas:
seu quidquid fecit sive est quodcumque locuta,
maxima de nihilo nascitur historia.* (II.1.5-16)

Vi ser här hur Cynthia beskrivs som flammande eller ljungande (*fulgens*) vilket å ena sidan ger henne gudomliga drag, å andra sidan fogar henne till en sorts tradition som beskriver flickan som lysande. Vi ser detta även hos Catullus när han beskriver Lesbia som *nitens desiderium* i sin andra dikt. Propertius skall även återkomma till detta i IV.7.85 där hon beskrivs som *aurea Cynthia*, vilket Lilja snarare tolkar som en referens till Cynthias hår.¹³ Även de kringspridda (*sparsi*) lockarna vid pannan ger en vag antydning om musans anletsdrag och figur, men kanske ännu mer så de elfenbenslika fingrarna (*digiti eburni*) som slår an lyran och framför konstförfaren sång och Heyworth påpekar här att plektrer ofta var gjorda av just elfenben.¹⁴ Att det finns en relation mellan den besjungna flickan och poetens musa framgår även av hennes namn – Cynthia – som alluderar på berget Kynthos på Delos där Apollo och Diana föddes. Dessa kallas således för *Cynthius* och *Cynthia*. Den senare är också månens gudinna och månen är som vi skall se av viss vikt för Propertius i erotiska sammanhang. Samma tendens uppvisar de övriga skalderna: Catullus hade sin Lesbia vilkens namn alluderade på Lesbos och den ”tionde musan” Sappho, Tibullus flicka hette Delia, ”hon från Delos” och Ovidius skriver om sin Corinna, vars namne var en skaldinna i Beotien.

Även sovande ger Cynthia som vi ser av r. 12 ovan Propertius tusen nya anledningar (*causae mille novae*) att vara poet och deras kärlekskamper kontrasteras med viss humor och kanske även episk *refutatio* av kamperna vid Troja då Propertius finurligt säger sig kunna dikta långa Iliader med Cynthia som inspiration och deras kärleksrelation som ämne. Kort sagt är flickans varje ord och handling hans inspiration, såsom det framgår av det sista distikonet. Propertius listar sedan en rad heroiska krigsbragder och myter han inte vill beskriva – ett vackert exempel på den retoriska figuren *praeteritio* – och säger till sist som för att slå fast sitt syfte:

*nos contra angusto versantes proelia lecto
qua pote quisque, in ea conterat arte diem* (II.1.45-46)

¹² Enligt Luck (sid. 117ff) var konsten i övrigt mycket viktig för Propertius och att han verkar ha haft god kunskap om särskilt den grekiska konsten. I III.9.9ff listar han åtta viktiga grekiska konstnärer, bl.a. Apelles, Phidias och Praxiteles.

¹³ Lilja sid. 126

¹⁴ Heyworth sid. 206

Här ser vi hur Propertius i motsats till de hjältemodiga är menad till att syssla med "bataljer i sängen" och det är rätt emedan "var och en bör förnöta sin dag i den konst han förmår". Emedan detta är den första dikten i den andra boken är detta nog att betrakta som en "programförklaring", liksom den första dikten i första boken lovade att ägna sig åt Cynthia.

Vidare i II. 10.7-8 skriver Propertius:

*aetas prima canat veneres, extrema tumultus
bella canam, quando scripta puella mea est.*

Även om texten inte innehåller några större textkritiska problem är den likväl märklig, då det är osäkert hur man skall tolka ordet *quando* som enligt OLD kan ha både en temporal betydelse av "at which time, when" men även en kausal av "in view of the fact that, seeing that, since, as".¹⁵ I den förra betydelsen skulle Propertius då mena att han tänker sig sjunga om krig *då/när* flickan är beskriven men i den senare betydelsen skulle han mena sig vara i begrepp att dikta om dessa krig *eftersom* flickan, få vi anta, har beskrivits nog. Med bakgrund av den senare betydelsen vill jag hävda att vi redan här ser Propertius tveågsna personlighet, emedan hans kanske mest eldiga poesi till Cynthia finns i just bok II. Jag tolkar poeten så, att han gärna hade velat vända sig till den episka diktningen, vilket han ju flera gånger säger att han inte är lämplig till, om bara hans hjärta så att säga orkade det, men att han sedan fallit tillbaka till den elegiska kärleksdiktningen på grund av att detta är hans innersta kall och hans kärlekssmärtas tvång.

Sitt syfte återkommer Propertius till i II.13.1-8:

*Non tot Achaemeniis armatur †Etrusca sagittis,
spicula quot nostro pectore fixit Amor.
hic me tam graciles vetuit contemnere Musas,
iussit et Ascraeum sic habitare nemus,
non ut Pieriae quercus mea verba sequantur,
aut possim Ismaria ducere valle feras,
sed magis ut nostro stupefiat Cynthia versu:
tunc ego sim Inachio notior arte Lino.*

Som synes är denna passage inte helt säker. Olika handskrifter ger olika uppgifter om huruvida det ord som här markerats med ett kruz skall läsas om *Etrusca* eller som Camps föreslår, *Susa*¹⁶. Han anser att *Susa* är en konjektur av en avskrivare under renässansen och anger också alternativet *acuta*, men ser det som inte helt tillfredställande ändå.¹⁷ För vårt syfte är detta av mindre betydelse, men det får ändå illustrera en del av interpretationens problem. Jag ser texten som ytterligare en *refutatio* av krig och fälttjänst till kärlekens favör. Amor visar sig här förbjuda Propertius att försmå muserna, vilka han beskriver som *graciles*, ett ord som Camps vill översätta som "frail" snarare än som "subtle" eller "exquisite".¹⁸ Detta, skulle jag anse, ligger väl tillhands för den tolkningen att musan och Cynthia, om inte helt, så ändå delvis är utbytbara, något som vi skall se närmare på under avsnittet om Propertius som romantiker. Vad som är tydligt är att Amor har placerat Propertius bland muserna, vilket

¹⁵ OLD sid. 1539

¹⁶ Camps (1961) sid. 27

¹⁷ Camps (1967) sid. 115-116

¹⁸ Camps (1967) sid. 116

platsnamnen Ascra och Pieria vill antyda, för att Cynthia skall häpna över hans verser. Detta är återigen Propertius egentliga syfte med sin dikt.

I II.30.37-40 ser vi återigen relationen mellan Cynthia och muserna. Bakgrunden är den att Propertius inbjudit Cynthia att i fantasin stiga upp på Helikon tillsammans med honom där de möter muserna som håller på att dansa och Bacchus:

*hic ubi te prima statuent in parte choreae
et medius docta cuspide Bacchus erit,
tum capiti sacros patiar pendere corymbos
nam sine te nostrum non valet ingenium*

Vi ser här hur muserna låter Cynthia vara med i deras dans runt Bacchus med hans *docta cuspide*, som Camps identifierar som tyrsosstaven.¹⁹ Denna stav använde Bacchus för att slå poeten och så fylla honom med inspiration, av denna anledning är staven *docta*. I dessa rader infogar Propertius Cynthia uttryckligen i musernas skara, eftersom ”hans snille inte förmår något utan henne”. Luck låter henne åtnjuta Sapphos epitet och kallar henne ”den tionde musan”.²⁰

III.3 är i detta hänseende också en nyckeldikt. Propertius målar här en fantastisk bild av hur han såg sig själv ligga vilande i Helikons skugga, beredd till att dikta om Roms förflutna och dröjande vid de flöden varur ur ”fader Ennius” drack. Men mitt i denna idyll dyker Apollo upp:

*cum me Castalia speculans ex arbore Phoebus
sic ait, aurata nixus ad antra lyra:
‘ Quid tibi cum tali, demens, est flumine? quis te
carminis heroi tangere iussit opus?
non hic ulla tibi speranda est fama, Properti:
mollia sunt parvis prata terenda rotis,
ut tuus in scamno iacetur saepe libellus,
quem legat exspectans sola puella virum.
cur tua praescripto sevecta est pagina gyro?
non est ingenii cumba gravanda tui.
alter remus aquas, alter tibi radat harenas:
tutus eris; medio maxima turba mari est.’ (III.3.15-24)*

Särskilt i de med fetstil markerade raderna ser vi hur Propertius återigen viker av från epikens och hjältediktens område. Apollo har *nominatim* uttryckt att det inte är Propertius mål som diktare. Istället är det för flickans skull han ska skriva, vilket framgår av det nedre stycket i fetstil. Det är osäkert huruvida man skall läsa *praescripto sevecta...gyro* eller *praescriptos evecta...gyros*. Men jag anser texten såsom Schuster återger den är den mer sannolika, även om det i sak inte innebär någon större skillnad. Budskapet som sådant står ändå klart: Propertius har redan en utstakad kurs som han är ämnad att följa. Lite lägre fram i samma dikt tilltalas Propertius av Calliope, elegins egen musa, som trätt fram från musernas samlade skara:

¹⁹ Camps (1967) sid. 203

²⁰ Luck sid. 128

*e quarum numero me contigit una dearum
(ut reor a facie, Calliopea fuit):
'Contentus niveis semper vectabere cycnis,
nec te fortis equi ducet ad arma sonus... (III.3.37-40)*

Detta kan återigen ses som en *refutatio* av den episka krigsposin, i och med att svanen, som Camps med Horatius som bakgrund, associerar till Venus, står mot den mer krigiskt färgade hästen. Det är också intressant att här notera hur Propertius känner igen Calliope på ansiktsdragen; om det är via konsten Propertius har en klar bild av hur musan ser ut, eller om det kanske kan vara en drömbild av Cynthia går inte annat än att spekulera om, men tydligt är att han har en klar bild av hur hon ser ut för sitt inre öga.

Vidare låter Propertius Calliope göra ett nytt *praeteritio* där han nämner kort några gestalter och händelser ur Roms historia, innan diktens avslutas med orden:

*quippe coronatus alienum ad limen amantes
nocturnaeque canes ebria signa fugae,
ut per te clausas sciat excantare puellas,
qui volet austeros arte ferire viros.'*
*talia Calliope lymphisque a fonte petitis
ora Philitea nostra rigavit aqua. (III.3.47-52)*

Ånjo görs det tydligt att det är kärleksdiktningen Propertius skall syssla med, här i egenskap av *praeceptor amoris*. Som synes får han istället för att dricka ur Ennius flod läppja på Philitas' vatten. Philitas var en elegisk skald från Kos som för övrigt var en ö associerad med kärleksgudinnan, emedan Apelles' staty av Afrodite Anadyomene, fanns där.²¹ Anadyomene är passande nog Afrodite i sin egenskap av den ur vattnet uppstigande. Camps å sin sida citerar också Quintilianus åsikt om Philitas, men i anknytning till en passage annorstädes hos Propertius: (*elegiae*) *princeps habetur Callimachus, secundas confessione plurimorum Philitas occupavit.*²² I varje fall anser sig Propertius snarare tillhöra denna ordning av poeter, än Ennius'. I detta sammanhang skulle jag vilja nämna en intressant teori, presenterad av Luck, angående själva drickande som symbol för att insupa poetisk inspiration. Han menar att det är en skillnad på om poeten dricker från källan eller strömmen. Källan som ligger geografiskt högre upp står för den "högre" poesin, medan själva strömmen står för den lägre. Källan symboliserar således epiken och strömmen, i detta fall, elegin. Detta framgår av t.ex. II.10.25-26, där Propertius säger att hans sänger inte lärt känna "askraeiska källor" men att Amor blott "doppat dem i Permessus' ström". Men just som källan och strömmen hänger samman, så hänger epiken och elegin samman, åtminstone rent metriskt.²³

I III.9.45-46 börjar vi skymta andra sidor hos Propertius, vilka vi även kommer att se längre fram, där han synes medveten om sin kommande storhet som skald:

*haec urant pueros, haec urant scripta puellas,
meque deum clament et mihi sacra ferant!*

Propertius visar återigen sitt syfte, här som *praeceptor amoris* att sätta pojkar och flickor i brand, men även att en dag hälsas som gud och sålunda mottaga offer. Detta ligger väl i linje med hur han tycks uppfatta skaldens funktion överlag, till vilket vi kommer nedan.

²¹ Linders sid. 27

²² Camps (1966) sid. 51

²³ Luck sid. 131-133

Som det sista exemplet vill jag här anföra en passage från den fjärde boken, där mycket sägs om Propertius själv. Skalden utropar här:

*Ennius hirsuta cingat sua dicta corona:
mi folia ex hedera porrige, Bacche, tua,
ut nostris tumefacta suberbiat Umbria libris,
Umbria Romani patria Callimachi!
scandentes quisquis cernit de vallibus arces,
ingenio muros aestimet ille meo!
Roma, fave, tibi surgit opus: date candida, cives,
omina, et inceptis dextera cantet avis!
sacra diesque canam et cognomina prisca locorum:
has meus ad metas sudet oportet equus.’ (IV.1.61-70)*

Återigen ser vi hur Propertius vill infogas i de led till vilka hans grekiska föregångare hör, men som en romersk Kallimachos. Ennius må kröna sina ord med epikens sträv krans. Syftet verkar också vara att ge något av sin framtida glans åt Umbrien, sitt fädernesland. Han ber på sitt sedvanliga och högstämnda sätt Rom om hjälp för sitt värv. Lite längre fram har Apollo ånyo tilltalat skalden:

*At tu finge elegos, fallax opus (haec tua castra)
scribat ut exemplo cetera turba tuo.
militiam Veneris blandis patiere sub armis
et Veneris pueris utilis hostis eris. (IV.1.135-138)*

Här ser vi ånyo hur Apollo utvalt Propertius som kärleksskald, men också som *praeceptor amoris*, eller snarare föredöme för kommande skalder.

2.2 Sammanfattning

Såsom vi ser av de olika exemplen som här givits är Propertius' syfte med sin dikt mångfacetterat. Dels vill han ha ett forum för sina egna känslor, dels vill han blidka sin älskade med ljuva verser, dels vill han fungera som lärare och föredöme för andra, kommande skalder. Han upplever sig själv som utvald av Apollo, Amor och muserna, i synnerhet elegins musa Calliope. Därutöver såg vi att han vill, så att säga, reflektera sin äras ljus över sin hembygd Umbrien. Någonstans finns i honom en önskan att skriva epik, men han har blivit beslagtagen för elegins räkning och måste hela tiden skjuta ifrån sig den tanken när han påminner sig om detta faktum. Därutöver när han en önskan att stiga upp till samma berömmelse som hans förebilder, främst Kallimachos och Philitas.

Sin inspiration hämtar han från Cynthia, som han beklär med drag som påminner om musernas.

2.3. Propertius' syn på skaldens roll

2.3.1 Liv kontra död

Som vi såg antydde de sista ovanstående citaten i förra stycket att det finns en sorts mytologi hos Propertius angående skaldens roll och öde. Han är förvisso inte ensam om detta och ansluter sig på ett sätt till den ödesmättade, upphöjda och mycket medvetna självuppfattning som vi finner även hos Horatius i hans kända *exigi monumentum aere perennius* (III.30). Till grund för detta måste en tanke ligga, som till sin beskaffenhet påminner om den s.k. kristna segertanken; att den som lider i jordelivet skall ges ära och gudomlighet i döden. Skalderna och här med Propertius som exempel, ger uttryck för en liknande tanke, men på något annorlunda bas: här är den älskade flickans hat eller ointresse som skall föra den odödliga äran med sig (*gloria immortalis*), genom att hon föder dikten hos honom själv. För romarna motsvarade *gloria immortalis*, evighetshoppet, och kunde ernås främst genom en politisk karriär.²⁴ Det var alltså främst den politiska karriären som medförde *gloria*, men skalderna tycks ha formulerat en egen syn på detta, där poesin kom att stå högre än både politisk karriär och världslig rikedom.²⁵ Denna ära kallade Ovidius för *fama perennis*.²⁶ Som första exempel på detta vill jag anföra I.7.5-14 som delvis citerades ovan:

*nos, ut consuemus, nostros agitamus amores
atque aliquid duram quaerimus in dominam;
nec tantum ingenio, quantum servire dolori
cogor et aetatis tempora dura queri.
hic mihi conteritur vitae modus, haec mea fama est,
hinc cupio nomen carminis ire mei.
me laudent doctae solum placuisse puellae,
Pontice, et iniustas saepe tulisse minas:
me legat assidue post haec neglectus amator,
et prosint illi cognita nostra mala!*

Vi ser här hur Propertius är tvingad (*cogor*) till sin dikt och att sörja över ungdomens svåra tid. Men det är också hans *fama*, varifrån han skall vinna sig ett namn. Han ger också uttryck för sitt stormiga förhållande med Cynthia här, som han skall bli prisad över att ha behagat, men samtidigt över att han utstått oförrätter. Utdraget avslutas med hoppet om att han i framtiden skall läsas av en försmådd älskare (*neglectus amator*) och att denne skall gagnas av Propertius egen olycka. Lite längre ner i samma dikt fortsätter han:

*tum me non humilem mirabere saepe poetam,
tunc ego Romanis praeferar ingeniis;
nec poterunt iuvenes nostro reticere sepulcro:
'Ardoris nostri magne poeta, iaces.'* (I.7.21-24)

Vi ser här hur verbformerna pekar framåt. Propertius kommer att hyllas vid sin grav som en stor poet av den läsande eftervärlden. Liknande tankar återkommer i III.1 på spridda men sammanhängande ställen:

²⁴ Conte sid. 797-798

²⁵ Lilja sid. 60

²⁶ *Amores* I.10.62; I.15.7. Dessa ställen är enligt Lilja (sid. 61) jämförbara med *Amores* III.15.8 där Ovidius kallar sig själv *Pelignae gloria gentis*.

*exactus tenui pumice versus eat,
quo me Fama levat terra sublimis, et a me
nata coronatis Musa triumphat equis,
et mecum in curru parvi vectantur Amores,
scriptorumque meas turba secuta rotas. (III.1.8-12)*

Propertius säger här att Ryktet/Äran skall lyfta honom högt över jorden och målar sedan en bild av sig själv som, får vi anta, en himmelsk triumfator som för kärleksgudar och diktare med sig i sitt triumftåg. Vidare skriver han:

*sed, quod pace legas, opus hoc de monte Sororum
detulit intacta pagina nostra via.
mollia, Pegasides, date vestro sertae poetae:
non faciet capiti dura corona meo.
at mihi quod vivo detraxerit invida turba,
post obitum duplici fenore reddet Honos.
omnia post obitum fingit maiora vetustas:
maius ab exsequiis nomen in ora venit. (III.1.17-24)*

Som synes hänför Propertius sitt verk till Systrarnas, d.v.s. musernas berg här och inte till Cynthia främst, men det hör till hans stora snille att balansera mellan dessa och obemärkt sammanföra dem. Av någon anledning vill inte Propertius ha någon lagerkrans, något han ger antydningar om även annorstädes i sin diktning. Hur ordet *durus* här skall tolkas är väl inte helt klart, men Camps förklarar det hela med att Propertius associerar lagerkransen till den episka diktningen, vilken han ju övergivit.²⁷ I den svenska översättningen eller tolkningen av Propertius verk, utgiven av Ingvar Björkeson översätts ordet som ”sträv”, vilket väl återger något av både lagerbladen som sådana och Propertius uppfattning av den episka diktningen.²⁸ Istället för lagerkransen vill Propertius krönas med *serta* som OLD översätter som bl.a. ”garland, festoon”²⁹ och Björkeson som ”girlander”³⁰, vilket också är en av OLDs betydelser. I varje fall är det nog inte alltför dristigt att anta att Propertius associerar detta ord mer med den elegiska diktningen. De sista raderna, som jag valt att återge helt i fetstil, är av yttersta vikt i detta sammanhang. Propertius kontrasterar nämligen här livet hitom dödens gräns med det bortom. Det som den ”avundssjuka hopen” tagit ifrån honom, det skall Hedern/Äran ge honom åter med dubbel ränta efter döden. Hexametern på följande rad 23, är inte helt klar textkritisk. Ett manuskript, som benämns som *N*, har *famae* istället för *omnia*. Personligen ser jag inga större problem med den läsning som Schuster har valt, men är ändå böjd att acceptera den alternativa läsningen mer. I så fall skall *famae* läsas samman med *vetustas* och ger då den betydelse som Camps också föreslår: *Fame growing old magnifies (things)*.³¹ I varje fall står Propertius’ tanke klar: inte bara ära, utan även den med tiden stigande äran skall förstora honom mer och mer. Den sista raden återupprepar bara det nyss sagda i en kiasm. De fyra sista raderna i denna dikt är också av betydelse här, och avslöjar något även om hur Propertius verkar uppfatta skalden som siare, ett ämne om vilket mer säges nedan:

²⁷ Camps (1966) sid. 56

²⁸ Björkeson sid. 193

²⁹ OLD sid. 1754

³⁰ Björkeson sid. 193

³¹ Camps (1966) sid. 56

*meque inter seros laudabit Roma nepotes:
illum post cineres **auguror** ipse diem.
ne mea contempto lapis indicet ossa sepulcro,
provisum est Lycio vota probante deo (III.1.35-38)*

Till dessa rader finns i Schusters utgåva av texten ytterligare två, vilka både Camps och Björkeson räknar till nästkommande dikt utan någon närmare förklaring. Dessa rader lyder:

*carminis interea nostri redeamus in orbem;
gaudeat in solito tacta puella sono. (III.1.39-40)*

I de fyra första raderna talar Propertius otvivelaktigt och medvetet om sin kommande ära, då Rom och den sena eftervärlden skall prisa honom, och om detta säger han sig "sia" (*auguror*) redan nu. Den lykiska guden som förhoppningsvis skall se till att Propertius ben inte läggs i en försmådd grav, är enligt Camps, Kallimachos, vilket ger en mycket kraftfull bild av hur Propertius uppfattade skaldens liv och öde. Detta återkommer vi till.

Vad det gäller de sista två raderna anser jag det troligare att de skall räknas till III.1 såsom Schuster gjort, de är mer logiska som avslutning än som inledning, eller så utgör de möjligtvis en överbryggnings mellan de båda dikterna. I varje fall ser vi att Propertius är medveten om de innevarande omständigheterna, till vilka han måste återvända om han vill följa sitt kall; att bringa flickan glädje med sin vanliga sång.

Den följande dikten, III.2 är också viktig här då den har ett stort parti som kastar ljus över Propertius' tankevärld:

*miremur, nobis et Baccho et Apolline dextro
turba puellarum si mea verba colit?
**quod non Taenariis domus est mihi fulva columnis
nec camera auratas inter eburna trabes.
nec mea Phaeacas aequant pomaria silvas,
non operosa rigat Marcius antra liquor:
at Musae comites, et carmina cara legenti,
et defessa choris Calliopea meis.
fortunata, meo si qua es celebrata libello!
carmina erunt formae tot monumenta tuae.
nam neque pyramidum sumptus ad sidera ducti
nec Iovis Elei caelum imitate domus
nec Mausolei dives fortuna sepulcri
mortis ab extrema condicione vacant.
aut illis flamma aut imber subducet honores,
annorum aut ictu pondere victa ruent.
at non ingenio quaesitum nomen ab aevo
excidet: ingenio stat sine morte decus. (III.2.7-24)***

Återigen ser vi hur Propertius ställer den här världen mot den nästkommande, eller kanske snarare anden mot materien. Hans hus stöttas inte av taenariska kolonner, vilket enligt Camps är en tecken på rikedom, då detta förkom i de bättre bemedlades hus.³² Propertius har inte heller några prunkande gårdar som de den fajakiske kungen Alkinous äger i Odysseén.³³ Istället för all denna världsliga glans har Propertius muserna och särskilt Calliope som

³² Camps (1966) sid. 61

³³ 7:112-132

kamrater och sprider glädje med sina sånger, och flickan skall prisa sig lycklig om hon är omnämnd däri och Propertius ger också anledningen till detta, vilket är av yttersta vikt: varken pyramidens majestät, som når ända till stjärnorna, eller Jupiters eleiska hus (d.v.s. templet i Olympia) eller kung Mausollos' grav skall bestå, utan lyda dödens yttersta villkor. På horatianskt maner vet Propertius att berätta att allt detta är prispivet åt eld, frätande regn och årens rad. Blott diktens monument och den prydnad ett snille ger består.

Liv kontra död dyker även upp i III.5 där Propertius uttrycker dels tacksamhet över livet han fått leva, dels det liv han hoppas att få uppleva på sin ålderdom. Detta faller väl egentligen något utanför ramen, men är ett viktigt vittne för att förstå hans tankar dels om vad ett värdigt liv bör innehålla, dels vad som anstår en yngling respektive en åldrande man:

*me iuuet in **prima coluisse Helicon** **iuventa**
Musarumque choris implicuisse manus:
me iuuet et multo mentem vincere Lyaeo
et caput in verna semper habere rosa.
atque ubi iam Venerem **gravis** interceperit **aetas**
sparserit et nigras alba **senecta** comas,
tum mihi naturae libeat perdiscere mores,
quis deus hanc mundi temperet arte domum (III.5.19-26)*

Propertius gläder sig alltså över att i ungdomen ha fått umgås med muserna på berget Helicon och över att ha fått överlämna sig åt Lyaeus, d.v.s. Bacchus. Men på sin ålderdom, då denna ”ryckt undan” (*intercipio*) Venus för honom, vill han vända sig till vad man något anakronistiskt skulle kunna kalla fysik och teologi och utforska världens och tillvarons hemligheter. Sedan han kort återgivit tillvaron i underjorden, skaldar han om denna följande:

*an ficta in miseras descendit fabula gentes,
et timor haut ultra quam rogas esse potest.
exitus hic vitae superet mihi: vos, quibus arma
grata magis, Crassi signa referte domum! (III.5.45-48)*

Denna passage är intressant på flera sätt. Dels ser vi här att även Propertius ger uttryck för den tanke som också finns hos Cicero, att de fruktansvärda odjur som bebor underjorden ej är annat än fantasier och villfarelser som blivit uppdiktade.³⁴ Det är i varje fall detta livslut, att få ägna sig åt att upptäcka världens mysterier som Propertius önskar för sig själv. Propertius verkar anse att kärleken hör de unga männen till och vetenskapen de äldre. Något liknande gav han uttryck för även tidigare i den ovan citerade passagen II.10.7-8 som får avsluta detta avsnitt:

***aetas prima canat veneres, extrema tumultus**
bella canam, quando scripta puella mea est*

³⁴ *Tusculanae Disputationes* 1:11

2.3.2 Skalden som gudarnas språkrör

vates: 'prophet' 'seer' used by Ennius as an insulting term for his predecessors...became by the Augustan period a central term for the inspired poet with an assumed social role as 'master of truth'...and generated a constant interplay between the roles of poet and prophet³⁵

Som vi tidigare såg i den ovan citerade III.1.35-38 anser sig Propertius i egenskap av poet kunna sia genom sin skaldekonst. Den särskild latinska termen för detta är *vates* och har enligt uppslagsordet i OLD betyder ordet "a prophet, seer (regarded as the mouthpiece of the deity possessing him" samt "a poet (regarded as divinely inspired), bard".³⁶ Ordet kan användas både om män och kvinnor och således är Sappho *vates Lesbica*. Luck beskriver Propertius som en "religiös" poet, som uppfattar skaldens roll som prästelig och att han vill att flertalet av dikterna skall läsas med andäktighet, eftersom dikterna är uppenbarelser från Apollo och muserna till deras *sacerdos*.³⁷ Termen som sådan återfinns vi hos Propertius i III.1.3-4:

*Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos
Itala per Graios orgia ferre choros.*

Även hos Ovidius finns ordet där denne säger sig vara musernas och Phoebus' "*purus sacerdos*"³⁸ samt hos Tibullus där skalden också är Phoebus' *sacerdos*.³⁹ Säkerligen ligger det något i det och bland de första gångerna Propertius ger uttryck för denna tanke, att det sinns en hierofantisk och profetisk dimension i skaldekonsten, är i I.9.5-6:

*non me Chaoniae vincant in amore columbae
dicere, quos iuvenes quaque puella domet
me dolor et lacrimae merito fecere peritum:
atque utinam posito dicar amore rudis!*

Den textkritiska apparaten upplyser här om att ett manuskript har läsarten *puellae* istället för *columbae* i den första hexameter. Camps kommenterar inte detta, men väljer samma läsart som Schuster. Dock säger han att de chaoniska duvorna var profetiska fåglar i Dodona i Epirus. Om den läsarten är korrekt menar Propertius således att han, genom smärtan och tårarna, har gjorts förfaren i siarkonsten så till den grad att han inte ens kan besegras av dessa gudarnas profetiska duvor och lätt kan utsäga vilken pojke som skall "tämja", d.v.s. attrahera vilken flicka. Han blir här en kärlekens orakel. Denna läsart stödes, i mitt tycke, av passagen i II:21.3 där Propertius säger:

sed tibi iam videor Dodona verior augur?

Till samma skaldens funktion återkommer han kort till i III.4.9:

*omina fausta cano: Crassos clademque piate
ite et Romanae consulate historiae!*

³⁵ Hornblower och Spawforth sid. 1583

³⁶ OLD sid. 2015

³⁷ Luck sid. 115, 125-126

³⁸ *Amores* III.8.23

³⁹ II.5.1

Här är Propertius inte blott kärlekens, utan även Roms storhets siare, som framsjunger ”lyckliga omen”. Vidare så i III.13.59-62 men här är det snarare domens ord han framför:

*proloquar (atque utinam patriae sim verus haruspex!):
frangitur ipsa suis Roma superba bonis.
certa loquor, sed nulla fides; neque enim Ilia quondam
verax Pergameis Maenas habenda malis.*

Här är orden *proloquor* och *haruspex* av vikt; enligt OLD betyder det förra “to speak forth, give voice” samt ”to reveal in words, announce, declare”.⁴⁰ Således motsvarar det alla de grekiska ord som bildas på stammen *προφητ-*. Det senare ordet definieras enligt OLD som ”a diviner of a class originating in Etruria”.⁴¹ Att haruspexen hade sitt ursprung i Etrurien är särskilt relevant för Propertius eftersom detta landskap angränsade till Umbrien varifrån han själv kom men ordet är inte begränsat till den romerska kontexten såsom vi ser hos Juvenalis (VI.650) där det heter *Armenius vel Commagenus haruspex*. Heyworth diskuterar även huruvida *verus* i citatets första rad är ursprungligt eller inte, eftersom det skulle vara lite märkligt att Propertius önskade att hans domsord blev samma. Han påpekar förvisso möjligheterna i den förhållandevis gamla konjekturen *vanus*, men anser den inte vara helt tillfredställande i alla fall. Möjligheten finns att Propertius egentligen skrev *falsus* men att en avskrivare i all hast gjorde sig skyldig till ett s.k. ’polar error’ och skrev vad en profet vanligtvis brukar önska att hans ord skall vara, men missade den större kontexten.⁴² I varje fall ser vi att Propertius uppfattar sig som profet i någon mening, även om han hoppas att hans ord skall visa sig falska och han jämför sig med Cassandra, den profetiska prinsessan i Iliaden, vars profetior ingen trodde på fast de var sanna.

Vidare säger Propertius i III.17.40 något om Pindaros som påminner om detta tankesätt:

*haec ego non humili referam memoranda cothurno,
qualis Pindarico spiritus ore tonat:*

Camps gör inga vidare kommentarer om detta, utan ser här orden *cothurnus* och *spiritus* som metaforer för en och samma sak – en upphöjd stil.⁴³ Intressant är dock att notera hur Ingvar Björkeson väljer, måhända något fritt men ändå tänkvärt, att översätta orden: ”såsom när gudomens röst dånar ur Pindaros’ mun.”⁴⁴ De ord som föranleder Björkeson till en sådan översättning är sannolikt *spiritus* som enligt OLD betyder bl.a. ”Divine afflatus or inspiration” förbundet med det färgstarka *tono* som OLD ger som ”to thunder (also in personal cost., of Jupiter)” samt ”to speak in thunderous tones”.⁴⁵ I varje fall andas denna pentameter en gudomlighet som kanske inte uttryckligen sägs. Som parallell till detta kan nämnas Horatius *Carmina* 4.6.29-30 där skalden säger: ”Phoebus gav mig anden (*spiritum*), sångens konst och poetens namn”. Även Vellieus Paternulus talar i 1.16.3 om Aischylos, Sophokles och Euripides som *divini spiritus viri*. Heyworth läser dessutom *qualis...spiritus* rent betydelsemässigt som *tali...spiritu*, vilket gör att Propertius önskar för sig själv samma profetiska röst som den Pindaros talade med.⁴⁶ Att Pindaros hade högt anseende även i Rom

⁴⁰ OLD sid. 1483

⁴¹ OLD sid. 787

⁴² Heyworth sid. 355

⁴³ Camps (1966) sid. 136

⁴⁴ Björkeson sid. 245

⁴⁵ OLD. sid.1806, 1949

⁴⁶ Heyworth sid. 380

framgår även dels av ännu ett ställe hos Horatius (IV.2.5ff) där Pindaros' ordkonst jämförs med en flod som störtar ner från bergen måhända med ett dånande ljud som är att jämföra med det Propertius beskriver. Dels finner vi hos Quintilianus (VIII.6.7) formuleringen *princeps Lyricorum Pindarus*, vilket också ger en fingervisning om hans framskjutna position som diktare.

Propertius använder själv uttrycket *vates*, ibland om sig själv, ibland om andra, vid några tillfällen även om ordet inte förbinds med siarkonsten. Det kan likväl vara av värde att ha sett närmare på dessa stycken. I II.3B.51 skriver han:

turpia perpessus vates est vincla Melampus

Camps kommenterar detta ställe genom att återberätta historien om Melampus som antingen för sin brors del eller för sin egen (vilket verkar vara den tradition Propertius följer) friade till Pero, dotter till kung Neleus av Pylos, som krävde den thessaliske Phylakos' stora boskapshjord i utbyte mot dotterns hand. Detta utverkade Melampus efter olika vedermödor genom sin diktkonst och siarförmåga. Camps kallar i sin kommentar Melampus för både profet och poet och menar att Propertius identifierar sig med dennes lidande för Peros skull i sina egna lidanden för Cynthias skull.⁴⁷ Således binds skaldens två funktioner samman här genom Melampus gestalt.

Ett annat ställe där Propertius använder *vates* är II.10.19-20:

*haec ego castra sequar, vates tua castra canendo
magnus ero, servent hunc mihi fata diem!*

Lägret som Propertius vill följa här är inte Amors, utan Augustus' då denna dikt hänför sig till de något mer sällan förekommande kejsarelegierna. Här verkar dock ordet ha den mer allmänna klangen "skald", även om omnämmandet av ödet och den kommande dagen då Augustus' och Roms välde slutligen skall ha nått fram till världens yttersta rand, skapar en profetisk anda. Nästa ställe ordet förkommer på är II.17.1-4:

*Mentiri noctem, promissis ducere amantem,
hoc erit infectas sanguine habere manus.
horum ego sum vates, quotiens desertus amaras
explevi noctes fractus utroque toro.*

Här får *vates* lov att läsas i sin mest vardagliga betydelse av "skald" men utgör ett gott exempel på ordets användningsområden. Likväl kommenterar Camps: "*as a vates is a poet or a prophet or both, there are two meanings available: (1) 'such is my song (of woe)', and (2) 'such are my (dire) prophecies'.*"⁴⁸ Heyworth har också något att säga om själva formuleringen *fractus utroque toro*, med den traditionella uppfattningen att *utroque toro* skall uppfattas som "båda sidorna av sängen". Skaldens "brutenhet" är för honom rent fysisk, skalden har helt enkelt fått liggsår. Men *utroque* kan enligt Heyworth också ses som Propertius' egen säng å ena sidan och flickans säng å den andra och att han är "bruten", dels genom ensamheten i den egna sängen, dels genom det som han föreställer sig ske i flickans säng.⁴⁹ Personligen är jag inte helt lockad av Heyworths tolkning, även om jag ser en viss

⁴⁷ Camps (1967) sid. 84

⁴⁸ Camps (1967) sid. 137

⁴⁹ Heyworth sid. 185

poäng i resonemanget runt *utroque toro*, vilket ger en fingervisning om Propertius' benägenhet till svartsjuka, som vi kommer att se mer av längre fram, men väljer ändå att tolka *fractus* i en mer bildlig och själslig betydelse.

Det sista stället är dock mer förbryllande:

*Sacra facit vates: sint ora faventia sacris
et cadat ante meos icta iuvenca focos
cera Philitaeis certet Romana corymbis
et Cyrenaeas urna ministret aquas. (IV.6.1-4)*

Mycket kan sägas om denna dikt i sin helhet, som beskriver slaget vid Actium och anledningarna till att ett tempel byggdes åt Apollo på Palatinen. Det intressanta här, för våra syften, är dock att se närmare på ordet *vates* som enligt Camps utgör en del i en sorts metafor där skalden/siaren jämförs med en präst som frambär offer, i det här fallet dikten.⁵⁰ Intressant är också att notera orden *ora faventia* som korresponderar, enligt Camps, med såväl den mer stelade formuleringen *favete linguis* som den grekiska motsvarigheten *εὐφημείτε*. Det ord som hos Schusters och även Björkeson återgivning av texten följer manuskriptet och skrivs hos dem som *cera* har Camps som *serta* men behåller *certet* och ändrar det inte, såsom Schusters textkritiska apparat vill, till *certent*. Han menar att *serta* är femininum singularis även om den normala formen skulle vara *sertum* (och således *serta* i pluralis, med *certent* som naturlig följd). Han bekänner vidare att manuskriptet han följt har *cera* men menar att *serta* ger en klarare mening åt texten.⁵¹ I så fall är det philitaeiska murgröneklasser (*corymbi*) som må tävla med romerska girlander, snarare än vax. I så fall utgör växterna ytterligare ett tecken på att det Propertius egentligen talar om här är diktningen. De kyreniska vattnen står då för Kallimachos' av Cyrene diktform.

2.3.3 Skalden som *Praeceptor amoris*

Ett tema som är besläktat med det vi kallade *skalden som gudarnas språkrör* är skalden som *praeceptor amoris* – kärleksläraren. Detta är ett vanligt förekommande tema i den elegiska diktningen och i viss mån får nog Ovidius' *Ars Amatoria* sägas vara den mest extrema formen. Men även Propertius uppträder här och var som lärare där han vill undervisa eller förmana andra älskande med auktoritet från sina egna erfarenheter.

Det första exemplet härpå kommer från I.1:35-37:

*hoc, moneo, vitate malum: sua quemque moretur
cura, neque assueto mutet amore locum.
quodsi quis monitis tardas adverterit aures,
heu referet quanto verba dolore mea!*

Camps ser detta ställe inte som en allmän varning till ynglingar att hålla sig till sin älskade, utan som en varning till män att hålla sig borta från Cythia, som då skulle identifieras med *hoc...malum*.⁵² Jag finner inte detta särskilt sannolikt utan är benägen att gå på den linje som också Björkeson verkar följa, att uppmaningen är allmänt riktad och alltså skall tas som ett

⁵⁰ Camps (1965) sid. 104

⁵¹ Camps (1965) sid. 104

⁵² Camps (1961) sid. 45

utlåtande från Propertius i egenskap av *praeceptor amoris*. Den ovan citerade I.9.7-8 där Propertius säger sig vara bättre på att sia än de chaoniska duvorna och gjorts lärd genom sina egna erfarenheter kan även ses som ett utslag för *praeceptor amoris*-temat, särskilt i sammanband med vad han säger några rader längre ner:

*i quaeso et tristis istos compone libellos,
et cane, quod quaevis nosse puella velit!* (I.9.13-14)

Denna uppmaning riktas dock till en enda person, Ponticus, vilket dock inte gör Propertius till en mindre kärlekslärare. Här klandrar han Ponticus för att syssla med tråkiga böcker och att han borde inrikta sig på sådant som flickor vill läsa, d.v.s. kärlekslyrik. Raderna kan givetvis ses även som en allmän *refutatio* av den episka lyriken. Men Propertius fortsätter i sina förmaningar till Ponticus:

*nec te decipiat, quod sit satis illa parata:
acrius ille subit, Pontice, si qua tua est;
quippe ubi non liceat vacuos seducere ocellos,
nec vigilare alio nomine cedat Amor.
qui non ante patet, donec manus attigit ossa:
quisquis es, assiduas, ah fuge blanditias!
illis et silices et possint cedere quercus,
nedum tu possis, spiritus iste levis.
quare, si pudor est, quam primum errata fatere:
dicere, quo pereas, saepe in amore levat.* (I.9.25-34)

Som synes andas hela denna text förmaning och uppläxning, Ponticus som här apostroferas särskilt tillsägs av kärleksläraren att inte låta sig luras av en lismande kvinna, men Propertius vänder sig också mer allmänt (*quisquis es*) och varnar för inställsamma flickor. Även Gallus får ta emot en lektion i kärlek från Propertius i I.10.13-30:

*non solum vestros **didici** reticere dolores:
est quiddam in nobis maius, amice, fide.
possum ego diversos iterum coniungere amantes
et dominae tardas possum aperire fores
et possum alterius curas sanare recentis,
nec levis in verbis est medicina meis.
Cynthia me **docuit** semper quaecumque petenda
quaeque cavenda forent: non nihil egit Amor.
tu cave ne tristi cupias pugnare puellae,
neve superba loqui neve tacere diu,
neu, si quid petiit, ingrata fronte negaris,
neu tibi pro vano verba benigna cadant.
irritate venit, quando contemnitur illa,
nec meminit iustas ponere laesa minas:
at quo sis humilis magis et subiectus amori,
hoc magis effectu saepe fruire bono.
is poterit felix una remanere puella,
qui numquam vacuo pectore liber erit.*

Vi ser här, i de med fetstil markerade orden, att Propertius vill visa att han har en sorts erfarenhetsbaserad auktoritet att stå på när han ger sina kärleksföreläsningar. Särskilt gäller det i den andra passagen, där Cynthia sägs vara den som har lärt upp honom. Camps kommenterar denna passage med att säga att orden påminner om en läkares föreskrifter för sin patient om hur denne skall vakta sin hälsa.⁵³ Om detta stämmer och var Propertius' avsikt är vi i samma metaforsfär som Ovidius befinner sig i med titlar som *Remedia amoris* och som vi ser förkommer här rent explicita uttryck som *sano* och *medicina* (jmf. II.14.16 nedan). Förutom detta ser vi här även exempel på ett av Propertius' stora kännetecken, att likställa kärleken med slaveriet, som han på andra ställen benämner som just *servitium*. Här är nyckelorden snarare *subiectus amori* och *numquam...liber*. Att hålla sig på vakt inför inställsamt prat, är något Propertius återkommer till i all korthet i två rader i I.15.40-41:

*quis ego nunc pereo similes **moniturus** amantes:
'O nullis tutum credere blanditiis!'*

Quis har som synes lång kvantitet här och är den synkoperade formen av *quibus*. Vad som åsyftas på från föregående rader är sannolikt Cynthias förrädiska ögon som "lärt" poeten att vara vaksam, en erfarenhet han vill dela med sig av genom att uppmana (*moniturus*) andra till försiktighet. *Moneo* är också det vanliga ordet för att "ge råd". Cynthias ögon är för övrigt ett vanligt förkommande tema hos Propertius och finns som bekant med redan från första början (I.1.1.). Även Catullus omtalar ofta Lesbias ögon (ex. III), så det finns med största sannolikhet även en tradition där flickans ögon är ett särskilt tema, men hos Propertius är det påfallande ofta.

Vidare i I.20 är Gallus återigen Propertius lärjunge i kärlek, då skalden i didaktiskt syfte tar till en gammal myt för att göra sin poäng. Han inleder dock med orden:

*Hoc pro continuo te, Galle, **monemus** amore
(id tibi ne vacuo defluat ex animo),
saepe **inprudenti** fortuna occurit amanti: (I.20.1-3)*

Härefter fortsätter Propertius sedan han jämför Gallus' älskling med Hylas, att berätta historien om denne. Stilgreppet som sådant är vanligt förkommande överlag hos de skalderna av särskilt den *neoteriska* skolan. Hylas var en pojke som älskades av Herakels själv, men rövades bort av nymfer. Propertius uppmanar således genom myten Gallus att ta vara på sin älskade och de didaktiska slutorden inskräper detta med tydlighet:

*his, o Galle, tuos **monitus** servabis amores
formosum Nymphis credere visus Hylan. (I.20.50-51)*

I II.8.7-10 ger Propertius en synnerligen målande bild av tingens beskaffenhet, på ett sätt som påminner om ett ordspråk:

*'Omnia vertuntur'. Certe vertuntur amores:
vinceris aut vincis, - haec in amore rota est.
'Magni saepe duces, magni cecidere tyranni,
et Thebae steterant altaque Troia fuit.'*

⁵³ Camps (1961) sid. 69

Camps ser också det ordspråksliknande i passagen, klätt i bitterhet, ett ämne som vi skall se närmare på längre fram.⁵⁴ Likväl anser jag att detta också är ett utslag för *praeceptor amoris*-motivet. Propertius vill undervisa sin läsare i att även kärleken, hur bittert det än är, är lika föränderlig som resten av världen. Detta är med största sannolikhet vad Propertius menar, men det finns även en annan aspekt på ordet *vinco*, som snarare handlar om vem som är aktiv respektive passiv i förhållandet och särskilt i den sexuella samvaron, vem som är överordnad respektive underordnad, något som var av yttersta vikt för romarna.⁵⁵ Hos Propertius är synen på överordnad och underordnad inte helt glasklar, eller åtminstone problematisk, vilket vi kommer se i avsnittet om hans värderingar. Vidare exemplifierar Propertius samma förhållande utifrån det faktum att både stora härskare såväl som glänsande städer (jmf. Catullus LI.) har fallit samman. Detta kan sannolikt även ses som ett utslag för hans tanke, som vi tidigare såg, att denna världens härlighet står i ett motsatsförhållande till den som genomsyrar det hinsides livet, samt att anden står mot materian.

Bok II innehåller ytterligare passager med *praeceptor amoris*-motivet. Så till exempel i II.14.15-22:

*atque utinam non tam sero mihi nota fuisset
condicio! cineri nunc medicina datur.
ante pedes caecis lucebat semita nobis:
scilicet insano nemo in amore videt.
hoc sensi prodesse magis: contemnite, amantes!
sic hodie veniet, si qua negavit heri
pulsabant alii frustra dominamque vocabant:
mecum habuit positum lenta puella caput.*

Efter diverse relationsproblem har Propertius och Cynthia här haft en ljuvlig kärleksnatt tillsammans, för vilken skalden är mycket tacksam och han vill nu lära andra älskande hemligheten bakom hur detta blev möjligt, vilket han klagar kom alltför sent till honom. Det är bättre att försmå henne, då skall hon komma även om hon sade nej igår. Detta borde ha varit uppenbart för honom, men hans förälskelse gjorde honom blind. I de sista raderna vill han blott uttrycka sin känsla av triumf.

Ett vidare exempel är II.21.15-16 där skalden vänder sig till flickor i allmänhet:

*ah nimium faciles aurem praebere puellae,
discite desertae non temere esse bonae!*

Här vill skalden uppmana flickorna att hålla på sig och inte allt för lätt ge efter för inställsamheter. Han exemplifierar detta med hur Jason snärjde Medea och Odysseus Kalypso, strax innan han kommer till denna citerade passage. Det är även intressant att notera att Propertius här och var visar förståelse för och undviker att döma mytiska gestalter som på något sätt fallit offer för kärlekens skull, men som traditionellt brukar betraktas som skamliga personligheter, så till exempel Medea men också Tarpeia i VI.4 där motivet till hennes förräderi att överlämna romarnas citadell i fiendernas händer bottnar, inte i lystnaden efter de gyllene armringarna som sabinerna bar på sina högerarmar såsom Livius⁵⁶ berättar, utan på grund av sin kärlek till kung Titus Tatius. Kärleken rentvår hos Propertius hennes förräderi.

⁵⁴ Camps (1967) sid. 101

⁵⁵ Ingemark (2007) sid. 15

⁵⁶ *Ab Urbe Condita* I.11

Men man skall likväl inte tro att Propertius är någon sedlighetens väktare, hans uppmaning är snarare sprungen ur hans egen svartsjuka, som vi kommer möta mer av senare, över att Cynthia föredrar hans rivaler.

Ett annat exempel på *praeceptor amoris*-motivet utgörs av II.23.23-24:

*libertas quoniam nulli iam restat amanti:
nullus liber erit, si quis amare volet.*

Återigen möter oss här Propertius' uppfattning om kärleken som ett slaveri. Man kan tänka sig att den primära läsekretsen, som antagligen bestod av det övre samhällsskickets män, fann dylika uttalande tämligen kraftfulla, då "en fri man" var ett grundläggande begrepp i deras värld. Sannolikt ligger också Propertius' något annorlunda syn på vad vi skulle kunna kalla genus, och till vilket vi också senare skall komma, till grund för hela denna hans tankevärld. En längre undervisande passage hittar vi i II.25.21-34, där skalden återigen tycks vända sig till en större allmänhet:

*tu quoque, qui pleno fastus assumis amore,
credula, nulla diu femina pondus habet.
an quisquam in mediis persolvit vota procellis,
cum saepe in portu fracta carina natet?
aut prius infecto deposcit praemia cursu,
septima quam metam triverit ante rota?
mendaces ludunt flatu in amore secundi;
si qua venit sero, magna ruina venit.
tu tamen interea, quamvis te diligat illa,
in tacito cohibe gaudia clausa sinu:
namque in amore suo semper sua maxima cuique
nescio quo pacto verba nocere solent.
quamvis te persaepe vocet, semel ire memento:
invidiam quod habet, non solet esse diu.*

Vi även här ana Propertius' begynnande bitterhet. Kvinnans kärlek är sällan bestående, vilket tör vara andemeningen i att "ingen kvinna länge har tyngd". Han kallar sina läsare till misstänksamhet emedan "lögnaktiga gäckas i en kärlek av gynsamma vindar" och att sådant blott bebådar en större olycka. Inte heller skall man slå sig till ro och öppet glädja sig åt kärleken, utan hellre dölja glädjen och, får vi anta, så bevara attraktionen. Samtidigt skall nog bakgrunden till detta även sökas i rädslan att förhäva sig och sålunda dra över sig gudarnas vrede eller locka till sig det onda ögat medelst "stora ord som brukar skada". Detta kan nog även stödjas av det sista distikonet, då det som "har (blir utsatt för) avundssjuka inte brukar vara länge".

2.3.4 Sammanfattning

I detta avsnitt har vi sett närmare på Propertius uppfattning om sig själv; hur han uppfattar detta livet i motsättning mot det hinsides och sitt kommande eftermäle. Vi konstaterade att Propertius när en tanke som påminner om den kristna segertanken, att lidanden och vedermödor här bidrar till ära och ljus bortom graven. En symbol för detta är den tillkommande lagerkransen som förknippades med den episka diktningen eller girlanden som

associerades med den elegiska diktningen. Detta motiv förkommer även i den kristna metaforiken runt martyrskapet.⁵⁷ I linje med detta finns hos honom en tanke på motsättning mellan anden och materian – att vara fattig har ingen betydelse om man får umgås med muserna. Vi såg också på vilket sätt han ville tillbringa sin ålderdom, som han tänkte sig skulle bestå av lärdom och vetande, i motsats till den ”i skrivande stund” innevarande ungdomen som tänktes uppfyllt av kärleksäventyr.

Därutöver studerade vi hur han uppfattade skaldens roll i ett bredare perspektiv, dels som gudarnas språkrör och som siare, dels som kärlekslärare åt andra älskande.

3. Propertius' känsloliv

I detta avsnitt skall vi se närmare på vilka känslor Propertius ger uttryck för och om det går att se några sammanhängande personlighetsdrag som kan måla en mer levande person för oss, eller snarare ett mer levande diktjag, då som bekant författaren och diktjaget inte alltid behöver vara en och densamme. Passagerna här är många och skall därför presenteras tematiskt. Som ett inledande citat till denna del kan I.11.25 vara särskilt tankeväckande för att förstå till vilken grad Propertius' humör berodde på förhållandet med Cynthia:

*seu tristis veniam seu contra laetus amicus,
quicquid ero, dicam: 'Cynthia causa fuit'*

Vare sig han är dyster eller glad så beror det på Cynthia.

3.1 *Livor et invidia* – Svartsjukan

Även om latinet i sig inte har några glasklara ord för svartsjuka, utan håller sig med metaforiska ord som *livor*, vilket enligt OLD betyder ”bluish discoloration (produced by bruising)” samt ”envy, spite, malice”⁵⁸ eller *invidia* som enligt samma ordbok betyder ”ill will, spite, indignation, jealousy, envy”⁵⁹, eller helt enkelt talar om ”misstankar”, så framgår det klart och tydligt av kontexten att åtminstone Propertius inte var främmande för denna känsla, vilket framgår av I.2.25:

*non ego nunc vereor, ne sim tibi vilior istis:
uni si qua placet, culta puella sat est*

Man skulle kunna tro av detta ställe att Propertius *inte* är svartsjuk, men han vill nog snarare försöka dölja den genom förnekelse då hans svartsjuka blossar upp på andra ställen i mycket mer påtagliga former. Så till exempel i I.8.1-4:

*Tune igitur demens, nec te mea cura moratur?
an tibi sum gelida vilior Illyria,
et tibi iam tanti, quicumque est, iste videtur,*

⁵⁷ t.ex. 1 Korintherbrevet 9:25: ”Var och en som tävlar måste försaka allt – löparen gör det för en krans som vissnar, vi för en som aldrig vissnar” (Bibel 2000). Motivet blev allt vanligare längre fram i tiden och förekommer rikligt i *Legenda Aurea*.

⁵⁸ OLD sid. 1037

⁵⁹ OLD sid. 959

ut sine me vento quolibet ire velis?

Camps kommenterar här att Cynthia står i begrepp att fara ifrån Propertius med en annan beundrare, sannolikt till Illyrien. Det faktum att Propertius kallar rivalen för *quicumque* visar hans svartsjuka förakt ännu tydligare.⁶⁰ Här blandas dessutom svartsjukan med avund, vilket kan vara en förklaring till att latinet inte riktigt vet att definiera dessa båda känslor i klart avgränsande ord. En vredgad svartsjuka fortsätter tala även längre fram i denna elegi:

*et dicam: 'Licet Atracis considat in oris
et licet Hylleis, illa futura mea est.'* (I.8.25-26)

Huruvida elegin slutar med dessa ord eller inte är inte helt klar. Schuster väljer att låta texten fortsätta såsom är fallet i manuskriptet, men både Camps och Björkeson följer Lipsius förslag och delar upp I.8 i en A- och en B-del. Camps menar att även om det av honom följda manuskriptet inte har något markerat slut efter rad 26 så utgör det faktum att Propertius börjar tala om Cynthia i tredje person, en indikation på att vi här har två från början separata dikter.⁶¹ Fortsättningen lyder i varje fall:

*Hic erit, hic iurata manet; rumpantur iniqui!
vicimus: assiduas non tulit illa preces.
falsa licet cupidus deponat gaudia livor:
destitit ire novas Cynthia nostra vias.* (I.8.27-30)

Här har Propertius fått som han velat; Cynthia stannar kvar och han är glad och, med s.a.s. hans eget språkbruk, triumferande. Han tillvitar rivalen *livor* vilket vi såg inte hade en helt klar betydelse, men som får uppfattas i bästa fall som ”avund” eller ”svartsjuka” i ett försök att göra en översättning. Det får lämnas öppet om inte Propertius projekterar sina egna känslor på rivalen.

I I.11.5-8 uttrycker Propertius sin svartsjuka på ett måhända lite sorgsnare sätt men:

*nostris cura subit memores, ah, ducere noctes?
ecquis in extremo restat amore locus?
an te nescio quis simulatis ignibus hostis
sustulit e nostris, Cynthia, carminibus?*

Här ser vi även att svartsjukan kombineras med temat *nox amara* som vi kommer att återkomma till. Schuster, Camps och Björklund återger alla det sista ordet som *carminibus* och det får nog anses som den mest troliga läsarten, men ett manuskript har här *camminibus* av *caminus* som enligt OLD betyder ”a domestic stove or furnace”, ”a foundry furnace, forge” samt ”a vent of subterranean fires”.⁶² Det skulle väl då ses som ett metaforiskt uttryck som korresponderar med *ignibus* i ovanstående rad. Det stora problemet med denna läsning är dock att *caminus* böjs efter 2:a deklinationen och den förväntade ablativformen skulle då varit det för versmåttet omöjliga *caminis*, såvida inte ordet vacklade mellan deklinationerna eller helt enkelt är ett *lapsus* i kopieringen. I varje fall uttrycker Propertius här sin svartsjuka över att någon rival, eller fiende, skulle ha stulit Cynthia från honom, eller ur hans sånger eller rövat bort henne från hans eldar. Ett vidare vittne om Propertius’ svartsjuka är I.15 där han inleder med de sårade orden:

⁶⁰ Camps (1961) sid. 63

⁶¹ Camps (1961) sid. 64

⁶² OLD sid. 262

*Saepe ego multa tuae levitatis dura timebam
hac tamen excepta, Cynthia, perfidia.
aspice me quanto rapiat fortuna periclo:
tu tamen in nostro lenta timore venis (I.15.1-4)*

Sedan han klagat över att hon verkar bry sig mer om sin frisyr än hans känslor fortsätter han med att beskriva trogna älskande från mytologin, Kalypso som satt gråtade (med upplöst hår i motsatts till Cynthia) vid havet sedan Odysseus gett sig av, Hysipyle som sörjde när Jason försvunnit, samt Euadne och Alpheisiboea, men så flammar hans svartsjuka upp igen:

*desine iam revocare tuis periuria verbis
Cynthia, et oblitos parce movere deos,
audax ah, nimium nostro dolitura periclo,
si quid forte tibi durius inciderit!
(multa prius vasto labentur flumina ponto,
annus et inversas duxerit ante vices,
quam tua sub nostro mutetur pectore cura:
sis quodcumque voles, non aliena tamen.) (I.15.25-32)*

Camps har mycket att säga om dessa rader, bl.a. om det vanligt förekommande motivet *adynaton* som innebär att naturens ordning inte kan upphävas och vandra baklänges men att texttraditionen inte är helt enhetlig här. Men för våra syften är hans kommentar på den med fetstil markerade raden av särskild vikt. Här förslår Camps nämligen två olika betydelser, som båda lyfter fram Propertius' känslor för Cynthia på tämligen kraftfulla sätt. Enligt Camps är den första betydelsen "var vad du vill, men överge mig inte för en annan". Detta skulle vara den mer naturliga och uppenbara betydelsen, men raden skulle även kunna förstås som "du kan vara vad du vill, men du kan inte upphöra att vara min älskling".⁶³ Med detta menar Propertius givetvis att Cynthia å ena sidan kan vara vad och vem som helst men att hon aldrig får sluta älska honom, å andra sidan att hon kan vara vad och vem som helst men att han aldrig skall sluta älska henne.

En annan passage att ta i betraktande är I.16.33-34:

*nunc iacet alterius felici nixa lacerto;
at mea nocturno verba cadunt Zephyro.*

Kärlekssmärtan återvänder i denna form även bok II, där den tycks ge större uttrymme, kanske för att förhållande med Cynthia blivit allt mer komplicerat. Vårt första exempel kommer från II.5.1-8:

*Hoc verum est tota te ferri, Cynthia, Roma,
et non ignota vivere nequitia?
haec merui sperare? dabis mihi, perfida, poenas:
et nobis aliquo, Cynthia, ventus, erit.
inveniam tamen e multis fallacibus unam,
quae fieri nostro carmine nota velit,*

⁶³ Camps (1961)] sid. 81

*nec mihi tam duris insultet moribus et te
vellicet: heu sero flebis amata diu!*

Här blandas Propertius' svartsjuka med vrede och hämndbegär. Han verkar nämligen inte främmande för att skaffa någon annan istället som är mer uppskattande mot honom och hans diktning.

I II.6.7-14 har svartsjukan tilltagit ytterligare och riktas t.o.m. mot den älskades mor, syster och förtroliga väninna:

*quin etiam falsos fingis tibi saepe propinquos,
oscula nec desunt qui tibi iure ferant.
me iuvenum pictae facies, me nomina laedunt,
me tener in cunis et sine voce puer;
me laedet, si multa tibi dabit oscula mater,
me soror et cum quae dormit amica simul;
omnia me laedent; timidus sum (ignosce timori),
et miser in tunica suspicor esse virum.*

Här ser vi andra termer och ord som kan förekomma hos Propertius när han vill försöka ge luft åt sin svartsjuka; *laedor*, *timidus/timor* och *suspikor*. Camps kommenterar här angående *ius osculi* som handlade om vilka män en kvinna hade rätt att kyssa (hennes egna och makens manliga släktingar) och påminner om § 26 i Suetonius' biografi över kejsar Claudius där *ius osculi* även nämns. Denna rätt gjorde att Agrippina kunde förföra Claudius som var hennes farbror.⁶⁴ Camps är inte helt klar över vad *pictae facies* är, men föreslår att det antingen rör sig om porträtt av beundrare eller möjligtvis väggmålningar med mytologiska motiv.⁶⁵ Intressant är givetvis även väninnan som sover tillsammans med Cynthia, eftersom det kan antyda lesbiska aktiviteter som inte tycks vara särskilt omvittnade i den "litterära kanon från romersk tid"⁶⁶ Men det är också möjligt att betrakta dessa rader som en stegring där Propertius bekänner det irrationella i sin svartsjuka. Denna stegring skulle kunna beskrivas som jämnåriga män (1), bilder (2) och slutligen småpojkar (3). Denna stegring upprepas sedan i kiasmen: moderns kyssar (1), systemns kyssar (2) och väninnan som sover i samma säng (3). I så fall finns det här även en medvetenhet om svartsjukans absurditet: pojken som inte kan tala och ligger i sin vagga utgör ett lika tomt hot som flickan i samma säng. Noteras bör även de motsvarande bilderna i det sista ledet: pojke – flicka, vagga – säng. Måhända framträder stegringen ännu tydligare om *picta facies* är väggmålningar istället för bilder på verkliga älskare.

Den ovan citerade texten om tillvarons och kärlekens ständiga växling föregås av ett distikon av mer sorg och uppgivenhet och påminner innehållsmässigt om I.16.33-34, där Cynthia tänks liggande på rivalens arm:

*possum ego in alterius positam spectare lacerto?
nec mea dicetur, quae modo dicta mea est? (II.8.5-6)*

Motsättningen mellan "jag" och "en annan" fortsätter i II.9.1-2:

⁶⁴ Även i *Höga Visan* 8:1 återfinns restriktioner för vem en kvinna får kyssa offentligt.

⁶⁵ Camps (1967) sid. 93

⁶⁶ Ingemark (2007) sid. 100

*Iste quod est, ego saepe fui: sed fors et in hora
hoc ipso eiecto carior alter erit.*

Efter att ha återgivit troheten hos några mytiska gestalter, även denna gång liksom i I.15. genomgående kvinnor – Penelope, Briseis och Deidamia – försätter han djupt sårad i II.9.19-28:

*at tu non una potuisti nocte vacare,
impia, non unum sola manere diem!
quin etiam multo duxistis pocula risu:
forsitan et de me verba fuere mala.
hic etiam petitur, qui te prius ipse reliquit.
di faciant, isto capta fruare viro!
haec mihi vota tuam propter suscepta salutem,
cum capite hoc Stygiae iam poterentur aquae,
et lectum flentes circum staremus amici?
hic ubi tum, pro di, perfida, quisve fuit?*

Propertius' svartsjuka för Cynthias del blandas här med vrede över den gång han med vännerna besökte henne då hon var, får vi anta, allvarligt sjuk och han klagar över att den välgärningen inte tycks betyda något för henne nu. Men åt den man, som då inte var med henne, ger hon nu sina betygelser.

I II.16.1-8 dyker sannolikt samme rival upp igen som Propertius klagade över i I.8 och som Cynthia hade tänkt följa till Illyrien:

*Praetor ab Illyricis venit modo, Cynthia, terris
maxima praeda tibi, maxima cura mihi
non potuit saxo vitam possuisse Cerauno?
ah, Neptune, tibi qualia dona darem!
nunc sine me plena fiunt convivium messes,
nunc sine me tota ianua nocte patet.
quare si sapis, oblatas ne desere messes
et stolidum pleno vellere carpe pecus*

Här ligger frasen *sine me* som ett eko i ensamheten, Propertius får inte vara med på gästabuden, vilket var han sorg även i föregående citat. Intressant är också att notera hur han gör bruk av *pecus*, som OLD återger som ”farm animals, livestock (esp. sheep and cattle)”⁶⁷, och karaktäriserar det som *stolidum*, enligt OLD ”insensible, dull, brutish, blockish, stupid”⁶⁸, för att degradera rivalen. Sannolikt är detta även en ordlek mellan *pecus* och *pecunia* (pengar), som är etymologiskt besläktade. Han vill alltså att hon skall plocka rivalen på pengar. Lite längre fram i samma dikt fortsätter han:

*non quia septenas noctes seiuncta cubaris
candida tam foedo bracchia fusa viro,
non quia peccarim (testor te), sed quia vulgo
formosis levitas semper amica fuit.
**barbarus excussis agitatur vestigia lumbis –
et subito felix nunc mea regna tenet!** (II.16.23-28)*

⁶⁷ OLD sid. 1317

⁶⁸ OLD sid. 1825

Här återger Camps och Björkeson en annan läsning än Schuster vad det gäller det första *non quia* och båda har istället *numquam*, vilket jag personligen anser är en bättre och mer logisk läsning i sammanhanget. På samma sätt skiljer sig Schuster vad det gäller ordet *cubaris* som de andra två återger som *cubares*. Men detta beror givetvis på tolkningen av den första avvikelsen. Om läsningen *numquam* är korrekt ser vi ånyo svartsjukan brinna vilt här; Propertius målar en bild av flickan, just som han gjorde i I.15, liggande samman med hans rival som han beskriver som *foedus vir* och *barbarus* och som nu ”plötsligt håller hans rike lycklig”. Intressant är även att notera ordet *candida*, som återigen på metaforisk väg fogar samman flickan med ljus.

I II.18B finner vi innehållsliga paralleller till Ovidius’ *Amores* I.14. Båda dikterna handlar om flickans hår och hur skalden anser att det bör vara med den saken. Båda skalderna klandrar sina flickor för att de lägger för mycket tid och omsorg på att färga och smycka det, men det är naturligtvis svartsjukan som driver dem: ingen annan än älskaren får njuta av flickans skönhet, och Propertius kan inte låta denna svartsjuka dölja sig:

*ipse tuus semper tibi sit custodia lectus,
nec nimis ornata fronte sedere velis.
credam ego narranti (noli committere) famae:
et terram rumor transilit et maria. (II.18B.35-38)*

Andemeningen i dessa rader framgår utan större svårigheter. Propertius vill hellre att Cynthia håller sig hemma i sin säng, med honom får vi anta, än att hon rör sig ute bland folk i sin praktfulla frisyr där hon kan locka till sig andra mäns blickar. Om hon skulle göra sig skyldig till otrohet kommer han snart att få veta det.

Även följande dikt, II.19.15-16, är av betydelse när det kommer till poetens svartsjuka. Ty liksom även på andra ställen ger Propertius luft åt sin ovilja att släppa Cynthia ifrån Rom. Här är han dock om inte villig så åtminstone tillåtande till att hon ger sig av, om det är till ofarliga ställen på landet. Här kan hon syssla utan risk med lantliga göromål:

*protinus et nuda choreas imitabere sura;
omnia ab externo sint modo tuta viro!*

Poängen här är att Cynthia gärna får delta i lantlivets religiösa danser med vaderna bara, om blott ingen främmande man (*externus vir*) är närvarande. Dikten avslutas vidare med orden:

*tu quotiens aliquid conabere, vita, momento
venturum paucis me tibi Luciferis!
sic me nec solae poterunt avertere silvae
nec vaga muscosis flumina fusa iugis,
quin ego in assidua mutem tua nomina lingua
absenti nemo ne nocuisse velit. (II.19.27-33)*

Det ord som i Schusters text står som *mutem* vill Camps byta ut mot *metuam* med ingen annan anledning än att det ger än logisk betydelse.⁶⁹ Jag delar han uppfattning emedan vi här ser hur till och med den rofyllda, och ensliga, skogstillvaron på landet med sina träd och bäckar ändå

⁶⁹ Camps (1967) sid. 145

inte förmår förjaga Propertius' svartsjuka. Han fruktar ändå att Cynthia skall bli föremål för prat och skvaller när han inte är med att kan vaka över henne och han uppmanar henne att så ofta hon vill försöka sig på något som han inte vill ska hon minnas att han snart kommer efter.

Vidare återfinns Propertius svartsjuka i II.24B. Denna dikt har styckats upp av Schuster, Camps och Björkeson, men inte i lika många delar hos alla. Schuster återger den i två delar (A och B) men Björkeson och Camps i tre delar (A, B och C) men textkritiken verkar inte vara mer komplicerad här än på andra ställen:

*Hoc erat in primis quod me gaudere iubebas?
tam te formosam non pudet esse levem?
una aut altera nox nondum est in amore peracta,
et dicor lecto iam gravis esse tuo.
me modo laudabas et carmina nostra legebas:
ille tuus pennas tam cito vertit amor?
contendat mecum ingenio, contendat et arte,
in primis una discat amare domo (II.24B.17-24)*

Propertius är ganska uppenbart indignerad här över att ha behövt lämna sin plats i Cynthias säng till en rival och han anklagar henne för ombytlighet (*levis*), ett tema som fanns med särskilt målande beskrivningar även i II. 9.33 där flickans sinne jämförs med Syrtens skiftande sanddyner. Men här klagar skalden över att han nu sägs vara ”tung” i hennes säng, han som förut var så hyllad av henne på grund av sångerna. Det är detta diktarsnille som Propertius nu vänder mot sin rival; denna må allt försöka tävla i diktkonst mot Propertius om Cynthias gunst, om han förtjänade så. Även rad 30 i samma dikt är intressant att notera där Propertius svartsjukt kalla sin rival för *iste protervus* som en parallell till de andra degraderande tillmälen vi såg från II.16.

Ett vidare vittnesbörd om svartsjukan är II.29B 1-2:

*Mane erat, et volui, si sola quisceret illa,
visere: at in lecto Cynthia sola fuit.*

Så ock några rader ur II.32 där Propertius återigen oroar sig för Cynthia ute i offentlig miljö, där så många blickar finns:

*hoc utinam spatiere loco, quodcumque vacabis,
Cynthia! sed tibi me credere turba vetat,
cum videt accensis devotam currere taedis
in nemus et Triviae lumina ferre deae. (II.32.7-10)*

Hoc loco är Rom och vad Propertius vill säga i denna dikt är att han känner sig mycket bättre till mods om han får ha Cynthia under uppsikt, än att hon ger sig iväg på annat håll där han inte kan bevaka henne. Lilja har några intressanta reflektioner i sammanband med denna dikt, som inleds med att Propertius säger, enligt Björkeson, att ”ögat bär skulden till allt”. Lilja ser detta i relation till skaldernas tanke på vad man skulle kunna kalla för kärlek vid första ögonkastet. Tanken finns enligt henne redan hos Plautus och Terentius och beror på den älskades skönhet; det är den som väcker den plötsliga kärleken och temat, kombinerat med metaforen att kärleken är en sjukdom, finns särskilt hos Propertius och Ovidius. Varje gång Propertius talar om att Cynthia ”rycker ögonen” så förlägger han själva felet eller sjukdomen i ögat. Det är där själva kärleken sitter och därav kommer också metaforen att den förälskade är

blind.⁷⁰ Till detta hör nog även den tanke Lilja presenterar lite längre fram, att för forntidens människor var kärleken något som tändes av den älskade *utifrån*. Platon var den förste att tala om kärleken som kom *inifrån* den som blev förälskad och även om de romerska poeterna levde långt efter Platon, så var den gamla uppfattningen fortfarande helt levande.⁷¹ Denna dikt verkar i varje fall vara skriven med anledning av en resa Cynthia tänkte göra till Praeneste för att besöka dess orakel. Härav de lite senare raderna:

*falleris: ista tui furtum via monstrat amoris
non urbem, demens, lumina nostra fugis!* (II.32.17-18)

Som sista vittne på Propertius' svartsjuka personlighet vill jag anföra II.34. som riktas till rivalen Lynceus, som skalden verkar ha haft som vän men blivit sviken av. Således rymmer denna dikt besvikelse både mot Cynthia och Lynceus:

*te socium vitae, te corporis esse licebis;
te dominum admitto rebus, amice, meis:
lecto te solum, lecto te deprecor uno:
rivalem possum non ego ferre Iovem.
ipse meas solus, quod nil est, aemulor umbras,
stultus, quod stulto saepe timore tremo.* (II.34.15-20)

Vi ser här att Propertius gärna delar allt sitt med Lynceus, med undantag av sängen där han inte ens kan utstå Jupiter som rival, ett motiv som vi känner även från Catullus (LXX.). Han blir svartsjuk på, eller ”tävlar” med, sin egen skugga. Men någon självinsikt besitter han i varje fall, då han bekänner sig vara dum som är så svartsjuk. Denna dikt, som avslutar bok II slutar med några högstämnda rader där Propertius önskar sig en plats bland de gamla diktarna och förgångarna (*hos*) Catullus, Calvus och en viss Terentius Varro. De raderna får avsluta detta avsnitt:

*Cynthia quin etiam versu laudata Properti,
hos inter si me ponere Fama volet* (II.34.93-94)

3.2 *Amaritudo et desperatio* – Bitterheten och Förtvivlan

Besläktad och understundom sammanfluten med svartsjukan är Propertius' bitterhet. Den tar sig gärna uttryck i svart humor och ironi såväl som djupaste förtvivlan och uppgivenhet och förtjänar en egen underrubrik trots sin i jämförelse mot andra motiv inte lika vida förekomst. Vårt första exempel är hämtat från I.12.5-12 som ger uttryck för hans förtvivlan:

*nec mihi consuetos amplexu nutrit amores
Cynthia, nec nostra dulcis in aure sonat.
olim gratus eram: non illo tempore cuiquam
contigit, ut simili posset amare fide.
invidiae fuimus: non me deus obruit? an quae
lecta Prometheis dividit herba iugis?
non sum ego, qui fueram: mutat via longa puellas.
quantus in exiguo tempore fugit amor!*

⁷⁰ Lilja sid. 112-113

⁷¹ Lilja sid. 115-116

Camps är här osäker på hur man bör uppfatta *simili...fide*. Han föreslår tre olika tolkningar vilket kanske kan illustrera att termen inte är helt glasklar:⁷²

- a) 'to be able to love so devotedly' with an emphasis on 'be able', the idea being that what enabled him was Cynthia's reciprocal devotion to him.
- b) 'to love with such devotion for reward (or encouragement); fide being a loosely used ablative of attendant circumstances...
- c) 'to love and feel so sure of his beloved'

Vidare kommentarer han ger är att den resa Propertius hänsyftar är den Cynthia är betänkt på till Baiae i I.11, en ort som Propertius är tämligen misstänksam mot när det gäller sedligheten, och när hon väl kommer hem verkar hon ha förändrats i sina tankar om honom.

I.13.1-10 rymmer många känslor från Propertius' sida. Bitterheten blandas här med avunden. Dikten är som synes riktad till Gallus:

*Tu, quod saepe soles, nostro laetabere casu,
Galle, quod abrepto solus amore vacem.
at non ipse tuas imitabor, perfide, voces:
fallere te numquam, Galle, puella velit.
dum tibi deceptis augetur fama puellis,
certus et in nullo quaeris amore moram,
perditus in quadam tardis pallescere curis
incipis et primo lapsus abire gradu.
haec erit illarum contempti poena doloris,
multarum miseris exiget una vices.*

Med ironisk röst skriver Propertius här Gallus kommer att glädjas åt hans sammanstörtande, "som du brukar". Camps kommenterar att ordet *vaco* brukar användas om ett herrelöst land, och att det passar bra som metafor för en älskare utan "härskarinna".⁷³ Propertius "hoppas" att detta öde aldrig skall drabba Gallus och vi kan nog anta att det hela är ironiskt menat då han använder ordet *perfidus*, vilket han även brukar vända mot Cynthia när han anklagar henne för promiskuöst leverne. På citatets femte rad ser vi hur avunden talar i Propertius, de många flickorna som Gallus inhöstar skall slutligen bringa honom på fall genom en som skall göra honom verkligen förälskad.

Den bitande ironin finns även i I.15. Vi betraktade några rader ur denna dikt tidigare, då Propertius sade sig ha blivit vis genom Cynthias förrädiska ögon. Det är de föregående raderna vi nu kommer till:

*tam tibi ne viles isti videantur ocelli,
per quos saepe mihi credita perfidia est!* (I.15.33-34)

Som vi ser från andra ställen, exempelvis I.1.1., så är Propertius vanligtvis mycket fascinerad över Cynthias ögon, men här ber han henne med ironi, och en viss språklig finess, att de inte skall "synas" henne av så ringa värde eftersom de tjänat till att lura honom med sin förmenta ärlighet, och han fortsätter sin ironi med att säga om dessa ögon:

⁷² Camps (1961) sid. 73

⁷³ Camps (1961) sid. 74

*hos tu iurabas, si quid mentita fuisses,
ut tibi suppositis excideret manibus:
et contra magnum potes hos attollere solem
nec tremis admissae conscia nequitiae?* (I.15.35-38)

Cynthia har tydligen svurit sig tala sanning vid just de ögon med vilka hon bedrog, vilket vrider ironin ännu ett varv. Att hon ändå dristar sig att vända dem upp mot solen är nog inget sammanträffande, enligt mitt tycke, då solen i egenskap av Apollo är skaldernas och sanningens gudom – man skulle kunna formulera tankegången som att *lumina mendacia* här står här mot *lumina veridica*, även om det vore att lägga orden i Propertius' mun. Av denna anledning skall nog inte solen här identifieras med Helios såsom OLD uppger att ordet ofta gör.⁷⁴ Ännu mindre Jupiter, som förvisso vakade över eder och rätt i sin egenskap av *Dius Fidius*⁷⁵, då han själv var ökad för sina otrohetsäventyr. Dessutom är Jupiter inte i första hand en solgud utan härskare över väderlek och i synnerhet åskviggen och tordönet.⁷⁶

I.18.27-32 formuleras den bittra förtvivlan som ensamhet och övergivenhet. Här är scenen en övergiven skog:

*pro quo, divini Fontes, et frigida rupes
et datur inculto tramite dura quies;
et quodcumque meae possunt narrare querelae,
cogor ad argutas dicere solus aves.
sed qualiscumque es, resonet mihi 'Cynthia' silvae
nec deserta tuo nomine saxa vacent!*

Camps kommenterar inte detta ställe ytterligare, utan säger blott att han tycker ordet *divinus* är lite märkligt tillsammans med de andra adjektiven *frigidus* och *durus*.⁷⁷ Men då inga alternativa läsarter finns så får vi anta att Propertius verkligen menade detta ord. Likväl tror jag inte han vill måla någon gemytlig skog för våra ögon, vilket de ”kyliga klipporna” och de ”övergivna bergen” också antyder. Björkeson översätter *argutus* som ”kvittrande” vilket, skulle jag tro, lurar läsaren även om *argutus* enligt OLD betyder just ”producing sharp or clear sounds: (of birds, cicades), chirping, singing”⁷⁸. Den övriga iscenensättningen är nämligen så dystert att jag snarare är benägen att tro att Propertius vill frammana en bild av kraxande fåglar med hessa röster. I varje fall är det i denna tomma tillvaro som Propertius med förtvivlan ropar Cynthias namn, och jag skulle föreslå att skogen som sådan snarare är en bild för ett psykologiskt tillstånd av vilshenhet och övergivelse, på ungefär samma sätt som vi möter bilden hos exempelvis Dante i *Den Gudomliga Komedin* där poeten ”till mitten hunnen på vår levnads vandring” finner sig vilshen och ensam i en dunkel skog.⁷⁹ I II.5.21-30 har förtvivlan blivit till vrede och till hämndbegär men begränsat till det område Propertius känner bäst, diktens:

*nec tibi periuro scindam de corpore vestes,
nec mea praeclusas fregerit ira fores,*

⁷⁴ OLD sid. 1781

⁷⁵ Nilsson sid. 76

⁷⁶ Nilsson sid. 68-69

⁷⁷ Camps (1961) sid. 90

⁷⁸ OLD sid. 168

⁷⁹ *Helvetet* I.1 (Ingvar Björkesons översättning)

*nec tibi conexos iratus carpere crines
nec duris ausim laedere pollicibus.
rusticus haec aliquis tam turpia proelia quaerat,
cuius non hederæ circuire caput.
scribam igitur, quod non umquam tua deleat aetas:
‘Cynthia forma potens, Cynthia verba levis’
crede mihi, quamvis contemnas murmura famae,
hic tibi pallori, Cynthia, versus erit.*

Här ser vi lite av hur Propertius ser på kvinnomisshandel, som man kan misstänka inte sågs som några större samhälleliga problem i de forntida samhällena över huvud taget. Att slita av sin flicka kläderna, slå in hennes dörr, nypa eller dra henne i håret, karaktäriserar han som något som tillhör en *rusticus*, som Björkeson träffande översatt som ”bondtölp”, men inte värdigt den som bär murgröna på sitt huvud. Här är Propertius i gott sällskap med Ovidius, som fastän han slagit sin flickvän är mycket ångerköpt och förtvivlad över sitt handlande i *Amores* I.17 där han tillmäter sig själv tillmälen som *demens* och *barbarus*, ord som vi sett att Propertius också ofta använder om dem som har kränkt honom själv. Camps kommenterar detta ställe med att påminna om Tibullus som väl kanske inte är lika mjuk; här är det nog att slita av henne klädnaden, upplösa hennes hår och få henne att gråta, så länge man inte slår henne.⁸⁰ Så Propertius kan ändå sägas gå ett steg längre i sin hållning och förbjuder sig det som Tibullus tillåter. Men som vi ser av de tre sista raderna skall hämnden komma genom poesin, han skall skriva en rad som han med sin sedvanliga och ödesmättade medvetenhet vet aldrig kommer utplånas av tiden; att Cynthia, trots sin skönhet, ”är lätt i fråga om ord” och denna rad skall få henne att blekna.

I II.8.11-20 har blandas känslorna igen, men vreden, förtvivlan och bitterheten är likväl omisskännliga:

*Munera quanta dedi vel qualia carmina feci!
illa tamen numquam ferrea dicit: ‘Amo’.
ergo iam multos nimium temerarius annos,
improba, qui tulerim teque tuamque domum,
ecquandone tibi liber sum visus? an unsque
in nostrum iacies verba superba caput?
sic igitur prima moriere aetate, Properti?
sed morere; interitu gaudeat illa tuo!
exagitet nostros manes, sectetur et umbras,
insultetque rogis, calcet et ossa mea!*

Vi ser här hur skalden klagar över att hans gåvor och sånger inte gett honom något från Cynthias sida, inte så mycket som ett enda ”jag älskar dig”. Istället har han dumdrigt fördragit hennes och hennes hus’ liv, men blivit behandlad som en slav av henne. Han undrar hur länge hon skall ”kasta övermodiga ord över hans huvud”, innan han nedkallar döden över sig själv, hur oförtjänt den än må vara för en man i sina bästa år. Bara det blir till Cynthias glädje; de sista raderna är mättade med svart ironi.

I II.18A.19-22 blandas bitterheten med dödsmedvetande:

⁸⁰ Camps (1967) sid. 90

*at tu etiam iuvenem odisti me, perfida, cum sis
ipsa ego deminuo curam, quod saepe Cupido
huic malus esse solet, cui bonus ante fuit.*

Tidigare i denna dikt har Propertius talat om Eos och hennes evigt åldrande make Thitonos, som bad gudarna om evigt liv, men glömde att be om evig ungdom. Om en gudinna kan älska en sådan, borde Cynthia kunna älska Propertius som är ung, tycks poeten vilja säga, och hon borde passa på nu, medan ungdomen finns. Snart kommer nämligen ålderdomen och döden. Återigen ser vi temat att kärleken anstår de unga. Propertius' enda tröst är att Cupido brukar vara snabb att ändra sitt sinnelag och försmå den han nyligen gynnade.

En annan, mindre frekvent aspekt på Propertius' mörkare sida är hans benägenhet rationalisera runt sitt eget handlande som om det vore omvärldens fientlighet som tvingade honom till olika saker vilket vi ser i II.24A.5-10:

*quodsi tam facilis spiraret Cynthia nobis,
non ego nequitiae dicerer esse caput,
nec sic per totam infamis traducerer urbem,
urerer et quamvis, nomine verba darem.
quare ne tibi sit mirum me quaerere viles:
parcius infamant: num tibi causa levis?*

Vi ser att konjunktiven i imperfekt nästan haglar här. *Hade* inte Cynthia varit på ett visst sätt, så *hade* inte Propertius handlat såsom han gör. Jag skulle tro att ordet *viles* på den näst sista raden har en dubbeltydighet. Enligt OLD betyder ordet "costing little, cheap", "unworthy of esteem, contemptible" samt "of inferior rank, station, etc. common, low, mean".⁸¹ Propertius umgås alltså med samhällets patrasck på den lägsta samhällsliga nivån, dit han fallit genom Cynthias förorsakan. Dubbeltydigheten framgår dock av Björkeson översättning där *viles* ges betydelsen "flickor från gatan".⁸² Detta lyfter fram ordets ursprungliga betydelse av att vara billig. Måhända är Propertius budskap att dessa gatflickor kostade mindre än Cynthia.

Att hämnden skall nå Cynthia genom dikten är sannolikt även budskapet i II.25.1-4. Här nämns som synes också två stora föregångare, Calvus och Catullus som genom sina verk sänkt sina älskade ryktbarhet:

*Unica nata meo pulcherrima cura dolori
(excludit quoniam sors mea "Saepe veni!"),
ista meis fiet notissima forma libellis,
Calve, tua venia, pace, Catulle, tua.*

Cynthia, ehuru den vackraste av flickor, är ensam född till att bereda skalden kval, men genom dikten skall hon få ett eftermäle av Propertius. Som jag ser det, är hans tanke att han skall rycka med sig henne mot den odödliga äran, snarare än att hon genom egna förtjänster kan ernå denna. Det är hans hämnd; om hos skall leva vidare så är det genom honom, får hon något ryckte som kvarstår så är det genom honom.

Men ibland kan Propertius även vilja hävda sig i denna världen, så till exempel i II.26B.1-2:

⁸¹ OLD sid 2062-2063

⁸² Björkeson sid. 147

*Nunc admirantur, quod tam mihi pulchra puella
serviat et tota dicar in urbe potens*

Vad Propertius menar här får nog anses inte helt klart. Björklund tolkar *servio* tämligen bokstavligt och återger texten som "...att jag till slavinna fick en sådan skönhet" och Camps ger inte någon större vägledning. Trots att det var en positiv sak att ha vackra slavar, så skulle jag tro att *servio* hör samman med Propertius' "egna" kärleksterm *servitium*.⁸³ OLD förklarar i varje fall ordet *servio* som "to serve (a master) (transf., of a lover; of a worshipper)".⁸⁴ I så fall vill han blott säga att han har ett förhållande med en flicka så vacker att hon kan få hela staden att häpna. Luck menar att själva metaforen som liknar kärleken vid slaveri är en helt romersk företeelse som är lika vanlig i den romerska diktningen som den är ovanlig i den grekiska. Han menar att detta bygger på att kvinnan hade större möjligheter i det romerska samhället än hon hade i det grekiska, och således har vi metaforer som *domina* för den älskade.⁸⁵

En annan sak Propertius ibland tar upp är vad man skulle kunna kalla "tidsåldrarnas förfall". I sina mytiska utläggningar ser han gärna tillbaka mot den moraliskt fulländade forntiden. Detta känner vi igen från Ovidius *Metamorphoses* 1.98-150 om de olika tidsåldrarna som kläs i guld, silver, koppar och till sist järn allt efter moralens förfall. Men hos Propertius ges de en mer personlig vinkel som passar hans kärlekssyften; tidsåldrarnas förfall kännetecknas nämligen av människornas och även gudarnas oförmåga att älska en enda partner:

*hic mos Saturno regna tenente fuit.
at cum Deucalionis aquae fluxere per orbem
et post antiquas Deucalionis aquas,
dic mihi, quis potuit lectum servare pudicum,
quae dea cum solo vivere sola deo? (II.32.52-56)*

Hic mos är här "att inte vilja synda" från en föregående rad och Heyworth ser *hic mos* som en omskrivning för kyskhets i betydelsen trohet och ger några paralleller hos bl.a. Ovidius och Juvenalis där samma tanke återfinns.⁸⁶ Som vi ser ligger benägenheten att vara otrogen i tidsåldrarnas förfall, inte ens gudarna är skonade. Samma tanke finns även i III.13.47-48, men formulerad på ett mer ovidianskt sätt:

*at nunc desertis cessant sacraria lucis
aurum omnes victa iam pietate colunt.*

Att ingen längre bryr sig om gudarna, att fromheten har besegrats och att alla dyrkar guld, är Propertius budskap här.

3.3 *Fides* – Troheten

Besläktat med svartsjukan, bitterheten och förtvivlan är givetvis den trohet som Propertius anser sig besitta. Som vi skall se senare är han också driven av kvinnolusta och detta kan låta som en motsättning, men när det gäller Cynthia är jag benägen att tro att hans trohet ligger på ett djupare plan, som är mer än sexuellt. Hans innersta väsen, hans själ, tillhör Cynthia och

⁸³ Ordet finns även i denna betydelse hos Tibullus II:4.1-4

⁸⁴ OLD sid. 1746

⁸⁵ Luck sid. 122

⁸⁶ Heyworth sid. 256

ingen annan och således kan han tala om sig själv som trogen henne. Icke desto mindre sätter han ofta denna trohet i kontrast mot hennes notoriska otrohet och hans egna inneboende trohet framgår redan av de första raderna av hans hand, I.1.1:

*Cynthia prima fuit miserum me cepit ocellis
contactum nullis ante cupidinibus.*

Cynthia är den första, och detta är av yttersta vikt för hans tänkande och av den anledningen vill han inskräpa det redan från första början. Att det ligger något särskilt i relationen med Cynthia framgår även av att Propertius också nämner en annan flicka, Lycinna, i III.15.1ff., vilket också Camps uppmärksammar⁸⁷ Det är inte helt lätt att veta hur denna Lycinna skall förstås, men hon verkar ha spelat en stor roll för Propertius och ledsagat honom in i erotikerna runt tiden då han avlade sin *toga praetexta*, ynglingens klädnad. Sannolikt ligger det något djupare och mer svårdefinierat i relationen mellan Propertius och Cynthia.

Detta framgår av sådan ställen där Propertius vill säga att han inte älskar Cynthia på grund av någon yttre förtjänst, utan på grund av hennes naturliga skönhet och kärlekens glädjeämnen. Så till exempel i dikt I.4.11-14, riktad till Bassus:

*haec sed forma mei pars est extrema furoris;
sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat:
ingenuus color et multis decus artibus et quae
gaudia sub tacita dicere veste libet.*

Här menar Propertius att utseendet, som vi får anta kunde få ganska så fantastiska former i offentliga sammanhang, genom smink och accessoarer, för en välbärgad romarinna, är den minsta anledningen till hans passion. Han älskar Cynthia för den medfödda, eller naturliga, ansiktsfärgen och för hennes talanger, och givetvis också för deras intima samliv. Så som även annorstädes ställer Propertius enkelhet mot flärd.

Vidare låter han sin trohet synas i I.16.37-38, riktad till flickans stängda port, som vi får anta leder in till hennes hus lika så väl som till hennes hjärta:

*te non ulla meae laesit petulantia linguae
quae solet ingrato dicere taetra loco*

Här går läsarna återigen isär. Ordet som Schuster (och Camps) har som *ingrato* läser Björkeson som *irato*, och det som Schuster läser som *taetra* läser Camps som *pota* och Björkeson som *tota*. Camps har dessutom markerat pentameterens fyra sista ord med två krus. Camps bekänner dock att hans *pota* är en långt från säker konjektur för manuskriptets, som han följt, *tota*, alltså det ord som Björkeson valt att behålla.⁸⁸ I varje fall tycks Propertius här vilja säga att han aldrig riktat några otidigheter mot Cynthia, trots att hon har förtjänat så och han själv inte brukar skräda sina ord i vanliga fall.

I II.9.43-48 i blandas hans trohet med svartsjukan över att se Cynthia med en annan:

*te nihil in vita nobis acceptius umquam;
nunc quoque eris, quamvis sis inimica mihi.
nec domina ulla meo ponet vestigia lecto;
solus ero, quoniam non licet esse tuum.*

⁸⁷ Camps (1961) sid. 42

⁸⁸ Camps (1961) sid. 85

*atque utinam, si forte pios eduximus annos,
ille vir in medio fiat amore lapis*

Camps kommenterar här orden *ponet vestigia* och menar att Propertius har två tankar i sinnet; dels att ingen ”härskarinna” skall lämna spår i hans säng, dels emedan konstruktionen kan betyda ”att beträda”, att ingen flicka ens skall sätta sin fot i hans sovrum.⁸⁹ Tanken framgår hur som helst klart; Propertius lever hellre ensam om han inte får vara Cynthias, till och med om hon skulle vara han ovän och fiende (*inimica*). Dessutom betyder han att hans år i hennes kärleks tjänst har varit trogna, om hoppas att hennes älskare skall förvandlas till sten mitt i kärleksakten och detta får väl räknas som en svartsjuk mans önsketänkande.

I II.13.9-14 återkommer Propertius till vad han mest attraheras av hos en flicka, och som vi såg är det inte först utseendet och de yttre behagen.

*non ego sum formae tantum mirator honestae,
nec si qua illustres femina iactat avos:
me iuuet in gremio doctae legisse puellae,
auribus et puris scripta probasse mea.
haec ubi contigerint, populi confusa valet
fabula: nam domina iudice tutus ero.*

Propertius’ glädje ligger som synes inte blott i flickans skönhet utan även i att få ligga i hennes famn och få sina dikter bedömda av henne eftersom hon är en bildad flicka. Förfäders glans imponerar inte heller på honom. Enligt Lilja är detta tema – *docta puella* – särskilt framträdande hos Propertius, medan det inte förkommer lika mycket hos Ovidius och inte alls hos Tibullus.⁹⁰

Att Propertius inte ville leva med någon annan än Cynthia är även budskapet i II.17.17-18:

*quod quamvis ita sit, dominam mutare cavebo:
tum flebit, cum in me senserit esse fidem.*

Här använder Propertius till och med ordet *fides* som han hoppas skall locka flickan till gråt, sedan han valt att inte ta sig någon ny älskarinna.

I II.20 lyfter fram sin trohet på två ställen i mer upphöjda och högstämda termer som inbegriper de eskatologiska tingen:

*ossa tibi iuro per matris et ossa parentis
(si fallo, cinis heu sit mihi uterque gravis!)
me tibi ad extremas mansurum, vita, tenebras:
ambos una fides auferet, una dies. (II.20.15-18)*

Dessa rader är klart förbunda med Propertius som den obotlige romantikern, vilket vi senare skall se, men vi ser här att hans avsikt är att de båda skall älska varandra ända fram till gravens rand, till ”det yttersta mörkret” vill han vara Cynthias. Detta betyder han med ed vid sina föräldrars ben. Även slutorden i dikten andas hans trohets säkerhet:

⁸⁹ Camps (1967) sid. 107

⁹⁰ Lilja sid. 142

*hoc est perpetuo ius est, quod solus amator
nec cito desisto nec temere incipio. (II.20.35-36)*

I II.21.19-20, efter att ha utgjutit sig över Cynthias benägenhet att vara otrogen, bedyrar han sin egen trohet:

*nos quocumque loco, nos omni tempore tecum
sive aegra pariter sive valente sumus.*

Camps kommenterar att pentametern här är en kliché från vardagsspråket.⁹¹ Men det kan säkert läsas samman med II.9 där Cynthia hade varit sjuk och besökts av Propertius och vännerna. I varje fall är skaldens budskap, att han ska var hennes över allt, när som helst och i nöd och lust, som hos romarna förövrigt formuleras som *ubi tu Gaius, ego Gaia*.⁹² Även i II.26B.27-28 låter Propertius veta vad som räknas när det kommer till kärlek och ställer det samtidigt mot de rikas förfaranden:

*multum in amore **fides**, multum **constantia** prodest:
qui dare multa potest, multa et amare potest.*

Pentametern här kan synas lite kryptisk, men sannolikt är Propertius budskap att den som kan ge mycket i form av gåvor också kommer få många tillfällen till romanser. Detta gäller givetvis inte honom själv eftersom han inte kan ge så många gåvor.

Slutligen vill jag anföra spridda ställen i III.20A och B. Även om dikten är uppdelad så följer radindelningen varandra men har lite olika nummer på grund av interpolationer, som likväl inte berör de här citerade ställena. Propertius har ställt sin egen trohet i kontrast till kvinnolustan hos sin rival och uppmanar sedan Cynthia i svulstiga ord:

*fortunata domus, modo sit tibi **fidus** amicus.
fidus ero: in nostros curre, puella, toros! (III.20A.9-10)*

Vidare säger han:

*namque ubi non certo vincitur foedere lectus
non habet ultores nox vigilata deos,
et quibus imposuit, solvit mox vincla libido:
contineant nobis omina prima **fidem**! (III.20B.21-14)*

Camps kommenterar här att en för älskaren sömnlös ensam natt (se *nox amara* nedan) inte kan hämnas av gudarna, om inte ett giltligt kontrakt först ingåtts, inte mellan guden och de båda älskande utan mellan förhållandets parter. Propertius har några rader före vårt citat sagt att ”avtal (*foedera*) först måste slutas och villkor (*iura*) avtalas genom kontrakt (*lex*) i en ny kärlek och att Amor skall förse panterna (*pignora*) med sigill (*signa*)”. Således framställer Propertius ”trohetsavtalet” (*foedus amatorium*) i kärlek som en juridisk sak.⁹³ *Fides* här är enligt Camps den ömsesidiga relation som bör finnas mellan makar, eller andra som ingått något slags förbund med varandra.⁹⁴ Därmed är *fides* mer eller mindre synonymt till *foedus*,

⁹¹ Camps (1967) sid. 150

⁹² Ingemark (2003) sid. 48

⁹³ Lilja sid. 70

⁹⁴ Camps (1966) sid. 150

och är hämtat från äktenskapets förställningsvärld men den kärlek som Propertius beskriver är aldrig den äktenskapliga utan en fri och utom- eller föräktenskaplig. Trohet inom äktenskapet krävdes nämligen endast av kvinnan men i poeternas händer kommer det att gälla båda parter.⁹⁵ Lilja definierar aldrig riktigt vad hon menar med begreppet ”fri kärlek” (*free love*), men jag tolkar henne så, att det inte skall blandas samman med den tanke som formulerades av t.ex. de tidiga kvinnorörelserna under 1900-talets förra hälft, där man uppfattade äktenskapet som en samhällelig institution som begränsade kvinnans möjligheter till vilket den fria kärleken utgjorde en motpol.⁹⁶ Snarare verkar Lilja ha något i åtanke som vad vi skulle karaktärisera som en pojk- och flickvänsrelation. Vad det gäller romarnas syn på äktenskapets institution tolkar jag den så, att den främst syftade till barnalstring och alltså bara behövde kvinnans trohet för att förvissa sig om att barnet var den äkta makens. Samtidigt skall man nog inte glömma bort det hederstänkande som utgjorde en av grundpelarna för den patriarkala strukturen i det romerska samhället där kvinnans heder kräver att hon är *candida*, *casta* och *pura*.⁹⁷ En äkta makes och hans familjs heder uppbars således till stora delar av makans och andra kvinnliga familjemedlemmars sexuellaandel. Denna sexuella dimension i hedersbegreppet, där mannens heder är knuten till sexualiteten hos en eller flera kvinnor i hans direkta närhet, är ett omvittnat faktum i både Europas och Mellanösterns historia.⁹⁸ Hos romarna själva utgör Augustus’ äktenskapslagar (se nedan under *Romantikern*) en antydning om att detta satt så djupt i romarnas värderingar, att det även kunde lagstiftas om. Ovidius’ landsförvisning antyder också vad som kunde hända om någon inte respekterade detta. Men den fria kärleken hos de elegiska poeterna hade kärleken själv som syfte och krävde därmed trohet från bådas sida för att fungera. Likväl är det tydligt att den älskades otrohet, verklig som föreställd, inte blott ledde till svartsjuka för poeterna utan även fick effekter för deras heder. Således, menar Lilja, kommer det sig att Propertius ofta oroar sig för Cynthias rykte, liksom Ovidius oroar sig för Corinnas: det är lika mycket deras privata känslor, som deras samhälleliga heder som ligger i rikszonen. Hederstanken från äktenskapets sfär har alltså överförs även till den ”fria kärlekens”.⁹⁹

3.4 *Libido* – Kättjan

Med anledning av det ovanstående citatets användning av ordet *libido* har jag valt att namnge detta avsnitt med just detta ord ty trots all sin trohet är Propertius uppenbarligen en man som förnöjs av flickor i allmänhet och i bland bekänner han öppet detta själv, ibland lägger han orden i Cynthias mun. Ett exempel på det senare utgör det första textstället jag vill anföra. Propertius har varit på fest och kommer tämligen berusad hem till Cynthia. Han finner henne sovande och grips av lust till henne. När hon vaknar är hon arg och far ut mot poeten:

*”Tandem te nostro referens iniuria lecto
alterius clausis expulit e foribus?
namque ubi longa meae consumpsti tempora noctis
languidus exactis, ei mihi, sideribus?” (I.3.35-38)*

⁹⁵ Lilja sid. 71

⁹⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Free_love (2008-06-06)

⁹⁷ Barton sid. 34

⁹⁸ Wikan sid. 57 Boken handlar om hederskulturer och hedersmord i dagens samhälle, men då psykologin bakom fenomenet liknar romarnas och de understundom brutala konsekvenserna ofta legitimeras med hänvisning till gamla traditioner, ser jag den som relevant även för denna studie.

⁹⁹ Lilja sid. 96-97

Här ser vi även att Cynthia ibland grips av svartsjuka mot Propertius. Hon kallar nattens stunder för ”mina”.¹⁰⁰ Vi kommer att återkomma till detta ställe under stycket om *nox amara*. Men hand i hand med kättjan och lusten till kvinnor tycks även understundom ett förhållandevist svalt kvinnohat ligga, och egentligen handlar det nog snarare om tillfälliga vredesutbrott av Cynthia som han generaliserar¹⁰¹. Men det kan ändå vara av värde att ha sett närmare på dessa rader:

*sed vobis facile est verba et componere fraudes:
hoc unum didicit femina semper opus.
non sic incerto mutantur flamine Syrtis,
nec folia hiberno tam tremefacta Noto,
quam cito feminea non constat foedus in ira,
sive ea causa gravis sive ea causa levis* (II.9.31-36)

Vobis är som sagt en generalisering och gäller kvinnor i allmänhet. Propertius säger här att det är lätt för kvinnan att bedra med ord och hitta på lögnen eftersom det är det enda hon alltid lärt sig. Inte ens Syrtens bedrägliga sandbankar förbyts med samma frekvens som kvinnan och ett löv i vinterns blåst svänger inte ens lika snabbt som förhållandet gör när kvinnan är vred. Det gör det samma om anledningarna är rationella är inte.

Propertius ger också uttryck för att inte kunna behärska sig själv, eller stå ut med en ovillig flicka:

*quodsi pertendens animo vestita cubaris,
scissa veste meas experire manus;
quin etiam, si me ulterius provexerit ira,
ostendes matri brachia laesa tuae* (II.15.17-20)

Liksom i II.6.11 omnämns här Cynthias mor, och det verkar vara ett då och då förekommande drag att referera till flickans mor i kärleksdiktningen. Camps har som exempel Tibullus I.6.57.¹⁰² Jag skulle även vilja tillägga Horatius' *Carmina* I.23, men även om man av kontexten kan misstänka att Chloë är en förhållandevis ung flicka, så säger inte detta något om Cynthias ålder. Camps framhåller nämligen att kurtisanerna i komedin brukade tillhandahållas av sina mödrar.¹⁰³ Om nu Cynthia alls var eller förställdes som en kurtisan skulle detta ha samma grogrund. Men övriga bilder av Cynthia, såsom de kommer att möta oss under avsnittet *Romatikern*, talar dock enligt min åsikt för en yngre flicka. Detta skulle också rimma väl med benägenheten hos de romerska kärleksskalderna att hänföra kärlekens nöjen till något som hör ungdomen till.¹⁰⁴ Men även om spekulationer angående Cynthias ålder till syvende och sist inte kan bli mer än spekulationer, så framgår det klart av ovanstående citats sista rad att Cynthia skall komma att visa upp sina skadade armar för sin mor. Om hon verkligen var en kurtisan som kanske till och med tillhandahölls av modern utgör detta knappast någon pinsamhet som Propertius kan hota Cynthia med eftersom våldsamma älskare knappast kan ha hört till någon ovanlighet. Hotet får bara en poäng om Cynthia var en person som förväntades leva ärbart och skulle komma att känna blygsel över att bli ertappad av sina föräldrar. Härav misstänker jag alltså att Cynthia snarare var eller

¹⁰⁰ Camps (1961) sid. 51

¹⁰¹ Camps (1967) sid. 106

¹⁰² Camps (1961) sid 126

¹⁰³ Camps (1961) sid 126

¹⁰⁴ Lilja sid. 54

föreställdes som en yngre flicka, kanske i övre tonåren, som ännu levde i föräldrarnas förmyndarskap och ännu inte övergått till någon äkta makes hus, åtminstone vid det tillfälle då just denna dikt skrevs. Alternativt kan man även tänka sig att i den mån Cynthia är en delvis eller helt uppdikad person så kan hennes ålder och sociala situation variera med diktens behov.

En längre stycke där Propertius bekänner sin svaghet för flickor är II.22. Schuster publicerar dikten som en helhet, medan både Camps och Björkeson har den uppdelat i en A- och en B-del. Camps anser att även om manuskriptet har en sammanhängande text så är delarna innehållsligt åtskilda. De delar vi skall röra oss med hänför sig dock endast till A-delen:

*Scis here mi multas pariter placuisse puellas:
scis mihi, Demophoon, multa venire mala.
nulla meis frustra lustrantur compita plantis.
o nimis exitio nata theatra meo!
sive aliquis molli diducit candida gestu
bracchia seu varios incinit ore modos:
interea nostril quaerunt sibi vulnus ocelli,
candida non tecto pectore si qua sedet,
sive vagi crines puris in frontibus errant,
Indica quos medio vertice gemma tenet.
quae si forte aliquid vultu mihi dura negarat,
frigida de tota fronte cadebat aqua.
quaeris, Demophoon, cur sim tam mollis in omnes.
quod quaeris, 'quare', non habet ullus amor.
cur aliquis sacris laniat sua bracchia cultris
et Phrygis insanos caeditur ad numeros?
unicuique dedit vitium natura creato:
mi fortuna aliquid semper amare dedit.
me licet et Thamyrae cantoris fata sequantur,
numquam ad formosas, invide, caecus ero. (II.22.1-20)*

Propertius berättar här för Demophoon om hur han "nyligen" låtit sig hänföras av de många flickorna på gator och torg och särskilt teatrar. Att teatrarna var lämpliga för möten mellan män och kvinnor ger ju även Ovidius uttryck för¹⁰⁵. Här ser vi också att Propertius, så länge det inte rör sig om Cynthia, inte alls är främmande för kvinnlig utsmyckning, såsom den svartsjuka kvinnojägare han är. Men det är ändå den med fetstil markerade raden som sammanfattar Propertius i detta sammanhang: han är ständigt förälskad i någon. Propertius alluderar också på berättelsen om Thamyris, som kan vara värd att återge i sammanhanget: Denne Thamyris var en trakisk bard som ville tävla mot muserna i sång; om han vann skulle han få älska med dem alla i tur och ordning, men om de vann skulle de beröva honom syn och begåvning. Givetvis vann muserna och Propertius tycks mena att även om han vore blind, såsom Thamyris, så skulle han ändå ha öga för en söt flicka.¹⁰⁶ Temat att en människa, gripen av hybris, utmanar gudarna är något vi känner igen från andra myter, såsom Athena och Arachne och Apollon och Marsyas.¹⁰⁷

¹⁰⁵ *Ars Amatoria* I.89-135. Här berättar även Ovidius om rövandet av sabinskorna vilket ger en fingervisning om ungdomen som den lämpliga tiden för erotiska nöjen.

¹⁰⁶ Camps (1967) sid. 154

¹⁰⁷ Nilsson sid. 82, 91

Efter att ha återgett hur Jupiter såväl som den forntida världens mest hårdföra och stolta män, Achilles och Hektor, kunde brytas ner av en kvinnas charm, jämför sig Propertius med dessa genom att säga:

*hic ego Pelides, hic ferus Hector ego.
aspice uti caelo modo sol modo luna minister:
sic etiam nobis una puella parum est.
altera me cupidis teneat foveatque lacertis
altera si quando non sinit esse locum;
aut si forte irata meo sit facta ministro,
ut sciat esse aliam, quae velit esse mea!
Nam melius duo defendant retinacula navim,
tutius et geminos anxia mater alit. (II.22.34-40)*

Propertius är säker på sin sak: en enda flicka är alltid för lite för honom.

Under avsnittet om svartsjukan betraktade vi några rader från II.29B. Propertius ville där veta om någon rival sov tillsammans med Cynthia men fann henne ensam i sängen. Cynthias indignation över hans misstänksamhet röjer dock att han själv inte är mycket bättre:

*'Quid tu matutinus' ait 'speculator amicae?
me similem vestrus moribus esse putas?
non ego tam facilis: sat erit mihi cognitus unus,
vel tu vel si quis verior esse potest. (II.29B.31-34)*

Camps kommenterar ordet *verus* som han menar har två aspekter som är svåra att skilja åt, Cynthia menar ”sannare” dels i betydelsen ”mer trogen”, dels ”mer benägen att tala sanning”.¹⁰⁸ Jag tror att båda bottnarna finns i texten.

Även om han ofta grips av lust till andra flickor är det Cynthia som oftast hetsar upp Propertius, såsom vi såg av ovanstående citat, men även av de två följande som, ehuru de kommer från två olika böcker, delar innehållsliga likheter:

Den första dikten, II.33A, tar sin början i den pågående festen till gudinnan Isis' ära, vilket krävde kyskhet av kvinnorna. Denna fest finns också omvittnad hos Tibullus I.3.23ff där han värderar den på samma sätt och av samma anledningar som Propertius som kallar denna fest för *tristia sollemnia*, eftersom den håller Cynthia borta från hans säng i hela tio dagar, vilket han tycks uppleva som synnerligen irriterande. Givetvis finns också en underliggande fientlighet mot denna egyptiska sedvänja som sådan. Båda temata, kvinnolustan och fientligheten mot Egypten, framgår av raderna 17-22 där Propertius vänder sig direkt till gudinnan:

*quidve tibi prodest viduas dormire puellas?
sed tibi, crede mihi, cornua rursus erunt,
aut nos e nostra, saeva, fugabimus urbe:
cum Tiberi Nilo gratia nulla fuit.
at tu, quae nostro nimium placata dolore es,
noctibus his vacui ter faciamus iter!*

¹⁰⁸ Camps (1967) sid. 197

I citatets andra rad finns enligt Camps en dubbeltydighet. Antingen skall det tas som ett hot; ”bli ko igen eller så jagar vi ut dig ur staden” (Isis identifierades enligt *interpretatio Romana* med Io, en av Jupiters älskarinnor, som den svartsjuka Juno förvandlade till ko), eller så avses en av månens faser, emedan Isis brukade framställas med månskäran över sitt huvud, som skulle markera högtidens avslutande. Hotet att jaga ut Isis var dessutom reelt. Augustus förbjöd denna kult vid två tillfällen, både år 28 och 21 f. Kr. men utan någon större verkan.¹⁰⁹ *At tu* riktar sig däremot till Cynthia, som han hoppas skall älska med honom tre gånger så mycket sedan högtiden väl är över. Motivet med kulten som kräver kyskhet, och således avhåller flickan från skaldens kärlek, förkommer även hos Ovidius *Amores* III.10 där gudinnan istället är Ceres.

Det andra citatet är hämtat från III.6.39-42 och riktat till slaven Lygdamus. Återigen tvingas Propertius leva i avhållsamhet, men denna gång är det en fnurra på tråden mellan honom och Cynthia som är anledningen, och Propertius betyder att han inte varit med någon annan:

*me quoque consimili inpositum torquerier igni:
iurabo bis sex integer esse dies.
quod mi si e tanto felix concordia bello
exstiterit, per me, Lygdame, liber eris.*

Denna gång har Propertius hållit sig kysk i tolv dagar, men han vet att Cynthia brinner lika mycket som han av åtrå, men han lovar att Lygdamus, som sannolikt sköter förmedlingen dem emellan, skall bli frigiven om tvisten biläggs.

I III.14 återger Propertius de något ovanliga sederna i det gamla Sparta. I motsats till de övriga statsstaterna i Grekland fick kvinnorna här delta i männens atletiska träning. De behövde inte heller skylla sig, utan tävlade öppet tillsammans med männen med ”nakna bröst” (*nudatis mammis/nudatis papillis*) liksom amazonerna. Här fick män och kvinnor träffas öppet utan något hemlighetsmakeri, och aldrig stängde man in flickorna bakom lås och bom. Spartanskorna var enkla och osminkade både till ansikte och personlighet och försmådde aldrig en älskare. Med detta som någon sorts ideal, vänder sig sedan Propertius mot sina egna samhällseliga förhållanden och säger:

*at nostra ingenti vadit circumdata turba
nec digitum angusta est inseruisse via;
nec quae sint facies nec quae sint verba rogandi,
invenias: caecum versat amator iter.
quodsi iura fores pugnasque imitata Laconum,
carior hoc esses tu mihi, Roma, bono! (III.14.29-34)*

Som synes önskar Propertius att Rom tog efter Spartas seder, men ingalunda så på grund av någon ”genusmedvetenhet”, utan för att det skulle ge honom lättare tillträde till erotiska äventyr.

I III.23.11-16 lägger Propertius orden i Cynthias mun igen. Här gäller det vad som stod, eller inte stod, på några spårlöst försvunna vaxtavlor:

¹⁰⁹ Camps (1967) sid. 218

*forsitan haec illis fuerint mandata tabellis:
"Irascor quoniam es, lente, moratus heri.
an tibi nescio quae visa est formosior? an tu
non bona de nobis crimina ficta iacis?"
aut dixit: "Venies hodie, cessabimus una:
hospitium tota nocte paravit Amor"*

Det är särskilt de första raderna som är av vikt här. Cynthia misstänker att Propertius försummar henne för en vackrare flicka och gör upp elaka och påhittade *crimina* om henne. Vi såg detta även tidigare, och det verkar vara ett smärre motiv hos honom, att den otrogna parten bakdantar den andra inför älskaren eller älskarinnan.

IV. 8 är i detta hänseende en mycket intressant dikt. Scenen här är att Cynthia stormar in på ett gästbud där Propertius befinner sig och hennes ögon "ljungar" av vrede, så till den grad att en viss Theia som också närvarar ropar efter vatten för att släcka elden. Cynthia visar här sin mer våldsamma sida och ger sig på en annan flicka, Phyllis, och river henne i ansiktet med naglarna och sedan hon kört flickorna på porten ger hon sig på Propertius och både slår och biter honom blodig. Hon till och med slår honom över ögonen, "som har förtjänat det" och ger sig inte förrän hon är helt utmattad. Även slaven Lygdamus som närvarar och som antagligen har en roll att spela i detta svartsjukedrama, hotas av Cynthia, men Propertius kan inte hjälpa honom emedan de är medfångar under Cynthias vrede. Propertius kryper sedan ihop vid Cynthias fötter och ber om förlåtelse och Cynthia ställer ultimatumet att han skall sluta dra omkring vid Pompejsteatern och Forum och inte vända blicken efter kvinnor i bärstolar på gatan. Att passa på att uppvakta sin tilltänka då hon passerar på gatan i sin bärstol är också något vi finner hos Ovidius som i samma sammanhang också nämner portikerna som ett möjligt ställe att jaga kvinnor.¹¹⁰ Vidare kräver Cynthia att Propertius skall sälja slaven Lygdamus som hon håller delansvarig för sina oförrätter. Propertius går med på allt och Cynthia skrattar, "gjord övermodig av den givna makten". Men det är diktens sista rader som i mitt tycke särskilt är intressanta:

*dein, quemcumque locum externae tetigere puellae,
suffiit ac pura limina tergit aqua,
imperat et totas iterum mutare lacernas,
terque meum tetigit sulphuris igne caput.
atque ita mutato per singula pallia lecto
respondi, et toto solvimus arma toro. (IV.8.83-88)*

Dessa rader, där Cynthia både renar både den otrogne och olika föremål i dennes närhet, hänger i mitt tycke samman med en idé hos Propertius, som vi kommer till under avsnittet om värderingar, om älskaren som mer eller mindre sakrosankt. Och jag skulle föreslå att vi här ser spår av verkliga religiösa reningsriter, vidtagna i händelse av att heliga föremål eller platser blivit kränkta. Detta är också något Camps berör i sin kommentar; *totas* och *iterum* pekar enligt honom på att "fullständigt byta ut" och att lamporna blivit kontaminerade i de andra flickornas närvaro.¹¹¹ I förbigående kan sägas att lamporna utgör en del av den erotiska sättningen vid gästbudet även hos Ovidius, där de dock är att anse som förrädiska eftersom deras dunkla ljus kan göra en ful flicka vacker.¹¹² Detta uppmärksammas även av Heyworth,

¹¹⁰ *Ars Amatoria* I.487ff

¹¹¹ Camps (1965) sid. 135

¹¹² *Ars Amatoria* I. 245

som påpekar att lampor rent traditionellt uppfattats som vittnen till älskogen.¹¹³ Flickorna här, Theia och Phyllis, benämns som ”främmande”, yttre element som har berört något heligt och därigenom smittat det så till den grad att det måste rökas och trösklarna, vilka är högst viktiga i symboliska sammanhang emedan de markerar både verkliga och tänkta gränser mellan områden av olika dignitet (heligt/profant och rent/orent), måste bestrykas med rent vatten. Oljan i lamporna måste bytas och Propertius’ eget huvud måste tre gånger beröras med svavel och det är inte förrän lakanen byts ut som det blir möjligt för honom och Cynthia att ingå i intim samvaro igen. Detta framgår även om *respondi* i sista raden. Camps säger: *i.e he functioned normally again*.¹¹⁴ Han hänför detta till att Propertius i rad 47 skulle ha varit sexuellt avtänd, eller som han själv säger ”man sjöng för en döv, man blottade bröstet för en blind”, men personligen tror jag snarare att det är den rituella reningsriten som återfört honom till ett normalstadium av helighet. Texten är i varje fall mycket förundrande.

3.5 *Felicitas* – Romantiken

Även om ”romantik” kan tyckas vara ett anakronistiskt ord och en diffus term så anser jag att det hos Propertius finns åtskilliga tankar som svårligen kan passas in under någon annan definicion. Med ”romantik” menar jag här en irrationell och överdriven syn på partern och på kärleken som inte helt stämmer överrens med de faktiska förhållandena, en subjektiv uppfattning som inbegriper svärmeri och närmast religiös tillbedjan av den älskade. Det är nämligen tydligt att Propertius påfallande ofta gör Cynthia till en gestalt som verkligheten, i den mån någon sådan nu finns i hans dikter, motbevisar, och likväl håller han förtvivlat fast vid denna idealiserade kvinna och höjer hela hennes väsen så högt mot himlarna att hon framstår som en gudinna. Vi berörde detta redan i uppsatsens början när vi såg närmare på Cynthia som Propertius musa och inspirationskälla och det är något av denna tråd vi kommer att fortsätta att följa här. På sätt och vis är detta inget ovanligt fenomen i litteraturhistorien och är kanske allra tydligast i den äldre litteraturen. Sedan Vergilius i *Den Gudomliga Komedin* fört Dante genom helvetet och upp på skärseldsberget är det Beatrice som ledsagar honom in i paradiset. I otaliga riddarromaner, exempelvis i *The Faerie Queene* av Edmund Spenser (1552-1599), återkommer ständigt karaktären *den Vita Damen*. Hos Spenser möter riddaren Redcross redan i början damen Una (”den enda”) som rider på en vit häst och leder ett vitt lamm efter sig, men själv är hon vitare än dessa. Kommentatorerna ser detta symbolisk som Sanningen (Una själv) och Oskulden (lammet).¹¹⁵ Jag skulle hävda att denna medeltida diktningstradition har sina rötter redan i antiken och hos Propertius ser vi den Vita Damen skymta fram varje gång han talar om Cynthias elfenbensfingrar (*digitis...eburnis* II.1.9) eller benämner henne som *candida* (II.16.24).¹¹⁶ Även associationerna mellan Cynthia och månen förslår detta.

Att själva tanken på en gudomlig gestalt som visualiserades som en vit dam finner vi redan hos Homeros där Hera ges epitetet λευκωλενος, den vitarmade.¹¹⁷ Många fler exempel hade kunnat anföras men det faller utanför uppsatsen ram.¹¹⁸ Dock räcker det att hålla i minnet att Propertius, skulle jag anse, står i denna tradition, vare sig han omnämner Cynthia med epitet

¹¹³ Heyworth sid. 484

¹¹⁴ Camps (1965) sid. 135

¹¹⁵ *The Faerie Queene* I.v

¹¹⁶ Några moderna exempel på den Vita Damen är alvmörna Arwen och Galadriel från J.R.R Tolkiens *The Lord of the Rings*, Susan och *the White Witch* från C.S Lewis’ *the Chronicles of Narnia* (jfr. n.130). Samtliga gestalter är på ett eller annat sätt *femmes fatales* i liknande mätto som Cynthia.

¹¹⁷ t.ex. *Iliaden* I.55,195

¹¹⁸ Newman (sid. 331-332) argumenterar i sin artikel att det finns en religiös dimension i användningen av ordet *domina*, som var epitetet för bl.a. Venus, Juno och Diana av vilka den sista är särskilt relevant för Cynthia.

av ljus och vithet eller ej. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att Propertius arbetar på åtminstone två plan i sina dikter, även om det är omedvetet. Det ena planet är mer verklighetsanknutet och till detta plan hör den verkliga kvinnan Cynthia, men det är på det djupare planet, som genomsyras av hans fantasi, som vi också finner den mer fantiserade och gudomliggjorda Cynthia som ofta jämförs med mytiska och redan gudomliga gestalter.¹¹⁹ Det är min förhoppning att detta avsnitt skall visa denna mycket snillrika dubbeltydighet.

Det första exemplet jag vill anföra är I.2.31-32:

*his tu semper eris nostrae gratissima vitae
taedia dum miserae sint tibi luxuriae*

Även om den andra raden innehåller ett visst förbehåll så formulerar den första det tema som Propertius kommer utveckla längre fram; ”du skall vara den allra käraste i mitt liv”. Även i detta sammanhang kan det vara av värde att nämna I.4.11-13 igen, som vi tidigare behandlade under avsnittet om trohet:

*haec sed forma mei pars est extrema furoris;
sunt maiora, quibus, Basse, perire iuvat:
ingenuus color et multis decus artibus et quae
gaudia sub tacita dicere veste libet.*

Cynthia är fulländad i Propertius’ ögon, inte blott skön utan även begåvad och sexuell svarande, man kan misstänka att detta är lite av idealälskarinna för den romerske mannen.

I I.8 blir Propertius ännu mer svärmisk:

*illi carus ego et per carissima Roma
dicitur, et sine me dulcia regna negat.
illa vel angusto mecum requiescere lecto
et quocumque modo maluit esse mea,
quam sibi dotatae regnum vetus Hippodamiae
et quas Elis opus ante pararat equis.
quamvis magna daret, quamvis maiora daturus,
non tamen illa meos fugit avara sinus.
hanc ego non auro, non Indis flectere conchis,
sed potui blandi carminis obsequio.
sunt igitur Musae, neque amanti tardus Apollo,
quis ego fretus amo: Cynthia rara mea est!
nunc mihi summa licet contingere sidera plantis:
sive dies seu nox venerit, illa mea est!
nec mihi rivalis certos subducit amores:
*ista meam norit gloria canitiem. (I.8.31-46)**

Propertius talar lyrisk om hur Rom är det mest käraste för Cynthia, blott genom att han bor där och han behöver inte vara rädd för att hon skall försvinna bort med någon annan. I triumf klargör han att det är med honom hon vill sova, även om sängen är trång, inga rikedomar kan slita henne från honom och hans rival kan ge och ge men Cynthia kommer ändå vara hans, ty

¹¹⁹ Luck sid. 114

det är inte genom gåvor utan genom hans sånger hon kommer till honom: Muserna och Apollon har hört hans böner: den ”ovanliga” Cynthia är hans och nu är det tillåtet för honom att vandra bland stjärnorna. Varken dag eller natt kan skilja honom och Cynthia från varandra och ändå in till ålderdomen skall denna hans ära vara.

I I.11 har några moln ändå förmörkat Propertius stjärnehimmel, Cynthia har åkt iväg till den mondäna badorten Baiae och Propertius, väl medveten om vilka promiskuösa saker som där föresigår är utom sig av oro, men likväl kan han inte låta bli att idealisera henne:

*atque utinam mage te, remis confisa minutis
parvula Lucrina cumba moretur aqua,
aut teneat clausam tenui Teuthrantis in unda
alternae facilis cedere lympa manu,
quam vacet alterius blandos audire susurros
molliter in tacito litore compositam* (I.11.9-14)

Camps kommenterar här ordet *Theutrantis* som är en konjektur av Scaliger.¹²⁰ Theutras, fortsätter Camps, är dels namnet på en mysisk kung, dels namnet på en invånare i det italiska Cumae som dyker upp i Silius Italicus *Punica* XI.288 och denna ort låg nära Baiae och grundades av mysiska utvandrare. Således rör det sig sannolikt om en sjö av något slag som låg i närheten av Baiae och som var uppkallad efter den mysiske kungen.¹²¹

Vilken bild Propertius vill måla för oss här är väl inte helt säkert, men då jag själv tar denna bild som ett indicium på att Cynthia var förhållandevis ung, tror jag han vill ge oss bilden av den likaledes unga flickan som badar i sjön och rör stillsamt på dess lugna vatten. Även om de är mer åt det sinistra hållet har Cynthia föregångare i de grekiska myterna där najaderna spelar en förförlisk roll. Detta var som vi såg ett motiv Propertius utnyttjande i sin användning av myten om Hylas' bortrövande i I.20. Jag tror att det är ungefär samma bild han vill att vi ska se även här. Lite senare i denna dikt utbrister Propertius:

*ah, mihi non maior carae custodia matris!
aut sine te vitae cura sit ulla meae?
tu mihi sola domus, tu, Cynthia, sola parentes,
omnia tu nostrae tempora laetitiae.* (I.11.21-24)

Budskapet är som alltid att blott Cynthia betyder något alls för honom. Luck¹²² jämför dessutom dessa rader med *Iliaden* där Andromche säger till Hektor innan han går ut i striden att ”Hektor, nu har jag i dig både fader och huldaste moder, du är i brödernas ställe, och du är min blomstrande make”.¹²³ Lilja säger väl mer rakt ut det som Luck antyder, att Propertius sätter sin älskade över föräldrarna, vilka var av högt värde för romarna. Bakom detta, och den liknande formuleringen i II.18.34 där Propertius säger sig vilja vara Cynthias bror och son, ligger som modell Catullus LXXII där han säger sig älska Lesbia ”inte som folkhopen älskar en flicka, utan som en far älskar söner och sonsöner”.¹²⁴ Personligen kan jag inte låta bli att tänka på hur Jesus, när han håller en predikan uppsöks av sin familj, som vill hämta hem honom eftersom de är rädda att han blivit galen, istället kallar dem som gör Guds vilja för sina

¹²⁰ Camps (1961) sid. 71

¹²¹ Camps (1961) sid. 71

¹²² Luck sid. 121

¹²³ *Iliaden* 6:429

¹²⁴ Lilja sid. 74

bröder, sina systrar och sin mor.¹²⁵ Kontexterna är givetvis vitt åtskilda men det som förenar dem är tanken på att en mans inre övertygelse och känslor kunde göra det möjligt för honom att avskära sig från den viktiga, sociala kontext som familjen utgjorde i, skulle jag påstå, den forntida världen över lag. Individualismen är därmed inget nytt och hade sin plats även i dessa högst kollektiva samhällen, där individen traditionellt sätt förväntades tjäna det större sammanhanget och den omvärld som fanns runt honom. Hos de elegiska poeterna ser vi det i deras *refutationes* av krig, där de förväntades ge sina liv för fäderneslandets ära, eller i deras motstånd mot lagarna som skulle ha tvingat in dem i äktenskap de inte själva egentligen ville, blott för att frambringa soldater till krigsmaskineriet och skattebetalare till statskassan.

Lika svärmisk är Propertius i I.12.19-20, även om hans stjärnehimmel nu definitivt har kringskockats av moln:

*mi neque amare aliam neque ab hac desistere fas est
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.*

Det är rätt, gudomlig rätt, att Propertius håller fast vid Cynthia: hon var den första, som vi ju vet från I.1.1. och hon skall vara den sista.

Jämförelsen med en konungs alla rikedomar som vi såg i I.8 fortsätter Propertius att spinna på i I.14.13-14:

*tum mihi cessuros spondent mea gaudia reges
quae maneant, dum me fata perire volent!*

Även här är Propertius säker på att det han och Cynthia har, inför vilket till och med kungar träder tillbaka, skall förbli livet ut. Samma motiv följer i I.19.11-12 då han talar om tillvaron efter döden, vars gränser en stor kärlek kan korsa:

*illic, quicquid ero, semper tua dicar imago:
traicit et fati litora magnus amor.*

Döden och kärleken är även motivet i II.1.47-48:

*laus in amore mori; laus altera, si datur uno
posse frui: fruar o solus amore meo!*

Heyworth tolkar raderna så, med bakgrund av diktens större kontext, att Propertius jämställer det att dö i kärlek med vad det är att dö på slagfältet. Men jämförelsen är inte menad att vara metaforisk, utan mer bokstavig – äran, här uttryckt som *laus*, kommer till en man som dött i kärlek, i samma mån som till en man som dött i strid. Exakt vad Propertius menar med ”att dö i kärlek” är inte Heyworth helt klar över; är det den död älskaren finner på sängens slagfält, är det brinnande passion och längtan, är det avvisandets förtvivlan som tvingar älskaren till självmord, eller gäller det livslång kärlek?¹²⁶

I II.2.1-6 är det Cynthias skönhet som står i fokus då Propertius närmast beskriver henne som en gudinna. Särskilt är det blonda håret viktigt då gudarna själva ofta föreställdes som blonda

¹²⁵ Matt. 12:46-50; Mark. 3:31-35

¹²⁶ Heyworth sid. 110

och som vi såg ovan angående orden *aurea Cynthia* tolkades detta av Lilja som en referens till hennes hårfärg¹²⁷:

*Liber eram et vacuo meditabar vivere lecto,
at me composita pace fefellit Amor.
cur haec in terris facies humana moretur?
Iuppiter, ignosco pristina furta tua.
fulva coma est longaeque manus, et maxima toto
corpore, et incedit vel Iove digna soror*

Propertius förvånas här över det faktum att gudarna inte ryckt bort en sådan skönhet som Cynthia och i hans ögon blir Jupiters många kvinnorov helt förklarliga när nu Cynthia är så vacker. Hon är till och med så vacker att hon skulle kunna vara värdig Jupiter som syster.¹²⁸

I II.3.A är det Cynthias anlete och begåvning som ånyo är skaldens motiv och även om texten är lång, är den så pass viktig för förståelsen av Propertius' djupare syn på Cynthia att jag här väljer att återge den ända från rad 9 till 43:

*nec me tam facies, quamvis sit **candida**, cepit
(**lilia** non domina sint magis **alba** mea;
ut Maeotica **nix minio** si certet Hiberno,
utque **rosae puro lacte** natat folia),
nec de more comae per levia colla fluentes,
non oculi, geminae, **sidera nostra**, faces,
nec si qua¹²⁹ Arabio lucet bombyce puella
(non sum de nihilo blandus amator ego):
quantum quod posito formosae saltat Iaccho,
egit et euhantes dux Ariadna choros,
et quantum, Aeolio cum temptat carmina plectro,
par Aganippeae ludere docta lyrae,
et sua cum antiquae committit scripta Corinna:
carmina, quae quivis, non putat aequa suis.
non tibi nascenti primis, mea vita, diebus
candidus argutum sternuit omen Amor?
haec tibi contulerunt caelestia munera divi,
haec tibi ne matrem forte dedisse putes.
non, non humani partus sunt talia dona:
ista decem menses non peperere bona.
gloria Romanis una es tu nata puellis:
Romana accumbes prima puella Iovis
nec semper nobiscum humana cubilia vises.
post Helenam haec terris forma secunda redit.
hac ego nun mirer si flagret nostra iuventus?
pulchrius hac fuerat, Troia, perire tibi!
olim mirabar, quod tanti ad Pergama belli*

¹²⁷ Lilja sid. 126, 128

¹²⁸ Camps (1967) sid. 78

¹²⁹ På grund av att texten handlar om Cynthia anser Heyworth (sid. 120-121) att *si qua...puella* inte är en helt tillfredställande läsning. En gammal alternativ läsning är *si quando*. Inte heller *puella* är en helt säker läsning och Heyworth anger *papilla* som ett alternativ. En liknande formulering finns hos också hos Martialis VIII.68.7.

*Europae atque Asiae causa puella fuit;
nunc, Pari, tu sapiens, et tu, Menelae, fuisti:
tu quia poscebas, tu quia lentus eras.
digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles;
vel Priamo belli causa probanda fuit.
si quis vult fama tabulas anteire vetustas,
hic dominam exemplo ponat in arte meam:
sive illam Hesperniis sive illam ostendit Eois,
uret et Eoos, uret et Hesperios. (II.3A.9-43)*

Särskilt i de övre raderna ser vi spridda ord som påminner oss om Cynthia som Propertius' Vita Dam. Inte ens liljor är vitare än hans *candida domina*. Detta är förvisso en bild som vi känner igen från till exempel Biblen.¹³⁰ Inte ens om maeotisk, d.v.s. skytisk snö tävlande med spansk cinnober, inte ens rosenblad som simmar i mjölk, är mer vitt och rosa är Cynthias färger. Och även om hennes ögons facklor är hans stjärnor, så är hon alltid mer än allt detta. Ty det är inte främst dessa yttre behag, såsom den mjuka halsen eller det arabiska sidenet som flickor brukar klä sig i som fångar honom, utan hennes dans och hennes musikaliska talanger vid fester. Här ser vi återigen Cynthia i musans klädnad, vilket förstärks av det aeoliska plektrumet som för tankarna till Lesbos och Sappho och Alkaios, samt den aganippiska lyran, namngiven efter Aganippe, en källa på Helikon – musernas berg.¹³¹ Han jämför till och med Cynthia med Aridne i dans och med Corinna i sång, den senare en beotisk skaldinna. All denna begåvning och skönhet hänför han till Amor, som nyste ”snillrikt omen” över Cynthia redan som barn, ett motiv som vi kan jämföra med Catullus' dikt (XLV) om Acme och Septimius, och det var gudarna, inte modern, som gav henne ”de himmelska gåvorna”. Så som Propertius uttrycker sig, är det snarare meningen att vi skall tro Cynthia vara ett gudabarn, ty ”nio mänskliga månader föder inte sådana gåvor och bland romerska flickor är hon ensam äran och värdig att vara Jupiters älskarinna. Cynthia är en andra den sköna Helena, hon hade till och med länt ”Troja till att förgå skönare” och den strid som stod vid Troja, blott för en kvinnas skull, blir inför Cynthia Paris' och Menelaos' handlanden helt logiska för honom. Och om någon skulle vilja överträffa de gamla konstärerna (Zeuxis och Apelles¹³²) när det gäller att framställa dessa ting, borde han ta Cynthia som modell och då kommer hon att förbränna både östern och västern.

I sin bok *The Roman Mistress* försöker Maria Wyke, som i övrigt är mycket kritiskt inställd till realismen bakom poeternas ”flickvänner”, rekonstruera den romerska kvinnans samhällseliga situation. I sin diskussion om sexuellt frigjorda och emanciperade kvinnor citerar hon ett ställe hos Sallustius, *Catilina* 25.2-4, som ofta anförs som argument för dessas existens. Det gäller den frivola och hypnotiska Sempronia som förvisso inte framställs som något kvinnoideal utan snarare är att betrakta som en kvinnlig motsvarighet till Catilina, men likväl är hon ett exempel på en inte fullt så traditionell kvinnotyp. Likheterna med Cynthia och andra besjungna flickor är så pass stor att jag anser det av värde att åtminstone ha tagit med detta citat från Sallustius. Jag återger det här från Wykes bok:

¹³⁰ *Höga Visan* 2:1-2. Det verkar råda viss osäkerhet betydelsen om ordet נשׂוּשָׂ men traditionellt tas detta som ”lilja”.

¹³¹ Camps (1967) sid.81

¹³² Camps (1967) sid. 82-83

*litteris Graecis et Latinis docta, psallare, saltare elegantius quam necesse est probae, multa alia, quae instrumenta luxuriae sunt. Sed ei cariora semper omnia quam decus atque pudicitia fuit...lubido sic accensa ut saepius peteret uiros quam peteretur.*¹³³

Sempronia är alltså en *docta puella*, utbildad i både grekisk och romersk litteratur, hon kan spela på harpa och dansa, tydligen mer än vad som ”är nödvändigt” för en ärbär kvinna (*proba*), och mycket annat som är ”lyxlivets instrument”. Inte heller var hon särskilt kysk och sedesam och hon var allt som oftast jägare, snarare än byte, i kärlek. I mitt tycke går Wyke lite för långt i sina spekulationer när hon säger att Sempronia, i likhet med poeternas flickor, skulle vara en personlighet som färgats av stereotypa kvinnobilder, även om Sallustius text tyngs av visst värdeladdat moraliserande. Snarare är jag benägen att se Sempronia som ett argument för att kvinnor som Cynthia levde även utanför skaldens fantasi, som verkliga kvinnor av kött och blod.

Givetvis hör denna kategori samman med troheten som Propertius upplever mot Cynthia och denna ger han kort uttryck för i II.6.41-42:

*nos uxor numquam, numquam seducet amica:
semper amica mihi, semper et uxor eris.*

Camps kommenterar här att manuskripten har *me ducet*, men att detta måste vara en korrupktion. Vissa väljer, däribland han själv och Björkeson att skriva *deducet* men han nämner även den läsart Schuster har¹³⁴. I mitt tycke är detta av mindre betydelse, även om det får lite olika konsekvenser för hur man förstår *nos*. I Schusters text bör det stå för Propertius och Cynthia, snarare än för Propertius ensam om man tar *me ducet* som *deducet*, och uttrycker därmed den ömsesidiga troheten som kanske hör mer romantiken till än troheten i sig.

Av liknande slag är den historiskt mycket viktiga följande dikten, II.7. Bakgrunden till denna är den lag som Augustus införde för första gången år 28 f.Kr. för att öka den låga nativiteten i de övre samhällsskicken. Denna lag tvingade unga män att gifta sig och då det verkar som om Propertius och Cynthia inte var i paritet med varandra socialt skulle denna lag ha särat dem åt. Lagen mötte dock stort motstånd och drogs tillbaka, vilket Propertius här glädjer sig åt, men kom tillbaka igen år 18 f.Kr. och då i en skonsammare form.¹³⁵ Vi kommer tillbaka till denna dikt, men för nu skall blott de sista raderna återges, där Propertius åter använder sig av greppet att ställa Cynthia gentemot den heder han förväntades visa sina föräldrar:

*tu mihi sola places: placeam tibi, Cynthia, solus:
hic erit et patrio sanguine pluris amor.* (II.7.19-20)

Hexametern känner vi igen från Ovidius kända rader i *Ars Amatoria* I.421-42: *Dum licet et loris passim potes ire solutis | Elige cui dicas "tu mihi sola places"*. Pentametern är enligt Camps meningen att tolka så, att Propertius hellre ser sin faderns ätt (*sanguis*) sluta med honom, än att han överger Cynthia.¹³⁶ Detta skall väl förstås i relation till den övriga dikten, som att Propertius mer eller mindre aktivt tar avstånd från Augustus' nya lag. Dessutom får vi anta att det inte var en liten sak för en romersk man att bryta med förfäderna och avsluta deras, i Propertius' fall, höga blod vilket i det religiösa tänkandet får vittgående konsekvenser

¹³³ Wyke sid. 35. Hela Wykes diskussion tar upp sidorna 35-37.

¹³⁴ Camps (1967) sid. 97

¹³⁵ Björkeson sid. 362

¹³⁶ Camps (1967) sid. 100

när man som död inte har några efterlevande som hyllar och ihågkommer de hänsovnas minnen. Propertius visar sig alltså vara beredd att ta en stor risk för Cynthias skull. I II.14.9-10 spirar Propertius av lycka efter en natt med Cynthia:

*quanta ego praeterita collegi gaudia nocte
immortalis ero, si altera talis erit.*

Han menar alltså att den lycka han känner under en kärleksnatt med Cynthia är att jämföra med odödlighetens lycka och måhända också med den lycka som tillkommer de odödliga, d.v.s. gudarna. Men dessa känslor når sin definitiva kulmen i nästföljande dikt som på många sätt skulle kunna kallas Propertius' Stora Romantik-dikt, II.15. Vi berörde den under ett tidigare avsnitt men för att verkligen göra den rättvis väljer jag att här återge den i oförkortad form. Några ställen är inte helt relevanta i sammanhanget men vi kommer att återkomma till dem senare, så jag ser ingen skada i att låta dem citeras även här:

*O me felicem! o nox mihi candida! et o tu
lectule deliciis facte beate meis!
quam multa apposita narramus verba lucerna,
quantaque sublato lumine rixa fuit!
nam modo nudatis mecum est luctata papillis,
interdum tunica duxit aperta moram.
illa meos somno lassos patefecit ocellos
ore suo et dixit: 'Sicine, lente, iaces?'
quam vario amplexu mutamus bracchia! quantum
oscula sunt labris nostra morata tuis!
non iuvat in caeco Venerem corrumpere motu:
si nescis, oculi sunt in amore duces.
ipse Paris nuda fertur periisse Lacaena,
cum Menelaeo surgeret e thalamo;
nudus et Endymion Phoebi cepisse sororem
dicitur et nudae concubuisse deae.
quodsi pertendens animo vestita cubaris,
scissa veste meas experiere manus;
quin etiam, si me ulterius provexerit ira,
ostendes matri bracchia laesa tuae.
necdum inclinatae prohibent te ludere mammae:
viderit haec, si quam iam peperisse pudet.
dum nos fata sinunt, oculos satiemus amore:
nox tibi longa venit nec reditura dies.
atque utinam haerentes sic nos vincire catena
velles, ut numquam solveret ulla dies!
exemplo iunctae tibi sint in amore columbae,
masculus et totum femina coniugium.
errat, qui finem vesani quaerit amoris:
verus amor nullum novit habere modum.
terra prius falso partu deludet arantes,
et citius nigros Sol agitabit equos,
fluminaque ad caput incipient revocare liquores,
aridus et sicco gurgite piscis erit,
quam possim nostros alio transferre dolores:*

huius ero vivus, mortuus huius ero!
quod mihi si secum tales concedere noctes
illa velit, vitae longus et annus erit.
si dabit haec multas, fiam immortalis in illis:
nocte una quivis vel deus esse potest.
qualem si cuncti cuperent decurrere vitam
et pressi multo membra iacere mero,
non ferrum crudele neque esset bellica navis,
nec nostra Actiacum verteret ossa mare,
nec totiens propriis circum oppugnata triumphis
lassa foret crines solvere Roma suos.
haec certe merito poterunt laudare minores:
laeserunt nullos pocula nostra deos.
tu modo, dum lucet, fructum ne desere vitae:
omnia si dederis oscula, pauca dabis!
ac veluti folia arentes liquere corollas,
quae passim calathis strata nature vides,
sic nobis, qui nunc magnum spiramus amantes,
forsitan includet crastina fata dies.

Att Propertius' tycks anse sin lycka vara fullkomlig här framgår enligt min mening redan av första versen, inte blott av dess betydelse som ju är rätt uppenbar; poeten har varit med om en het kärleksnatt, utan även därför att ellisionen som borde inträda mellan *felicem* och *o* uteblir men som istället ger en hörbar tyngd genom sina alltigenom långa stavelser. Även Camps verkar vara inne på liknande tankegångar, men ber läsaren att läsa hela hans kommentar till denna dikt med försiktighet emedan han känner sig osäker på sin interpretation.¹³⁷ Heyworth vill dock finna andra lösningar, bl.a. genom att kasta om *o* och *nox* så att ingen hiatus uppstår alls.¹³⁸ *Candida* skall här förstås som "lycklig", men Camps påminner också om de "vita dagarna" i romarnas kalender som markerade goda och gynnsamma, och om den dikt hos Catullus (CVII) där denne tolkar dagen då Lesbia kom tillbaka till honom som just en "vit dag".¹³⁹ Propertius leker i så fall med uttrycket på sitt eget sätt. Propertius fortsätter sedan med att prisa sin säng med ett diminutiv som signalerar affektion, i ett direkt tilltal med vokativ: "du lilla säng välsignad genom min *deliciae*". Vad *deliciae* betyder är väl inte helt klart men OLD ger betydelsen "a person of whom one is fond, sweetheart", samt "*delicias facere*: to find pleasure, enjoy oneself (sts. w. erotic sense)"¹⁴⁰ vilket skulle passa bra med en metaforisk läsning av de följande *luctor* och *rixa*. *Deliciae* förekommer även i den ovan nämnda dikten av Catullus (XLV) där Acme sägs "göra *delicias libidinesque*" tillsammans med sin Septimius. En kommentar tolkar ordet som "skalkas"¹⁴¹. Bakom den lite märkliga svenska termen döljer sig väl samma betydelse som i vårt mer moderna "hångla". Precis som vi såg i III.14, dikten om de sederna i det gamla Sparta och i VI.8, verkar även här flickans nakna bröst vara ett viktigt erotiskt motiv för Propertius, även om Cynthia "ibland svept i tunika gör dröjsmål". Även om han inte nämner något mer om det, så skälver en viss förnöjsamhet mellan raderna över att få kämpa för att få Cynthia att ge med sig. Detta framgår även av Björkesons språkligt lite fria tolkning: "sökt stå emot min attack".¹⁴² Det romantiska

¹³⁷ Camps (1967) sid. 125

¹³⁸ Heyworth sid. 173

¹³⁹ Camps (1967) sid. 125

¹⁴⁰ OLD sid. 509

¹⁴¹ Sjövall sid. 289

¹⁴² Björkeson sid. 119

skimmret över dikten framgår med särskild kraft i r. 7-8 där Propertius efter samlaget somnar med väcks av Cynthias mun, och som jag tolkar det är *ore suo* och *dixit* inte synonyma pleonasmer utan skall tas var och en för sig; Cynthia kysser honom och talar sedan i direkt anföring, på ett sätt som snarare signalerar affektion än indignation. *Lentus* verkar inte vara ett helt lätt ord i sammanhanget, och Björkeson återger det som ”min vän”, som kan tyckas lite fritt i hans annars mycket textnära översättning. OLD anger olika betydelser och som beskrivning på en person kan *lentus* betyda ”slow-witted, dull, obtuse”, vidare ”tardy in taking action, procrastinating, delaying, slow” och ”slow to come about, tardy” samt ”slow to feel emotion, not easily moved, unresponsive, cold”. Kontexten hos Propertius gör att jag inte är helt benägen att lita till något av OLDs förslag. Den sista betydelsen, att vara hård och känslökall, får väl räknas som helt utesluten i denna dikt, och de andra betydelseerna av att vara dum och enfaldig eller sen i att handla är i mitt tycke olämpliga kontexten. I stället skulle jag förstå ett mer affektionellt uttryck som ”sömntuta, drönare” eller liknande, då jag tolkar OLDs termer mer som psykologiska karaktäristika.

Härefter byter Propertius i tilltal och vänder sig mot Cynthia och minns de många omfamningarna och kyssarna de utbytte och det är sannolikt att han fortfarande tilltalar henne när han på följande rad säger att ”det inte gläder att förstöra älskogen i en blind/osedd rörelse, om du inte vet det, så ögonen ledarna i kärlek”. Vad han menar med detta är sannolikt att samlagets rörelser skall utföras så att de syns för de inblandade, men om tilltalet mer rikar sig mot läsaren så talar han även i egenskap av *praeceptor amoris*. Men jag tror inte att det ena behöver motsäga det andra här. I varje fall fortsätter han i *praeceptor amoris*- stil genom att ta exempel på mytiska gestalter som inte döljt nakenheten för sina älskare eller älskarinnor; Paris ”förgick” när Helena uppsteg naken från Menelaos’ säng; det var den nakne Endymion som fångade Selene, som Propertius lite märkligt sammanför med den vanligtvis kyska Diana, men man kan tänka sig att det också är hans poäng. Ordet *concumbo* visar i alla händelser att Selene/Diana inte nöjde sig mig att se utan även lät sig lägras av ynglingen och Pausanias vet att berätta att de hade femtio döttrar tillsammans, de s.k. μήαι.¹⁴³ Därefter följer de rader vi studerade under avsnittet om kvinnolustan, där Propertius säger sig illa utstå en påklädd flicka, därefter prisar han återigen flickans bröst, som han karaktäriserar som *necdum inclinatae*. Camps kommenterar det lite märkliga *necdum* och menar att det har en betydelse av ”it’s not as though...”.¹⁴⁴ Jag skulle tro att detta också är ett indicium på Cynthias ålder och att vi har att göra med en yngre flicka, emedan hon uppmanas lämna bekymret med *inclinatae mammae* åt de kvinnor som har fött barn. Lilja nämner detta ställe i relation till några ställen hos Ovidius, där Corinnas bröst karaktäriseras som *habiles* (*Amores* I.4.37); *forma apta premi* samt att hon hade ett *castigatum pectus* (*Amores* I.5.20-21) och sammanför detta med ytterligare ett ställe i *Remedia amoris* r.337, där motsatsen *omne papillae pectus habet* nämns.¹⁴⁵ Om Lilja har rätt i att se dessa texter i relation med varandra och i relation med Propertius skulle det inte blott visa på bröstens betydelse, utan även antyda deras ideala gestaltning och skönhetsidealet. Personligen tror jag även att Propertius med dessa ord vänder sig mot det ”födsloprogram” Augustus drev för att få nya soldater till sina härar. Således är detta även att betrakta som en *refutatio* av krig och erövring, ett ämne som vi kommer att möta mer av nedan.

De följande raderna där Propertius uppmanar Cynthia till att de borde ”mätta ögonen med kärlek så länge ödet tillåter” påminner om Catullus ord till Lesbia i dikt V. I båda fallen är anledningen ”den kommande natten utan återvändande dag”. Samma tanke finns även hos

¹⁴³ *Ελλάδος περιήγησις* I.1.4.

¹⁴⁴ Camps (1967) sid. 126

¹⁴⁵ Lilja sid. 126-127 samt not 3

Tibullus I.1.69-70 där han uppmanar Delia att ”medan ödet tillåter, må vi förena oss i kärlek, snart skall den till huvudet i mörker svepta döden komma”. Detta påpekas också av Camps.¹⁴⁶ Därefter verkar det lite osäkert om deras kärleksnatt har skett på exakt samma villkor. *Utinam...velles* röjer i varje fall att han hoppas att hon ska vilja ha ett mer bestående band, eller kedja (*catena*) dem emellan. Kanske såg Cynthia det hela mer som en engångsföreteelse, medan Propertius vill ha något mer än så. Han exemplifierar hur som helst sin vilja genom att ta till bilden av duvorna som en förebild för kärleksförhållandet vilka lever tillsammans i ett kärleksförbund. Camps föreslår att Catullus återigen klingar i bakgrunden vad det gäller de följande raderna. *Finis* och *modus* handlar enligt honom inte om tid utan om intensitet och det starka ordet *vesanus* hos Catullus (VII.9-10) är associerat med passionerat kyssande, något som var karaktäristiskt även för duvor. Camps ger ett exempel härpå både från Plinius’ d.ä *Naturalis Historia* X.158: *columbae...osculantur ante coitum*, samt från Martialis XII.65.8-9: *basioque tam longo blandita quam sunt nuptiae columbarum*.¹⁴⁷ Därefter gör han ånyo bruk av bilden av den omvända naturen som skulle ske förr än att han skulle överföra sina kärleksval på en annan kvinna. Sedan stiger poeten upp mot högre höjder och uttrycker på sitt övliga sätt: ”hennes skall jag vara levande, hennes skall jag vara som död”. Sedan skiljer sig utgivarna i sina konjekturer av manuskriptets *tecum* som svårligen kan ges någon logisk betydelse. Schuster väljer *secum*, Camps *si tantum* och Björkeson *interdum*. Camps redovisar alla möjligheterna, men tycker att *secum* låter onödigt och *interdum* för prosaisk i en så känslös text.¹⁴⁸ Jag är beredd att hålla med honom i detta. I varje fall är Propertius’ budskap klart och förändras inte nämnvärt av någon av läsarerna: om Cynthia skulle vilja tillåta sådana nätter för honom skulle ett enda år av liv vara långt nog. Manuskriptets följande *haec* vill Camps ha som *et*. *Haec* tycker han återigen är onödigt, men *et* skulle ge betydelsen ”skall hon, och många (nätter) så...”.¹⁴⁹ I varje fall är det nätterna som gör Propertius odödlig, ett motiv som vi känner igen från II.14.9-10. En enda sådan natt skulle göra vem som helst till gud.

De följande raderna är lite nyktrare där han ger sin syn på slaget vid Actium 31 f.Kr. och vi kommer att återkomma till dem under avsnittet om Propertius’ värderingar.

I rad 49 återkommer motivet om livets korthet och vikten av att gripa tillfället, följt av en Catullusliknande men mycket kortare uppmaning till kyssar: ”om du har givit alla kyssar, kommer du att ha gett få”, d.v.s. även om du ger alla kyssar i världens kommer de ändå att vara för få.¹⁵⁰ Diktens sista rader är ånyo en påminnelse om förgängelsen och livets kommande slut.

Vår nästa dikt, II.20, skulle kunna passa in under flera kategorier och leker med flera olika motiv. Jag tar dock upp den här för att den skall hållas samman och presenteras i mindre uppstyckad form:

*septima iam plenae deducitur orbita lunae,
cum de me et de te compita nulla tacent:
interea nobis non numquam ianua mollis,
non numquam lecti copia facta tui;
nec mihi muneribus nox ulla est empta beatiss:*

¹⁴⁶ Camps (1967) sid. 127

¹⁴⁷ Camps (1967) sid. 127

¹⁴⁸ Camps (1967) sid. 128

¹⁴⁹ Camps (1967) sid. 128

¹⁵⁰ Camps (1967) sid. 129

*quidquid eram, hoc animi gratia magna tui.
cum te tam multi peterent, tu me una petisti:
possum ego naturae non meminisse tuae?* (II.20.21-28)

I sju månader har Cynthia och Propertius varit samtalsämnet på gator och torg och Propertius har nog en poäng med att mäta tiden i månvarv då månen och natten, som vi såg ovan, slår an erotiska toner hos honom. Här vänder Propertius på *clausus amator*-motivet; Cynthias dörr har varit ”mjuk” mot honom och ”sängens rikedomar gjorts”. Även en omvändning av *munus puellae*-motivet finns med; Cynthia har inte krävt några gåvor som pris för kärleksnätterna, allt har hennes ”stora ynnest” beskärt poeten, och romantiken skimrar för Propertius ögon när han får vara den som Cynthia ”ensam sökt”. Camps uppmärksammar också den lite märkliga formuleringen som ju ordagrant betyder att Cynthia var den ende som uppsökte Propertius, snarare än att hon uppsökte endast honom.¹⁵¹ I varje fall lovar han sig aldrig glömma detta.

Vår nästa dikt, II.26, bjuder på en del intrikata textkritiska problem. Det gäller först och främst uppdelningen. Schuster delar upp den i en A- och en B-del, så också Björkeson, medan Camps ger den i både en A-, B- och en C-del. Citatet här återfinns i Schusters och Björkesons B-delar och är inledningen i Camps C-del. Jag återger den dock efter Schusters utgåva:

*seu mare per longum mea cogitet ire puella,
hanc sequar, et fidos una aget aura duos,
unum litus erit sopitis unaque tecto
arbor, et ex una saepe bibemus aqua,
et tabula una duos poterit componere amantes,
prora cubile mihi seu mihi puppis erit.
omnia perpetiar...* (II.26B.29-34)

Camps anser att manuskriptets *seu* hänger i luften här och han ger tre olika lösningar till problemet; antingen (1) har det betydelsen ”även om” som återfinns i ett ställe hos Tibullus som han anför, men samtidigt säger han att det inte kan vara relevant för Propertius här eftersom *seu* inte har något föregående ord att stödja sig emot; eller (2) så har en *lacuna* uppstått här och ord fallit bort; eller (3) så är *seu* en korruption av *heu*. Camps väljer i sin egen återgivning av texten det tredje alternativet och ändrar manuskriptets *cogitet* till *cogitat*.¹⁵² Detta är också Heyworths lösning.¹⁵³ Björkeson väljer det andra alternativet och Schusters ser genom fingrarna med hela problemet.

Nästa problem är av mer innehållslig natur då det textkritiska problemet inte gör det helt klart vem flickan är. A-delen handlar nämligen om denna okända flicka som Propertius säger *serviat* om och det är alltså långt ifrån säkert att det är Cynthia han talar om. Förklaringen hade säkert funnits i den sannolika *lacuna* som delar dikten. Likväl är det han säger påfallande likt andra ställen där det oomtvistligen gäller Cynthia, vilket ändå gör mig benägen att tro att det är henne det gäller och *inte* denna okända flicka, även om Propertius i sin ständiga *libido* kan fara ut i lovprisningar över vilken flicka som helst. I varje fall är hans budskap klart, vem nu än texten gäller är han beredd att följa efter den över ”ett långt hav” betänkta flickan. Texten är som synes laddad med talen ett och två: en enda vind skall för de två trogna och en enda strand skall vara för de sovande. Även om han inte väljer den själv är Camps vänligt inställd till konjekturen *positis torus* istället för *sopitis*, som han anser ger en god balans åt

¹⁵¹ Camps (1967) sid. 147

¹⁵² Camps (1967) sid. 179-180

¹⁵³ Heyworth sid. 226

meningen.¹⁵⁴ Vidare skall ett enda träd gälla som tak, ett och samma vatten skall släcka bådas törst, en enda *tabula*, hos Björkeson översatt som ”planka”, skall som bädd ”föra samman” de två älskande, i älskog, får vi anta. Han kan till och med ha ett skepps för eller bakstam som sovplats, eller kanske kärleksläger. Allt skall han fördra och dikten avslutas med orden:

*quod mihi si ponenda tuo sit corpore vita,
exitus hic nobis non inhonestus erit.* (26B.57-58)

Camps anser att *tuo...corpore* är en lite märklig användning, men att kontexten ändå klargör Propertius’ tanke: ett liv vid flickans sida, eller i hennes armar, gör inte en död till havs vanhedrande. Detta vänder upp och ner på den traditionella romerska synen på detta slags frånfälle.¹⁵⁵ Personligen tror jag Propertius även leker med en bild som är vanligt förekommande i myter och legender där de älskande eller den olyckligt älskande vigs till havet. Under antiken ser vi den bl.a. i Sapphos legendariska död för sin olyckliga kärlek till Phaon, då hon kastade sig från klipporna ner i havet.¹⁵⁶ Motivet finns även i Ovidius’ *Heroides*, i brevet från Sappho till Phaon, där vi får veta att även Deucalion, inte utan ödets ironi, mötte en vattinig död nedanför den Leukadiska klippan för Pyrrhas skull. Samma motiv har han även i *Metamorphoses* XI.728ff, om den olyckliga Halkyone som ville kasta sig i havet för sin döde Keyx’ skull, men som förvandlades till isfågel av gudarna. I bakgrunden för hela detta motiv, att de älskande ger sig till havet, ligger sannolikt dess association med Venus/Afrodite som i egenskap av *Anadyomene* uppsteg ur vågorna vid Cypren enligt den grekiska mytologin.¹⁵⁷ I allmänhet är väsen med stark sexuell kraft associerade med vatten.¹⁵⁸ Detta framgår också av de många havsväsen Propertius räknar upp i slutet av II.26B, som fallit offer för kärleken, något som uppmärksammas även av Heyworth.¹⁵⁹ Havet kan då sägas ”återkräva” sin gåva. Motivet finns i varje fall hos Ovidius och är således relevant även för Propertius, och de älskandes gemensamma död är i övrigt ett vanligt motiv hos honom. Så till exempel i vår nästa dikt, II.28B.35-42:

*Deficiunt magico torti sub carmine rhombi,
et iacet extincto laurum adusta foco;
et iam Luna negat totiens descendere caelo
nigraque funestum concinit omen avis.
una ratis fati nostros portabit amores
caerula ad infernos velificata lacus
si non unius, quaeso, miserere duorum!
vivam, si vivet; si cadet illa, cadam.*

I denna dikt är en flicka, antagligen Cynthia som vi ju sett även tidigare, sjuk och poeten söker omen genom en trollsnurra, men den bådar ingenting gott. Därför ber han att färjkarlens flotte skall föra dem båda över Styx, ty ”jag skall leva om hon skall leva, om hon skall dö, skall jag dö”. Återigen ger han uttryck för sin så vanligt förekommande tanke; hans kärlek för Cynthia överskider även dödens gränser. Camps föreslår att Propertius’ användning av *cado* hänför sig till att han uppfattar sjukdomen som en kampfylld strid med döden, eftersom ordet

¹⁵⁴ Camps (1967) sid. 180

¹⁵⁵ Camps (1967) sid. 183

¹⁵⁶ Reynolds sid. 71

¹⁵⁷ Hesiodos *Theogonia* 189ff.

¹⁵⁸ Hughes sid. 276

¹⁵⁹ Heyworth. sid. 228

mer har konnotationerna av att ”stupa, falla i strid”.¹⁶⁰ Lilja citerar blott den sista raden i sitt arbete i en diskussion om självmordets betydelse för poeterna. Hon menar att självmordet är en utväg för dem ur den förtvivlan som den älskades otrohet fört med sig eftersom de inte kan föreställa sig ett liv utan flickan. Ännu större är anledningen om flickan själv dör och lämnar poeten ensam. Därför är affektiva smeknamn som *vita* och *lux* mycket mer bokstavliga än vad vi vanligtvis kanske uppfattar dem, då svenska översättningar ofta tenderar att återge orden i överförda betydelser som ”älskling”. Flickan är alltså mycket mer bokstavligt poetens ”liv” och ”ljus”. Detta är inte riktig Liljas egen hållning, men hon återger Erich Burcks teori, en tidigare tysk forskare. Själv är hon mycket försiktigare och menar att orden *vita* och *lux* som var affektiva uttryck redan på Plautus tid säkerligen var utlakade när Propertius och Ovidius skrev och inte uppfattades lika bokstavliga längre.¹⁶¹ Heyworth skriver kort om *rhombus* – trollsnurran och dess kraftfulla, magiska symbolik i poesin i stort, särskilt då den används i sammanband med *carmen*. Vidare nämner han lagerbränning som en del i reningsritualer och jämför den med svavelbränning som förekommer hos Tibullus. Men som vi sett förkommer även svavel i reningssammanhang även hos Propertius. Att dra ner månen är enligt Heyworth ett försök att påverka Hekate, häxkonstens gudinna, och månen är i sig ofta förknippad med Cynthia över lag vilket, som vi sett, framgår även av hennes namn.¹⁶²

I II.29B är vi tillbaka i Propertius vidlyftiga lovord över Cynthias skönhet. Han hade som bekant smugit in i hennes sovrums för att se efter om hon sovit ensam under natten, vilket hon lyckligtvis hade och istället för en fruktad älskare finner han Cynthia skönare än någonsin:

*obstupui: non illa mihi formosior umquam
visa, neque ostrina cum fuit in tunica,
ibat et hinc castae narratum somnia Vestae,
neu sibi neve mihi quae nociturna forent:
talis visa mihi somno dimissa recenti
heu quantum per se candida forma valet! (29B.25-29)*

Änjo ser vi, på den sista raden, det viktiga ordet *candida*. Men Cynthia blir även här, liksom i I.3 en sorts *sleeping beauty*, ett motiv som ju har nyttjas rikligt under senare tider, men jag tror ändå att den slog an något högst sensuellt även hos Propertius’ primära åhörare.

I III.10:15-16 är Propertius mer återhållsam, men fortfarande fascinerad över Cynthias skönhet:

*dein, qua primum oculos cepisti veste Properti
indue, nec vacuum flore relinque caput*

Dessa rader är givetvis att jämföra med I.1.1., Cynthias ögon är lika viktiga även i den senare diktningen. Flickan med blommor i håret var tydligen en levande bild även för Propertius. Det sista citatet är från III.15.46 och sannolikt riktad till Lycinna i stället för Cynthia:

te solam et lignis funeris ustus amem

Hur denna rad skall förstås i relation till Cynthia är inte lätt att veta och inte heller Camps försöker lösa det. Lycinna, och Propertius’ relation till henne, är och förblir ett mysterium.

¹⁶⁰ Camps (1967) sid. 191

¹⁶¹ Lilja sid. 68-69

¹⁶² Heyworth sid. 236-237

3.6 Sammanfattning:

I detta väl tilltagna avsnitt har vi sett närmare på Propertius' känsloliv, hur han uppfattade sig själv och vad vi kan utläsa om honom. Vi har sett att han ger uttryck för svartsjuka, för bitterhet och förtvivlan – ibland uttryckt i ett teatraliskt kvinnohat – lika så mycket som för djupa trohetskänslor. Men samtidigt är han driven av brinnande lust till kvinnor och lågar av känslor som vi skulle uppfatta som rent romantiska.

Svartsjukan tänds både av reella och misstänkta älskare och om någon bot finns för honom i kärlekskvalen är det oftast dikten, genom vilken han uppfattar sig själv kunna hämnas på Cynthia för de lidna oförrätterna. Hans bitterhet tar sig ofta uttryck i ensamhet och känslor av övergivelse, men han är också misstänksam emot omvärldens och samtidens moraliska förfall, men i en något annorlunda mening än vad många av hans samtida menade: för Propertius är det oförmågan att älska en enda partner som utgör förfallet. Han trohet kombinerar han gärna med den allstädes närvarande förgängelsekänslan och dödens närvaro samt med hans ideal av enkelhet och ett måttfullt leverne. Romantiken tar sig gärna uttryck i vidlyftiga lovprisningar av Cynthias utseende och fulländade begåvning och han är inte främmande för att även här beröra kosmiska företeelser som stjärnor och evigheter. Den sexuella relationen beskriver han med närmast religiösa salighetskänslor.

4. Propertius' värderingar

I Propertius' dikter finns på några ställen tankar som snarare borde kallas värderingar än känslor. Det gäller till exempel inställningar gentemot krigsmaktens ideologi och i motsats till hans känslor är inte dessa tankar särskilt skiftade utan mer konstanta.

4.1 *Pacatus* – Pacifisten

Denna term är givetvis helt anakronistisk, någon pacifism grundad på en ”ideologisk hållning till konflikter som på religiös eller etisk grund avvisar användningen av våld”¹⁶³ kan man svårligen hitta i något politiskt sammanhang i den forntida världen över huvud taget. Propertius är förvisso kritiskt inställd till Roms krigsmaskineri, men det är knappast på grund av någon humanistisk övertygelse utan av helt egoistiska skäl. I grunden ligger en vilja att hellre ägna sig åt erotik än åt krig. Motivet som sådant är inget ovanligt. Vi finner det även hos Tibullus (I.1.53,57; I.2:67-76; I.10.10) som ändå lär ha varit den ende elegiske diktaren med en militär bakgrund.¹⁶⁴ Likväl används kriget eller olika motiv från krigets sfär som metaforer för kärleken vilket min tidigare C-uppsats förklarar närmare. Men hela denna pacifistiska hållning, hur anakronistisk termen än är, förstås nog bäst med hela det tema som Lilja kallar *vita iners*, som bakgrund.¹⁶⁵ Det är livet som istället för att ägna sig åt militära och politiska karriärer helt överlämnar sig till kärleken och kärleksdiktningen, och vänder upp och

¹⁶³ Nationalencyklopedin, under artikel ”pacifism”

¹⁶⁴ Lilja sid. 46, 51

¹⁶⁵ Lilja sid. 63

ner på samhällets djupaste värderingar om vad som anstår en man. Likväl är inte detta liv helt lätt att leva och poeterna talar ofta om *labor*, som står för alla de svårigheter de måste kämpa mot för att vinna sin älskade. I ”kärlekens krigstjänst” motsvarar dessa *labores* – t.ex. *clausus amator*-motivet – den mer konkret mödofyllda situation som en man i hären ställdes inför och precis som soldaten förväntades offra sig för fäderneslandets väl, så är poeten beredd att offra sig för sin flicka.¹⁶⁶

Vårt första exempel är från II.1.41-46:

*nec mea conveniunt duro praecordia versu
Caesaris in Phrygios condere nomen avos.
navita de ventis, de tauris narrat arator,
enumerat miles vulnera, pastor oves;
nos contra angusto versantes proelia lecto:
qua pote quisque, in ea conterat arte diem.*

Camps översätter här ordet *praecordia* som ”temperament” eller ”talang”, av vilka särskilt den senare betydelsen synes mig vara passande. *Durus versus*, skriver han, representerar den episka och stikiska poesin och står i kontrast till *versus mollis* som är kärlekspoesin.¹⁶⁷ På så sätt är de första raderna ännu en *refutatio* av den episka lyriken; ”mina talanger passar inte till att med en hård vers föra tillbaka Caesars namn till frygiska fäder”. En sjöman kan berätta om vindar och en plogman om tjurar, en soldat kan räkna sår och en herde sin får men Propertius vill blott ägna sig åt ”den trånga sängens bataljer”. Camps kommenterar även orden *angusto...lecto* och menar att det inte handlar om poetens frugala och sparsamma levnadsätt, som han ju på andra ställen lyfter fram som ett ideal, utan snarare är ytterligare ett sätt att markera gränsen för sitt poetiska verksamhetsområde. Sängens gränser är också hans poesis.¹⁶⁸ Vi känner igen sättet att tala från Ovidius *Ars Amatoria* I:39-40, där metaforen gäller en vagn som färdas över en väl angränsad bana. I mitt tycke är Propertius’ metafor både fyndigare och mer passande ämnet.

Sängens trånghet skulle väl också kunna syfta till att sängen inte bestigs ensam utan i sällskap med flickan; han vill i första hand skildra inte ödsliga och tårfyllda, utan lyckliga och kärleksuppfyllda bolster.

Camps menar också att *proelia* här står emot Caesars *bella* som Propertius nämnt i en föregående rad, lika så väl som mot soldatens sår. Vidare säger Camps att den sista raden är en version på talessättet *quam quisque norit artem, in hac se exerceat*, som återfinns hos Cicero *Tusculanae Disputationes* I.41.¹⁶⁹ Vi skulle fritt kunna översätta andemeningen som ”skomakare, bli kvar vid din läst”. Och det tycks vara det Propertius vill säga. Således ser vi hur han här lite trevande formulerar sin ”pacifistiska” tanke i kombination med *refutatio epica*. Med desto större kraft talar dock Propertius i II.7.13-18:

*unde mihi patriis gnatos praeberere triumphis?
nullus de nostro sanguine miles erit.
quodsi vera meae comitarem castra puellae,
non mihi sat magnus Castoris iret equus.
hinc etenim tantum meruit mea gloria nomen,
gloria ad hibernos lata Borysthenidas*

¹⁶⁶ Lilja sid. 67

¹⁶⁷ Camps (1967) sid. 72

¹⁶⁸ Camps (1967) sid. 72

¹⁶⁹ Camps (1967) sid. 73

Som synes måste ett finit verb suppleras i första raden, men budskapet är ändå tydligt; varför skall jag lämna över barn för fäderneslandets triumfer; ”ingen soldat skall komma från mitt blod”. Det är sanning hårda ord mot i ett samhälle som Augustus’. Hans sanna fälttjänst är hos sin flicka, och där vore till och med Castors, som Camps kallar *equum domitor*, springare alldeles för liten till krigshäst.¹⁷⁰ Propertius låter den för honom sanna äran skalla som ett krigsrop genom de två sista raderna, *gloria...nomen...gloria*. Till och med folken vid Borysthenes’ flod (nuvarande Dnjepr i Ukraina) känner till denna ära. Således kombineras här avståndstagandet från krig med *gloria immortalis*-motivet. Det från början lite diffusa fredsmotivet utvecklas ytterligare i II.14.23-28:

*haec mihi devictis potior victoria Parthis
haec spolia haec reges, haec mihi currus erunt.
magna ego dona tua figam, Cytherea, columna,
taleque sub nostro nomine carmen erit:
‘HAS PONO ANTE TUAS TIBI, DIVA, PROPERTIVS AEADES
EXVVIAS, TOTA NOCTE RECEPTUS AMANS’*

Att besegra rivalerna, fienderna på kärlekens slagfält, är en lika stor seger för Propertius som att nedgöra partherna. Detta är för honom byten, fångslade kungar och vagnar. Den krigsropsliknande upprepningen återkommer; *haec...haec...haec (victoria)*.¹⁷¹ Dessa rader är givetvis att jämföra med III.1.17-24, där skalden talade om sitt kommande triumftåg ut ur världen. Guden han tackar för sina erövringar är inte Jupiter eller Mars, utan Venus. Det är på hennes tempelkolonn han skall hänga sin tacksägelsesång och sina byten. Vi kommer nu till den del i II.15 som vi lämnade därhän i föregående avsnitt. Jag citerar den ännu en gång:

*qualem si cuncti cuperent decurrere vitam
et pressi multo membra iacere mero,
non ferrum crudele neque esset bellica navis,
nec nostra Actiacum verteret ossa mare,
nec totiens propriis circum oppugnata triumphis
lassa foret crines solvere Roma suos. (II.15.41-46)*

Propertius säger här sin bestämda mening om inbördeskrigen; slaget vid Actium hade aldrig hänt om alla levde som han, i ett liv av vin och kärlek. Camps påpekar att ordet *triumphis* taget tillsammans med *propriis* inte är att uppfatta som triumf i vanlig bemärkelse, utan snarare som ”seger” eftersom det syftar på inbördeskrigen. Det ligger nämligen en viss skillnad i krig som riktas på en yttre fiende och krig som riktas mot en inre, den senare är *impium* – gudlösa. Att lösa upp håret är en symbol för sorg.¹⁷² Samma tankar återkommer i III.5:

*Pacis Amor deus est, pacem veneramur amantes:
sat mihi cum domina proelia dura mea. (III.5.1-2)*

Som synes är Amor enligt Propertius en fredens gud och de som älskar vördar fred. Själv är skalden nöjd med att göra ”hårda krig” sin flicka. Sannolikt är det samlag, sängens krig, som

¹⁷⁰ Camps (1967) sid. 100

¹⁷¹ Camps (1967) sid. 123

¹⁷² Camps (1967) sid. 128-129

avses. Propertius försätter sedan att tala om livets förgänglighet, att allt som Prometheus skapade av lera utan åtskillnad skall samlas in, segrare så väl som besegrade, Jugurtha så väl som Marius. Kroisos så väl som Iros, det vill säga både rika och fattiga. Allt sker enligt ödesgudinnans vilja. Motivet känner vi igen från Ovidius *Metamorphoses* X.18-19, 32-25 där Orpheus cyniskt omtalar det mänskliga släktets dödliga lott. De ord om livets verkliga värde, som vi såg under avsnittet ”Liv kontra död”, är nog menade att läsas i relation till detta, lika så mycket som i relation till att Amor är fredens gud. I mitt tycke ställer Propertius upp en bild av harmoni och fredligt lugn, som han säkerligen inte vill att läsaren skall missa:

*me iuuet in prima coluisse Helicon iuuenta
Musarumque choris implicuisse manus:
me iuuet et multo mentem vincere Lyaeo
et caput in verna semper habere rosa. (III.5.19-22)*

Propertius förklarar sig här vara glad och nöjd om han i ungdom har fått umgås och dansa med muserna på Helikons berg och han är nöjd med att ha fått dricka vin och bära vårens ros på sitt huvud. Muserna, vinet och den fridsamma naturen hör tätt samman för honom.

4.2 *Moratus* – Lyxhataren

Även om ordet *moratus* snarare betyder ”anständig” och ”passande” har jag valt det som titel för detta avsnitt som skall ta behandla Propertius’ misstänksamma och nästan hatiska inställning till lyxbegär och utsvävande leverne. Detta är han förvisso inte ensam om bland skalderna.¹⁷³ Vi har redan sett några sådana rader skymta fram tidigare, såsom i I.2.31-32.

*his tu semper eris nostrae gratissima vitae
taedia dum miserae sint tibi luxuriae.*

Men även i den tidigare citerade I.11 finner Propertius’ avsky för det utsvävande. Här gäller det Cynthias resa till Baiae, och naturligtvis talar svartsjukan lika mycket som lyxhatet:

*tu modo quam primum corruptas desere Baias:
multis ista dabant litora discidium
litora, quae fuerant castis inimica puellis.
ah, pereant Baiae, crimen Amoris, aquae! (I.11.27-30)*

Skalden skildrar här Baiae som en fördärvad plats där stränderna lockar ärbara flickor till skamligheter och dess vatten är ett brott mot Amor själv. Men även om Propertius talar med en svartsjuk tunga här, så var Baiae helt klart ett ökänt och fruktat ställe, åtminstone för överklassens män med sin höga moral, till vilka Propertius få sägas ha hört. Ett exempel på detta är Senecas’ d.y brev till Lucilius angående just de många skamligheter som sades ske på denna ort vid Neapelbukten.¹⁷⁴ Ändå drogs människor från samma samhällsklass till Baiae, bl.a. Cicero och Plinius d.y. som hade villor där, samt Caligula och Nero, då baden här ansågs ha hälsobringande effekter, vilket Ovidius skämtar om i *Ars Amatoria* I.225-258, även om det utsvävande livet utgjorde ett nog så effektivt lockelsemedel.¹⁷⁵ Baiae var som synes, under relativt lång tid, ett populärt turistmål för romarna. Propertius sätter ofta det utsvävande och

¹⁷³ Tibullus I.75ff

¹⁷⁴ *Epistulae ad Lucilium* V.li

¹⁷⁵ Ingemark (2007) sid. 58-60

lyxuppfyllda livet i kontrast mot den sanna kärleks enkla livsföring. Ett exempel härpå är I.14, en dikt riktad till Tullus:

*Tu licet abiectus Tiberina molliter unda
Lesbia Mentoreo vina bibas opere,
et modo tam celeres mireris currere lintres
et modo tam tardas funibus ire rates,
et nemus omne satas ut tendat vertice silvas,
urgetur quantis Caucasus arboribus;
non tamen ista meo valeant contendere amori:
nescit Amor magnis cedere divitiis.
nam sive optatam mecum trahit illa quietem,
seu facili totum ducit amore diem,
tum mihi Pactoli veniunt sub tecta liquores
et ligitur Rubris gemma sub aequoribus;
tum mihi cessuros spondent mea gaudia reges:
quae maneant, dum me fata perire volent!
nam quis divitiis adverso gaudet Amore?
nulla mihi tristi praemia sint Venere!
illa potest magnas heroum infringere vires,
illa etiam duris mentibus esse dolor;
illa neque Arabium metuit transcedere limen,
nec timet ostrino, Tulle, subire toro,
et miserum toto iuvenem versare cubili:
quid relevant variis serica textilibus?
quae mihi dum placata aderit, non ulla verebor
regna vel Alcinoi munera despiciere.*

Camps kommenterar här att *nemus* och *silvae* har att göra med sådan planterade gårdar som fanns i anslutning till bekostade villor och sålunda utgjorde en symbol för överdådig rikedom. Men detta kan inte tävla med Propertius' kärlek, och inte heller ger Amor efter för rikedomar. Om blott Cynthia är med honom är det rikedom nog, jämförbart med Paktolos' guldbärande flod och Indiska Oceanens pärlor.¹⁷⁶ Särskilt ser vi dualismen mellan kärlek och den världsliga rikedomerna på rad 15-16, som bildar en konstfull kiasm där Propertius inskräper sitt budskap: om kärlekens makter är ovilliga och fientliga, då hjälper varken gods och guld. Venus kan nämligen bryta ner även hjältarnas "stora krafter" och "vara en smärta i hårda sinnen". Camps menar att *Arabium* snarare betyder "av onyx" här, emedan det var en uppfattning att Arabien, en ort som tänktes flöda av rikedomar, var den enda platsen där onyx kunde påträffas.¹⁷⁷ Således är detta också en symbol för rikedom, kraftlös i kontrast till Venus förmågor. Här skall man nog också hålla i minnet att tröskeln (*limen*), såsom vi tidigare såg av IV.8, var en mycket kraftfull symbol i den forntida världen, som utgjorde skydd mot illvilliga andar och demoner om den nyttjades rätt.¹⁷⁸ Men sådant bekommer inte en så mäktigt gudinna som Venus. Även den purprade sängen och Alkinous' rike och rikedomar fungerar här som symboler för den lyx som Venus besegrar och Propertius vill avstå ifrån. Vidare avstånd från lyx och flärd tar Propertius i den i förra stycket delvis citerade III.5:

nec tamen invisio pectus mihi carpitur auro,

¹⁷⁶ Camps (1961) sid. 77-78

¹⁷⁷ Camps (1961) sid. 79

¹⁷⁸ Asplund Ingemark sid. 91

*nec bibit e gemma divite nostra sitis,
nec mihi mille iugis Campania pinguis aratur,
nec miser aera paro clade, Corithe, tua. (III.5.3-6)*

Innehållsmässigt påminner dessa rader en del om Horatius' *Carmina* I.31, där skalden undanbeder sig rikedomar och ägor för ett högre syfte, i Horatius fall är det hälsan och dikten själv som är det högre syftet, hos Propertius är det givetvis kärleken. Vidare talar Propertius också om det märkliga korinthiska bronset som var särskilt kostsamt. Detta omtalas hos många författare, bl.a. Plinius och Martialis. Detta slags brons skall ha uppstått då Korinth intogs av romarna år 146 f. Kr. och staden stacks i brand så att olika metaller smälte samman i en särskild legering.¹⁷⁹ I Petronius' *Cena Trimalchionis* 50 blandar den inkompetente uppkommligen Trimalchio ihop berättelsen när han skall återge den för sina middagsgäster och förlägger historien till Trojas brand. Detta är givetvis ett helt medvetet skämt från Petronius' sida.

Propertius' IV.1 är en tvetydig dikt i detta sammanhang, men väl värd att nämna. Diktens syfte är nog dels att lyfta fram den enkelheten som fäderna levde i som ett ideal, men samtidigt ge ära åt Augustus för att ha frambringat en så lysande stad som från början hade så små förutsättningar. Denna dikt, en av de allra längsta i Propertius' författarskap, dignar av kontraster mellan då och nu, mellan samtidens byggnadsverk och forntidens bondska miljö. Innan Aeneas kom låg här kor på bete, samtidens gyllene tempel var en gång hyddor åt gudabilder av lera. Jupiter fick nöja sig med att "åska från en naken klippa", emedan inget tempel ännu byggts på Capitolium, och Tibern låg så långt borta från de platser där människorna bodde, att de inte ens tagit sin boskap dit. I Propertius samtid flöt den nästan rakt genom Rom. Curia Iulia fanns ännu inte, istället höll man rådslag sittande på bar mark, inte klädda i *toga praetexta* utan i enkla skinnkläder. Soldaterna hade inga glänsande vapen, man slogs med enkla påkar. Det är dessa kontraster som fyller hela diktens tidigare del innan Propertius går över till att vilja börja berätta om Trojas fall och det "Troiska Roms" uppgång. Diktens fiktiva interlokutör Horos avbryter dock och påminner honom om hans fälttjänst hos Venus.¹⁸⁰

4.3 *Sacrosanctus Amator* – Älskaren som sakrosankt

Trots titelns *clausula heroa* är den ingen term från Propertius själv, och även om ställena är försvinnande få så är tanken tydlig: älskaren är okränkbar och helig. Vi såg detta tidigare i den "reningsrit" Cynthia tycktes utföra av Propertius i IV.8 som om hans otrohetsförsök oskärat honom. Likväl är inte Propertius ensam i denna syn på älskaren, och med största sannolikhet hänger konceptet samman med uppfattningen att skalden är gudarnas språkrör, vilket vi studerade redan i uppsatsens början. Lilja skriver kort om denna uppfattning hos skalderna och anför några Tibullusställen; dels I.2.27 där Tibullus säger att "vem än som hålls av kärleken, han framgår säker och helig", samt (I.5.57) där han säger "gudar finns för den som älskar".¹⁸¹

Älskarens helgd formulerar han själv i II.26B där inte ens gudarna kan skada en som älskar:

¹⁷⁹ Camps (1966) sid. 73

¹⁸⁰ Den metaforiska tanken att göra fälttjänst i en guds namn finns även i Bibeln, så till exempel i *Efesierbrevet* 6:11ff.

¹⁸¹ Lilja sid. 75

*sed non Neptunus tanti crudelis amori
Neptunus fratri par in amore Iovi (II.26B.45-46)*

Vidare i III.16.11:

nec tamen est quisquam, sacros qui laedat amantes

Här formulerar Propertius tanken i klartext, "ej finns någon som kränker älskande".

4.4 Sammanfattning

I detta avsnitt har vi sett närmare på Propertius' värderingar. Värderingarna definierades från känslolivet i det att värderingen är mer konsistent och ensidig, medan känslan svänger och anpassar sig efter en särskilt given situation. Vi iakttog att Propertius värderar ett liv i lugn och fred hellre än i krig och även om detta bottnar i främst egoistiska anledningar är det inte osannolikt att poeterna, ty Propertius är inte ensam i denna värdering, började formulera nya ideal som inte stämde helt överrens med det traditionella, där mansidealet var en krigare som levde och dog för fäderneslandets fortlevnad och ära.

Vi såg också att Propertius tenderar att vara misstänksam mot allt som berör ett överdådigt och utsvävande liv och betraktade rikedom som något underordnat kärleken i värde. Detta kan på ett sätt verka självklart och nästa klichéartat självklart för 2000-talets människor som lever i en lång kristen tradition, men för romarna var detta inte alls självklart. Att ha en socialt framskjuten position har förvisso alltid varit värdefullt i människans ögon, men särskilt så i forntidens förkristna värld och hos romarna var idealet en man som strävade efter en politisk karriär. Likväl ser vi hur skalderna även här börjar forma nya idéer och egna ideal. Slutligen såg vi på några korta rader som lyfter fram att Propertius, liksom Tibullus, betraktade älskaren som närmast sakrosankt som ett brott mot gudarna att förgripa sig på.

5. *Amici* – Vännerna

Det var den engelske poeten John Donne (1572-1631) som först formulerade de välkända orden ”*no man is an island*” och detta är sant även om Propertius. Vi har sett det i den djupare betydelsen flera gånger, då han medveten eller omedvetet alluderat på Catullus eller någon annan tidigare skald, eller då han blivit alluderad på hos Ovidius. Men vi skall nu se närmare på det i en mer vardaglig kontext som likväl inte får ses som ytligare på något sätt. Propertius själv uppfattade det nämligen inte så: vännerna var de enda han hade i sina ändlösa *labores* för Cynthias skull, men inte heller de relationerna var alltid harmoniska och fridfulla. Vännerna var lika mycket en källa till glädje som till sorg och svartsjuka för honom och ibland är det snarare att uppfatta som rivaler om Cynthias gunst.

5.1 Gallus

Gallus är en av de vänner vi möter oftast hos Propertius, men i övrigt är han en helt okänd person. I I.5 är det klart att han i varje fall är en rival om Cynthia. Propertius inleder dikten med att kalla honom för *invid*. Därefter verkar han försöka vilja avskräcka Gallus från att

göra några förföringsförsök mot Cynthia genom att berätta för honom om allt hemskt hon är kapabel till; förutom att hon alltid är arg, så berövar hon sin älskare både sömn och ögon, vilket väl kan låta lite kryptiskt, men det är nog otroheten som leder till *nox amara* och de egna chanserna till att vara otrogen som avses. Men att det ligger något mer än blott och endast rivalitet mellan männen framgår av dessa rader:

*ah, mea contemptus quotiens ad limina cures,
cum tibi singultu fortia verba cadent,
et tremulus maestis orietur fletibus horror,
et timor informem ducet in ore notam,
et quaecumque voles, fugient tibi verba querenti,
nec poteris, qui sisa ut ubi, nosse miser! (I.5.13-18)*

Propertius verkar här räkna med att det till honom som Gallus kommer att komma, gråtande och utom sig, sedan han insett Cynthias råhet. De är alltså vänner mitt i rivaliteten, vilket också framgår av några senare rader:

*non ego tum potero solacia ferre roganti
cum mihi nulla mei sit medicina mali,
sed pariter miseri socio cogemur amore
alter in alterius mutua flere sinu.
quare, quid possit mea Cynthia, desine, Galle,
quaerere: non impune illa rogata venit. (I.5.27-32)*

Återigen ser vi att Propertius föreställer sig själv som den person Gallus skulle anse sig kunna söka tröst av, även om det vore lönlöst: Propertius kan inte ens finna "läkemedel" för sitt onda. Björkeson översätter citatets tredje och fjärde rad som "...offer för samma passion, som olyckskamrater | emot varandras bröst får vi begråta vår sorg". I mitt tycke fångar detta ganska bra vad Propertius tycks vilja säga. Gallus är inte blott hans rival, utan även hans olyckskamrat. Likväl kan det inte uteslutas att dikten har som främsta syfte att hålla Gallus borta från Cynthia så att Propertius får behålla henne för sig själv, vilket tycks vara budskapet i de två sista raderna, där han återigen använder sig av en skrämselform: "efterfrågad kommer hon ej ostraffat".

I ljuset av nästa dikt där Gallus dyker upp, I.10, så verkar skrämselformen ha burit frukt. Propertius är här vittne till en kärleksnatt mellan Gallus och en icke namngiven flicka. Ingenting särskilt sägs om Gallus som person i denna dikt; istället har Propertius tagit tillfället i akt att varna honom, i egenskap av *praeceptor amoris*, hur lätt kärlekens lycka kan förbytas. Likväl skriver Propertius något på rad 11-12 som kan avslöja åtminstone något om männens relation:

*sed quoniam non es veritus concredere nobis,
accipe commissae munera laetitiae.*

Av dikten i övrigt framgår det att kärleken som Gallus njuter måste förbli hemlig av någon anledning, kanske hade flickan en man. Men Gallus har anförtrott (*concredere*) Propertius den och skalden är uppenbarligen tacksam över detta förtroende. Undervisningen i kärlek är beviset på hans tacksamhet. Gallus uppfattas alltså av Propertius som en så nära vän att han kan anförtro honom sina hemliga kärleksmöten.

I I.13 har dock vänskapen svängt igen. Vi studerade denna dikt under avsnittet om bitterheten och förtvivlan, men den är väl värd också som vittne på relationen mellan Gallus och Propertius. I avund över Gallus som ryktbar förförare och som rival far Propertius ut:

*Tu, quod saepe soles, nostro laetabere casu,
Galle, quod abrepto solus amore vacem.
at non ipse tuas imitabor, perfide, voces:
fallere te numquam, Galle, puella velit.
dum tibi deceptis augetur fama puellis,
certus et in nullo quaeris amore moram,
perditus in quadam tardis pallescere curis
incipis et primo lapsus abire gradu.
haec erit illarum contempti poena doloris,
multarum miseris exiget una vices. (I.13.1-10)*

Av dessa rader framgår ånyo att en rivalitet eller någon slags tuppfäktning verkar föreligga mellan Gallus och Propertius, där Gallus tydligen är den som framstår som den mest framgångsrike. Propertius avundrar honom och instället för att bekänna sin underlägsenhet vänder han Gallus' framgångar och popularitet hos kvinnorna mot honom: han är obeständig och *perfidus*, en kvinnokarl som lättvindigt byter älskarinnor som det behagar honom. Men en gång skall en flicka få honom att sluta upp med detta och göra honom förälskad på riktigt och då kommer Gallus att sitta i samma båt som Propertius. Sammantaget med de övriga texterna vi sett om Gallus kan vi nog utan risk säga att hans och Propertius relation var lika stormig som den mellan Propertius och Cynthia, ty i vår nästa dikt, den sista till Gallus, är han ånyo omtänksam och vänlig. Detta framgår redan av inledningsorden:

*Hoc pro continuo te, Galle, monemus amore
(id tibi ne vacuo defluat ex animo) (I.20.1-2)*

Propertius kallar vänskapen för *continuus amor* som han hoppas ej skall rinna bort ur Gallus' sinne. Dikten fortsätter sedan i en didaktisk stil där Propertius uppmanar Gallus att ta bättre vara på sin älskling, som av allt att döma är en pojke i detta fall. Gallus hade således en smak för både flickor och pojkar något som Propertius inte verkar ha. Hans åtrå står endast efter flickor och i synnerhet Cynthia. Sannolikt är det därför han här är lite lättare i tonen; Gallus är inte hans rival i detta hänseende.

Gallus nämns även i ännu en dikt I.21 men är inte riktad till honom och i denna omnämns han som död. Propertius säger till diktens okände mottagare:

*sic te servato, ut possint gaudere parentes,
haec soror acta tuis sentiat e lacrimis:
Gallum per medios ereptum Caesaris enses
effugere ignotas non potuisse manus... (I.21.5-8)*

Trots att han undgick Caesars svärd dräptes Gallus slutligen av någon okänd persons händer. Med Caesars svärd menas här sannolikt något skede i inbördeskrigen.

5.2 Tullus

En annan vän som förkommer ofta är Tullus och om honom vet vi något mer än om Gallus. Han lär ha varit av etruskisk härkomst och brorson till Lucius Volcacijs Tullus som var Octavianus' medkonsul år 33 f. Kr.¹⁸² Björkeson uppger att denna Volcacijs Tullus även varit prokonsul i Asien åren 30-29 f. Kr och att Propertius första bok – *Monobiblos* – är tillägnad dennes brorson Tullus, eftersom denna apostroferas redan i I.1.9¹⁸³ Detta ställe säger dock ingenting om Tullus som person och i själva verket nämns hans namn bara i förbigående och även om det är i vokativ, så är jag benägen att tro att boken snarare är dedikerad till Cynthia eftersom hennes namn är diktens första ord. Bok I har dessutom kallats, förutom *Monobiblos*, kort och gott *Cynthia*.¹⁸⁴ Likväl är Tullus en viktig person för Propertius vilket framgår av I.6.1-6:

*Non ego nunc Hadriae vereor mare noscere tecum,
Tulle, neque Aegaeo ducere vela salo,
cum quo Ripaeos possim conscendere montes
ulteriusque domos vadere Memnonias.
sed me complexae remorantur verba puellae
mutatoque graves saepe colore preces.*

Propertius säger sig här gärna vilja resa ut i världen med Tullus, om det inte vore för att Cynthias famn och ord hindrar honom, samt hennes böner och blekhet (se nedan *Pallor amatoris* angående blekhetens betydelse). Lite längre ner säger Propertius att inte ens ett besök i Asien eller Athen är av lika stort värde som att få vara hemma med Cynthia, hon går alltså före umgänget med Tullus. Ytterligare lite längre ner i samma dikt för vi veta lite mer om Tullus:

*tu patruī meritas conare anteire secures,
et vetera oblitis iura refer sociis:
nam tua non aetas umquam cessavit amori,
semper at armatae cura fuit patriae
et tibi non umquam nostros puer iste labores
adferat et lacrimis omnia nota meis! (I.6.19-24)*

Här omvittnas Tullus' farbror, Volcacijs Tullus, som brorsonen uppmanas att överglänsa, "eftersom din ungdom aldrig dröjde för kärlekens skull". Vi ser här alltså en annan sorts personlighet än Gallus': Tullus' "omsorg var alltid för det beväpnade fäderneslandet". Propertius hoppas att så även skall förbli och önskar att Tullus aldrig skall så in på samma väg som hans själv som är uppfylld av mödor och tårar. Dikten avslutas med de känslamma orden:

*at tu seu mollis qua tendit Ionia seu qua
Lydia Pactoli tingit arata liquor,
seu pedibus terras seu pontum carpere remis
ibis et accepti pars eris imperii:
tum tibi si qua mei veniet non inmemor hora,*

¹⁸² Luck sid. 3

¹⁸³ Björkeson 347

¹⁸⁴ Conte sid. 333

vivere me duro sidere certus eris. (I.6.31-36)

Propertius hoppas här att var än Tullus drar fram på sina resor, så skall han minnas det onda öde Propertius lider hemma i Rom. Det är tydligt att en varm och omtänksam vänskap låg mellan dessa båda, alternativt att Propertius inte uppfattade Tullus som något hot i kampen om Cynthias gunst och därför kan kosta på sig lite mer vänliga ord. I alla fall vid det tillfälle då just denna dikt skrevs. I I.14 är Propertius fortfarande vänligt inställd mot Tullus, men han tycks inte riktigt gilla dennes lyxiga leverne, eller sätter det åtminstone i kontrast till sina egna, mer frugala värderingar:

*Tu licet abiectus Tiberina molliter unda
Lesbia Mentoreo vina bibas opere,
et modo tam celeres mireris currere lintres
et modo tam tardas funibus ire rates,
et nemus omne satas ut tendat vertice silvas,
urgetur quantis Caucasus arboribus;
non tamen ista meo valeant contendere amori:
nescit Amor magnis cedere divitiis.* (I.14.1-8)

Vi har redan sett närmare på denna dikt under avsnittet *Lyxhataren*, så inga närmare innehållsliga eller språkliga analyser skall göras här.

I den korta I.22 är det återigen Tullus som Propertius vänder sig till. Dikten säger inget särskilt om Tullus utan Propertius använder honom som ”åhörare” för att berätta lite om sig själv och sin egen härkomst. Dikten är således högintressant för att komma närmare Propertius som person och av den anledningen återger jag den här:

*Qualis et unde genus, qui sint mihi, Tulle, Penates,
quaeris pro nostra semper amicitia.
si Perusina tibi patriae sunt nota sepulcra,
Italiae duris funera temporibus,
cum Romana suos egit discordia cives
(sic mihi praecipue, pulvis Etrusca, dolor;
tu proiecta mei perpessa es membra propinqui,
tu nullo miseri contegis ossa solo):
proxima subposito contingens Umbria campo
me genuit terris fertilis uberibus.*

Även om dikten inte handlar om Tullus alls, så avslöjar den något om hur Propertius uppfattade sin relation med Tullus; den var *semper amicitia* och utgör således en parallell till den *continuus amor* han kände för Gallus.¹⁸⁵ Likväl har något uppenbarligen hänt i relationen med Tullus då Propertius inte nämner honom alls förrän i bok III, och då för sista gången. Tullus som ständigt tycks vara på resande fot befaras ha glömt bort sin vän:

*si te forte iuvant Helles Athamantides urbes,
nec desiderio, Tulle, movere meo?* (III.22.5-6)

¹⁸⁵ Heyworth (sid. 101) lyfter fram en högst märklig ordlek i frasen *pro nostra semper amicitia*. Den innehåller nämligen Propertius namn: **PRO** nostra sem**PER** amicit**IA**. Den sista dikten i en diktsamling brukade vara poetens *sigillum* (Luck. sid 57) och skulle säga något om dennes härkomst och person, så något kan säkert ligga i Heyworths högst märkliga uppmärksammande.

Björkesons översättning här är måhända lite väl fri, men den lyfter nog ändå fram Propertius budskap: "Kanske Áthamasdottern Helles städer dig fångslat | så att du alldeles glömt, Tullus, vår vänskap från förr?". Dikten fortsätter med ett vidlyftigt lovprisande av Roms och Italiens skönhet och storslagenhet och vi får anta att Propertius vill prisa hjärtlandet i Augustus' välde lika mycket som han försöker övertala Tullus att komma hem igen. Från och med rad 36 har åtskilliga distika fallit bort ur denna dikt, men slutorden är klart menade för att återkalla Tullus till hemmet:

*haec tibi, Tulle, parens, haec est pulcherrima sedes,
hic tibi pro digna gente petendus honos,
hic tibi ad eloquium cives, hic ampla nepotum
spes et venturae coniugis aptus amor. (III.22.39-42)*

5.3 Ponticus

Ponticus heter en tredje av Propertius' vänner men i jämförelse med Gallus och Tullus figurerar han inte särskilt ofta i dikterna. Blott två stycken riktar sig till honom, båda i *Monobiblos*. Av allt att döma var han en episk poet, då Propertius i I.7 sätter sin egen elegiska diktning i kontrast till Ponticus', som tycks vara sysselsatt med en dikt om de sju mot Thebe. Epiken gör ingen nytta om man vill erövra en flickas hjärta, tycks Propertius mena. Inte heller kan den erbjuda någon tröst i kärlekssmärta. Sammantagen med nästa Ponticus-dikt, I.9, utvecklar sig denna magert omvittnade vänskap ändå till en liten historia. Här har Propertius' ord nämligen besannats; Ponticus har blivit kär och Propertius får sista ordet i deras tvist huruvida epiken eller elegin är det bästa: nu måste Ponticus börja skriva elegi istället. Med ett s.a.s höjt pekfinger säger Propertius:

*Dicebam tibi venturos, irrisor, amores,
nec tibi perpetuo libera verba fore:
ecce iaces supplexque venis ad iura puellae,
et tibi nunc quaevis imperat emptya modo. (I.9.1-4)*

Lite senare fortsätter han:

*i quaeso et tristis istos compone libellos,
et cane, quod quaevis nosse puella velit! (I.9.13-14)*

Den episka litteraturen, som Ponticus har sysselsatt sig med, kallar Propertius för *tristis libellos*. Men nu, när han är kär, är det elegi som måste gälla eftersom det är det som "en flicka vill veta av". Men det är som episk poet Ovidius omtalar honom i *Tristia* IV.10.47.

5.4 Bassus

Vännen Bassus förkommer ännu mindre ofta än Ponticus, blott en enda dikt är riktad till honom; I.4. Av den framgår det dock att Bassus mer liknade Gallus till sitt sinne än Tullus eller Ponticus. Propertius klagar nämligen över att Bassus försöker förleda honom bort från Cynthia genom att prisa skönheten i andra flickor men Propertius vill fortsätta leva sitt slavliv:

*Quid mihi tam multas laudando, Basse, puellas
mutatum domina cogis abire mea?
quid me non pateris, vitae quodcumque sequetur,
hoc magis asseuto ducere servitio (I.4.1-4)*

Inget mer sags om Bassus, men vi får anta att han själv var någon slags kvinnokarl, eller att Propertius åtminstone uppfattade honom som sådan. Om Bassus kan vi inte mer än spekulera, annat än det Ovidius säger om honom på samma ställe i *Tristia* där också Ponticus förkommer: *Bassus clarus iambis*. Han tycks alltså ha varit en jambisk skald.

5.5 Maecenas

Om Maecenas är mycket känt men då uppsatsens fokus ligger på Propertius skall vi endast se vad han har att säga om honom. Maecenas förkommer först i bok II, vilket har föranlett forskare att tro, att det var genom *Monobiblos* som Propertius först kom i Maecenas' kännedom och införlivades bland den övriga diktarskaran. I bok II ser vi Maecenas för första gången i II.1.17 där Propertius mycket direkt berättar för sin gynnare vad som kommer att bli hans uppgift i det nya diktarlaget. Detta gör han genom figuren *praeteritio* men tycks vrida detta litterära grepp ännu ett varv.

*quod mihi si tantum, Maecenas, fata dedissent
ut possem heroas ducere in arma manus.
non ego Titanas canerem, non Ossan Olympo
inpositam, ut caeli Pelion esset iter,
nec veteres Thebas nec Pargama, nomen Homeri,
Xersis et imperio bina coisse vada,
regnave prima Remi aut animos Carthaginis altae
Cimbrorumque minas et benefacta Mari:
**bellaque resque tui memorarem Caesaris, et tu
Caesare, sub magno cura secunda fores.** (II.1.17-24)*

Propertius säger här att om ödet hade givit honom gåvan han behövde så hade han inte besjungit forntidens hjältar och krig, utan Caesars bedrifter och Maecenas själv. Dikten fortsätter med allt som Propertius hade besjungit, om gåvan hade förunnats – slaget vid Mutina, slaget vid Filippi och slaget vid Aktion – men detta är nu alltså inte Propertius gåva. Han vill blott skriva om kärleken och ”bataljerna i en trång säng”. Lite senare i dikten ber Propertius Maecenas att minnas honom efter hans död, som tillskrivs Cynthias förfarande:

*quandocumque igitur vitam mea fata reposcent,
et breve in exiguo marmore nomen ero,
Maecenas, nostrae spes invidiosa iuventae,
et vitae et morti gloria iusta meae,
si te forte meo ducet via proxima busto,
esseda caelatis siste Britanna iugis
talique illacrimans mutae iace verba favillae:
'Huic misero fatum dura puella fuit.'* (II.1.71-78)

Camps kommenterar här att den intima relationen med Maecenas som Propertius tycks ha utifrån särskilt rad 74 (rad 3 i ovanstående utdrag), inte alls är säker. III.9, till vilken vi nu

kommer, har inte karaktären av en dedikationsdikt då den inte är bokens första dikt och inte heller var Propertius, i sin egenskap av riddare, i behov av en mecenat.¹⁸⁶

I dikt III.9 nämns Maeceas på utspridda ställen men redan inledningsorden påminner oss om dennes ärofulla härkomst som ju även Horatius vittnar om i *Carmina* I.1 (”*Maecenas atavis edite regibus*”):

Maecenas, eques Etrusco de sanguine regum (III.9.1.)

Dikten fortsätter med en *refutatio* där Propertius ånyo tillsäger Maecenas att han inte är lämplig som episk skald. Han återupprepar att var och en bör göra det han är skickad för, men i rad 47 tycks Propertius ändra sig och säger att han visst vill skriva epik *te duce*. Camps tolkar detta *te duce* som att Propertius hoppas på ett exempel från denne: om Maecenas kan ändra på sin livsstil som ämbetsman, då skulle Propertius kunna ändra på sin som förälskad poet.¹⁸⁷ Detta är givetvis omöjligt. Således är Propertius bara skenbart tvehågsen här: han är säker på sitt syfte och sin poetiska mission.

5.6 Övriga vänner

Några personer är så sällan omvittnade att de kan sammanföras under en enda rubrik. De flesta av dem nämns blott en enda gång. Så till exempel Postumus. Han förekommer endast i III.12. I denna dikt klandrar Propertius Postumus för att han övergivit Galla, som enligt en konjektur på diktens sista rad hade tillnamnet Aelia, och följt med Augustus på fälttåg istället. Detta gick ju som vi har sett stick i stäv med Propertius’ egna värderingar. Fälttåget som avses i III.12 är enligt Camps det som Augustus ämnade leda mot partherna år 20 f. Kr. men då en överenskommelse slöts ändå, ledde detta fälttåg aldrig till något.¹⁸⁸

Demophoon är en annan enstaka bekantskap och omnämns endast i II.22, där han tycks fungera som Propertius’ ”biktfa­der”. Det är för Demophoon som Propertius bekänner sin ständiga *libido*, men ger oss inga övriga uppgifter om vem denne Demophoon är. Camps menar att det grekiska namnet döljer en riktigt eller uppdiktad vän, som fått låna namnet från Theseus’ son som var notoriskt otrogen mot sin flicka Phyllis.¹⁸⁹

En annan bekantskap är Panthus, som endast dyker upp i II.21 och som snarare är att betrakta som en rival till Propertius. Propertius klagar över att Cynthia har tagit denne till älskare, trots att han har en fru och Propertius som har baktalats av Panthus i ett brev eller kanske en dikt till Cynthia hoppas att Venus skall visa sig avog mot denne i samma måtto. Därefter vänder Propertius sin svartsjuka penna mot Cynthia istället; Panthus tycks nämligen ha övergivit henne till sist och skalden tycks mena att de nätter Cynthia slösade på den trolöse Panthus, dem kunde hon lika gärna ha givit honom själv. Dikten säger inte mer om Panthus, men ställer ändå frågan huruvida Propertius själv var gift eller inte och det kan vara på sin plats att här gripa tillfället att säga något om denna fråga. Vi kan nog anta att han åtminstone inte var gift vid det tillfälle då denna dikt skrevs, eftersom det vore ett svagt argument att vända mot Panthus om han själv hade en fru. Frågan har dock varit i luften ända sedan antiken. Detta med anledning av två brev från Plinius den yngre, det ena till en viss Romanus, det andra till

¹⁸⁶ Camps (1967) sid. 68

¹⁸⁷ Camps (1966) sid. 99

¹⁸⁸ Camps (1966) sid. 113

¹⁸⁹ Camps (1967) sid. 151

en viss Severus, angående Passenus Paulus, som sägs vara en ättling till Propertius. Denne var själv en elegist, född i Assisi och beundrade och efterbildade sin påstådda anfaders poesi. Brevet från Plinius d.y. till Romanus (VI.15) nämner detta som en *recens fabula*, medan brevet till Severus (IX.22) tycks flöda över med beröm över denne Passenus Paulus som karaktäriseras som *optimus*, *honestissimus* och *amantissimus*. Således är det svårt att veta vad Plinius verkligen ansåg om saken – om Passenus var en ättling i rakt nedstigande led eller om det var på omvägar – ty i brevet till Romanus nämner han Passenus som *tillhörande* släkten (*gentilicium*) Propertii, men i brevet till Severus säger han att Passenus ”leder sin släkt från Propertius” (*a quo genus ducit*). Enligt detta skulle alltså, såsom Luck ser saken, Propertius ha flyttat tillbaka till Assisi, gift sig och skaffat barn och levt längre än vad vi lär av de tidsangivelser vi har, exempelvis från Ovidius som anger honom som död år 1 f. Kr.¹⁹⁰ Då bok IV inte kan vara publicerad tidigare än år 16 f. Kr eftersom IV.11 – till den döda Cornelias minne – nämner hennes broder Cornelius Scipios konsulat som inföll detta år, ger detta ett tidsspänn på cirka 15 år högst som Propertius kan ha levat ytterligare och denna lucka i hans liv vet vi ingenting om. Han kan mycket väl ha hunnit dra sig tillbaka till Assisi och till ett familjeliv där, men då jag är mer benägen att följa de brukliga tidsangivelserna som anger honom som död kort efter publikationen av bok IV, anser jag det osannolikt att Propertius verkligen hann gifta sig och skaffa barn. En mer romantisk tolkning av tidsangivelserna, men som trots allt ligger mer i linje med vad han själv säger, är att döden grep honom kort efter Cynthias död som omvittnas i IV.7. Åtminstone finns det något dunkelt och ödesmättat över de sista orden i dikten till Cornelias minne, som också är de sista orden av Propertius’ hand. Dikt 11 är nämligen den sista i bok IV. Det är den döda Cornelia som talar, men då dessa är Propertius sista ord, skall vi nog vara öppna för att han också talar om sig själv:

*Causa perorata est. flentes me surgite, testes,
dum pretium vitae grata repentis humus.
moribus et caelum patuit: sim digna merendo
cuius honoratis ossa vehantur avis.* (IV.11.99-102)

Dessa dystra ord innehåller ett mindre textkritiskt problem. Det gäller det sista ordet *avis* som både Björkeson och Camps läser som *aquis* och tolkar dem som floden Styx. I Cornelias fall får dock *avis* sägas vara lite mer talande eftersom hon var av huset Scipio, dotter och syster till konsulerna. Trots att det är Cornelia som talar här känner jag för egen del att något mer måste ligga under dessa rader, att dessa ord är lika mycket Cornelias som Propertius’ egna. De skulle kunna sägas vara själva sigillet på hela hans diktsamling; den dödskalden önskade sig i ett liv utan Cynthia, rycker allt närmare och han är beredd att gå till fäderna.

5.7 Sammanfattning

I detta avsnitt har vi sett närmare på några av de människor, förutom Cynthia, som befolkar Propertius’ dikter. De flesta av dem är hans vänner så som Gallus och Tullus, som förekommer oftast i hans diktning. De får i någon mån sägas vara hans bästa vänner, men relationen till dem är aldrig oavhängig relationen till Cynthia. Så länge vännerna inte blandar sig i denna relation står han på god fot med dem, må det vara som rivaler eller som vänner som ser en vän försmäktat i ett dåligt leverna. Cynthia är alltså lika central här som annars; allting, även

¹⁹⁰ Luck sid. 3, 46

vänskapen, relateras till henne. Av allt att döma har Propertius en mycket stormigare relation till Gallus än till Tullus, och det är Cynthia som är orsaken. De är vänner med rivaliserar om samma kvinna. Tullus tycks mer intresserad av sin karriär, något Propertius inte riktigt tycks förstå. Inte heller ser han med blida ögon på Tullus' överdådiga leverne.

En annan vän är Ponticus som diktade episk poesi. De båda männen relation tycks röra det professionella i första hand och de tycks ha delade meningar om epiken och elegi. Propertius triumferar till sist, då även Ponticus blir dödligt förälskad. Elegin segrar över epiken.

Andra personer vi möter är Bassus, en jambisk poet och något av en kvinnokarl och Maecenas, den respekterade gynnaren, som ständigt ansätter poeten med krav på resultat. Till sist såg vi närmare på Postumus, en annan karriärst, och Demophoon som verkar dela Propertius' smak för flickor. Slutligen sades några ord om rivalen Panthus som var Cynthias älskare trots att han hade en fru. Här inlät vi oss också på att se närmare på frågan om Propertius själv vid något tillfälle varit gift med bakgrund av Plinius den yngres brev till en självutnämnd ättling, Passenus Paulus.

6. Propertius användning av några litterära grepp

I förståelsen av Propertius och hans verk är det viktigt att ha i åminnelse att många av de bilder han ger oss inte är hans egna, utan snarare bör ses som litterära grepp. Men för den skull är det inte nödvändigt att uppfatta relationen med Cynthia som fiktiv, vilket denna uppsats har haft som grundsats är genuin och sprungen ur verkliga erfarenheter, både i sina ljuvare och i sina bittrare stunder. Hur man skall tolka dessa litterära grepp i sitt större sammanhang är långt ifrån säkert, men för egen del är jag benägen att i fallet med till exempel *clausus amator* se dem som rikt utkristalliserade metaforer eller liknelser. Den utestängde älskaren är till det yttre skeendet utestängd från sin älskades hus och ligger frusen utanför hennes dörr. Till det inre skeendet handlar det om hans känsla av att vara känslomässigt utestängd och förskjuten från hennes kärlek eller för att tala metaforiskt, från hennes hjärta. Detta avsnitt har således som främsta syfte att lyfta fram dessa litterära grepp och se närmare på Propertius användning av dem. För närmare analyser angående metaforbruket hänvisar jag till min tidigare C-uppsats.

6.1 *Nox amara* – den bittra natten

Nox amara är vårt första litterära grepp att undersöka. Bakom denna ligger tanken att det goda och det onda föreställs som sött respektive bittert. Tanken som sådan tycks vara allmängods runt Medelhavet under antiken och ej förvånande möter denna dualism oss även i Bibeln även om kontexterna skiljer.¹⁹¹ I den romerska elegin sätts metaforen dock främst i sammanband med den kärlekslösa natten, då älskaren ensam måste tillbringa sömnlösa timmar i sängen utan sin partner. Så till exempel hos Propertius I.1.33-34:

*in me nostra Venus noctes exercet amaras
et nullo vacuus tempore defit Amor.*

Som term förekommer *nox amara* även hos Ovidius *Heroides* 12.169 i brevet från Medea till Iason, och hos Tibullus II.4.11 talas det om ”dagen som bittrare än nattens skugga”, där

¹⁹¹ Uppenbarelseboken 10:9-10

åtminstone själva metaforiken återkommer, så Propertius talade sannolikt inte nya ting till sin samtid, men han får nog sägas vara den som gör mest av temat. Men även om inte orden förkommer, så är tanken den samma även på andra ställen, såsom i I.3.39-46 där orden läggs i Cynthias mun:

*o utinam tales perducas, inprobe, noctes,
me miseram quales semper habere iubes!
nam modo purpureo fallebam stamina somnum,
rursus et Orphea carmine fessa lyrae;
interdum leviter mecum deserta querebar
externo longas saepe in amore moras:
dum me iocundis lapsam Sopor inpulit alis.
illa fuit lacrimis ultima cura meis.*

Vi ser här hur en *nox amara* kan te sig. Cynthia försöker få tiden att gå med allehanda sysslor, än sitter hon vid vävstolen, än spelar hon på sin lyra. Kanske framgår kärlekens bitterhet även av lyrans epitet – orfeisk. Än klagar hon övergiven ”med sig själv” över Propertius’ bortavaro hos andra flickor, ända till dess sömnen omsider griper henne och skänker lindring. I I.12.13-14 är det Propertius’ tur att uthärda *nox amara* som även brukar karaktäriseras som *longae*:

*nunc primum longas solus cognoscere noctes
cogor et ipse meis auribus esse gravis.*

Detta att ”vara tung för mina öron” skall sannolikt uppfattas som klagan i ensamhet, ensamheten ser vi redan i hexameterraden. Motivet dyker ånyo upp i II.17.1-4:

*Mentiri noctem, promissis ducere amantem,
hoc erit infectas sanguine habere manus.
horum ego sum vates, quotiens desertus amaras
explevi noctes fractus utroque toro.*

Här ser vi en rad intressanta ord och tankar, några mycket typiska för Propertius. Men innan vi ser närmare på dessa måste något nämnas om det intrikata textkritiska problem som dessa rader utgör. Det gäller en interpolation och en konjektur. Med risk att är förenkla problemet skall jag nöja mig med att återge texten så som Camps vill rekonstruera den; hans tanke är att de rader som både Schuster och Björkeson ger som 13-14 egentligen ska följa på rad 2. Dessa lyder:

*nunc iacere e duro corpus iuvat, impia, saxo
sumere et in nostras trita venena manus*

Det sista ordet i dessa, *manus*, vill Camps läsa som *necem* istället, med argumentet att *manus* känns ”märkligt poänglöst”.¹⁹² Camps argument känns inte helt tillfredställande, men jag bedömer hans omplacering av det möjligen missplacerade distikonet som inte helt otänkbar. Ehuru dikten är så pass kort att den inte hinner ändra kontextuell karaktär i någon större utsträckning faller sig dessa rader i mitt tycke något mer passande där Camps placerat dem, tanken på självmord till följd av brusten kärleks synes mer passande i sängkammarens avskildhet, än på gatan dit diktens fokus riktas lite längre fram, även om dessa rader med sin

¹⁹² Camps (1967) sid. 136-137

ursprungliga placering hamnar mitt emellan kontextbytet. Motivet har i varje fall lockat senare tiderns skaldar.¹⁹³ Om vi likväl återvänder till de ursprungliga fyra raderna, ser vi hur olika motiv vävs samman i denna *nox amara*-scen. Det första distikonet uppvisar tankemässiga likheter med det som vi i ett tidigare avsnitt kallade *sacrosanctus amator*. Propertius tycks här mena att den som ljuger och utlovar nätter åt en älskande, den fläcker sina händer med blod. Vidare ser vi ordet *vates* dyka upp här, förvisso i en mer allmän betydelse av skald, men som vi redan sett är ordet redan sedan tidigare laddat med närmast numinösa betydelser. I de sista raderna ser vi för sammanhanget de viktiga orden *desertus* och *amaras noctes* samt det mycket talande ordet *fractus* som väl på ett mycket målande vi framhäver den plågade älskarens sinnesstämning. Det följande *utroque toro* tolkar Camps som ”båda sidorna av sängen”, vilket jag bedömer som den mest sannolika förståelsen av texten emedan liknande uttryck även finns hos Ovidius.¹⁹⁴

Även i den textkritiskt mycket svårlösta II.22 finns *nox amara*-temat omvittnat. Schuster återger dikten i en enda helhet, medan Camps och Björkeson delar upp den i två delar, där den sista delen, B, i Björkesons tappning, är grovt skadad. Likväl återger jag texten efter Schusters edition:

aut, si es dura, nega: sin es non dura, venito!
quid iuvat, en, nullo ponere verba loco?
hic unus dolor est ex omnibus acer amanti,
speranti subito si qua venire negat.
quanta illum toto versant suspiria lecto:
cur recipi, quae non noverit, illa vetat? (II.22.43-48)

Problemet rör i första hand läsningen av hela den sista pentameterraden som Camps stuvar om till oigenkännelighet. Manuskriptet lyder *cur recipi qu(a)e non noverit ille vetat*. Som synes har Schuster valt *illa* istället för *ille*. Med Camps gör ännu större ingrepp och återger raden som *cum recipi quod non venerit illa vetat*. Utan att åter hela resonemanget, får det här räcka med att presentera de förhandenvarande uttolkningarna av denna rad, som ändå inte berör våra syften i någon större utsträckning: (1) ”han förbjuder att godta det faktum att hon inte tänker komma”; (2) ”han befäller att hon inte skall släppas in, hon som har svikit honom”; (3) ”om hon kommer skall hon inte släppas in”.¹⁹⁵ Hur än denna sista rad skall läsas framgår det av de tidigare att vi återigen befinner oss i *nox amara*. De tomma och de brutna löftena finns här (*nullo ponere verba loco | spiranti subito si qua venire negat*), och ”framför allt bitter smärta för den älskande”. Suckarna finns också här ”som vältrar honom över hela sängen”. Detta är sannolikt att jämföra med det ovan nämnda *utroque toro*.

Motsatsen till *nox amara* är *nox felix* som kan negeras. Så förkommer det i II.29.39-42. Propertius har smugit in i Cynthias gemak för att se om hon sovit ensam och förargad över hans misstänksamhet visar hon bort hans kyssar. Observera den mycket påfallande och säkerligen högst ovanliga x-asonansen som i den sista hexameter raden ersatts med k-ljud istället; kanske vill Propertius återge trätor och kiv:

dixit et opposita propellens savia dextra
prosilit in laxa nixa pedem solea.
sic ego tam sancti custos deludor amoris:

¹⁹³ t.ex. Shakespear *Romeo and Juliet* akt IV, scen III

¹⁹⁴ Camps (1967) sid. 137

¹⁹⁵ Camps (1967) sid. 157-158

ex illo felix nox mihi nulla fuit.

Givetvis kan x-assonansen vara ett rent sammanträffande, men likväl värt att notera. För närvarande är det dock *felix nox* som är vår fokus och det är sannolikt att Propertius hade denna motsats i tanken då han i II.15.1 utbrast *o me felicem, o nox mihi candida...* Syftningarna är olika med själva orden i sitt gemensamma sammanhang ger onekligen associationer till ett och samma tema. Här är det dock *frånvaron* av *nox felix* som är det centrala.

Som sista exempel vill jag anföra ett kort distikon ur III.17 där den bittra natten förbinds med vinets frånvaro:

*semper enim vacuos nox sobria torquet amantes
spesque timorque animum versat utroque modo* (III.17.11-12)

Här ser vi hur hoppet och fasan ånyo plågar den älskande och föga förvånande har man velat föreslå *modo* som *toro* istället, en konjektur som både Camps och Björkeson följer. Detta skulle göra raden ordagrant motsvarande den formulering vi såg i II.17. Även *animum* har man velat rätta till både *animos*, vilket väl blott vill rätta sig efter pluralen i *amantes*. Tanken i dessa rader förkommer också i Tibullus' välkända I.2.1-4:

*Adde merum vinoque novos conpesce dolores
occupet ut fessi lumina victa sopor:
neu quisquam multo percussum tempora Baccho
excitet, infelix dum requiescit amor.*

6.2 *Clausus Amator* – den utestängde älskaren

Vi kommer nu till en av de motiv som Propertius delar med många av de övriga skalderna: *Clausus amator*. Som redan nämntes i inledningen till detta stycke är det nog att uppfatta som en metafor för känslan av att vara utestängd och avvisad från den älskade. Som blott några få exempel kan nämnas Ovidius *Amores* II.1.19ff där skalden vill bekveka Corinnas stänga dörr. Vidare hos Tibullus I.2.5ff samt I.5.67ff, exemplen hade kunnat mångfaldigas. Hos Propertius hittar vi flera exempel på detta motiv, första gången redan i I.3.35-36 där det är Cynthia som talar:

*Tandem te nostro referens iniuria lecto
alterius clausis expulit e foribus?*

Vidare i I.4.22-23 där Propertius vänder sig till Bassus som uppmanat poeten att söka sig till andra flickor. Bassus skall som bekant en dag själv bli dödligt förälskad och då kommer hans hårda flicka att se till att det blir ett slut på hans erotiska eskapader:

*et te circum omnes alias irata puellas
differet: heu nullo limine carus eris!*

I I.5.19-20 vänder sig Propertius till rivalen Gallus och utbrister:

*tum grave servitium nostrae cogere puellae
discere et exclusum quid sit abire domum*

I I.8.21-22 är det Propertius själv som är offret:

*nam me non ullae poterunt corrumpere, de te
quin ego, vita, tuo limine verba querar*

Hela I.16 upptas av detta motiv och här är det dörren själv som talar, såsom vittne till all klagan som skett vid dess tröskel. Dikten inleds med att porten berättar om de stora triumfer den fordom stod öppen för, och i ljuset av att hela detta motiv är en utbroderad metafor för flickans hjärta få vi anta att med ordet triumf här avses den tid då den sanne älskaren – Propertius – var välkommen. Därefter börjar porten klaga över alla bråk och handgemäng den får stå ut med till följd av de älskadandes tvister, de skamliga kransar den behängs med, samt husfruns allmänt skamliga liv. Som vi ser leker Propertius som så ofta annars på två plan, både det direkta och det metaforiska. Men det är i raderna 13-48 som den utestängde älskarens tal återges:

*haec inter gravibus cogor deflere querelis
supplicis a longis tristior excubiis,
ille meos numquam patitur requiescere postes
arguta referens carmina blanditia:
'Ianua vel domina penitus crudelior ipsa,
quid mihi tam duris clausa taces foribus?
cur numquam reserata meos admittis amores,
nescia furtivas reddere mota preces?
nullane finis erit nostro concessa dolori,
turpis et in tepido liminie somnus erit?
me mediae noctes, me sidera plena iacentem,
frigidaque Eoo me dolet aura gelu:
tu sola humanos numquam miserata dolores
respondes tacitis mutua cardinibus.
o utinam traeiecta cava mea vocula rima
percussas dominae vertat in auriculas!
sit licet et saxo patientior illa Sicano,
sit icet et ferro durior et chalybe,
non tamen illa suos poterit compescere ocellos,
surget et invitis spiritus in lacrimis.
nunc iacet alterius felici nixa lacerto;
at mea nocturno verba cadunt Zephyro.
sed tu sola mei, tu maxima causa doloris,
victa meis numquam, ianua, muneribus.
te non ulla meae laesit petulantia linguae,
quae solet ingrata dicere taetra loco,
ut me tam longa raucum patiare querela
sollicitas trivio pervigilare moras.
at tibi saepe novo deduxi carmina versu,
osculaque inpressis nixa dedi gradibus.
ante tuos quotiens verti me, perfida, postes,
debitaque occultis vota tuli minibus!"
haec ille et si quae miseri novistis amantes,
et matutinis obstrepit alitibus.*

*sic ego nunc dominae vitiis et semper amantis
fletibus aeterna differor invidia.*

Porten förklara sig här ha medlidande med den förskjutne älskare som tvingas ligga vid dess tröskel under klagan och smeksamma ord. Att vi rör oss med en metafor är särskilt tydligt av inledningen i älskarens tilltal till porten, där han anklagar den för att vara hårdare än flickan och frågar ”varför den aldrig upplåten släpper in min kärlek”. Propertius är alltså helt tydlig med att detta är en metafor, även om han sedan fortsätter leka på båda planen. Den ljumma tröskeln skall nog förstås som flickans ljumenhet gentemot älskaren. *Tepidus* förklaras enligt OLD som ”lukewarm”, även då det gäller människors känslor.¹⁹⁶ I varje fall använder Ovidius verbet *tepeo* i denna betydelse i *Amores* II:2.53. Därför anser jag Camps mer bokstavliga tolkning, att solen eller älskarens kropp efter en lång natt i vaka, skulle ha varmt tröskeln förvisso vara vacker, men inte helt tillfredställande.¹⁹⁷ Dikten fortsätter att klaga över flickans okänslighet och hårdhet och älskarens smärta över att vara försmådd för andra.

Nästa dikt där motivet förkommer är I.18.23-24 där det förkommer lite oväntat eftersom Propertius förlagt diktens scen till en skog, men att blanda motiv på detta sätt är inget ovanligt hos honom:

*an tua quod peperit nobis iniuria curas?
quae solum tacitis cognita sunt foribus.*

Björkeson tolkar *foribus* som dörr utan att precisera sig, men Camps, utan att ange någon anledning till detta, översätter ordet som ”chamber-doors”.¹⁹⁸ I så fall skulle poeten ännu vara kvar i sin egen bädd och vi skulle snarare ha att göra med en *nox amara*. Även om denna tolkning av *foribus* kan vara lite väl fri, så skulle den rimma bättre på de följande raderna där Propertius tillstår att han aldrig har klagat högt och uthärdat allt i tysthet. Men som vi sett blandas gärna *nox amara*- och *clausus amator*- motiven ihop eller lånar drag från varandra.

I II.5.21-22, som vi sett närmare på redan, skriver Propertius:

*nec tibi periuro scindam de corpore vestes,
nec mea perclusas fregerit ira fores.*

Här införs en ny detalj i motivet, nämligen den att älskaren så kan förgå sig att han slå sönder flickans dörr för att komma in till henne. Detta finns också hos Tibullus I.1.73-74. Som synes förhåller sig dock de båda poeterna olika till huruvida detta är tillåtet eller inte:

*Nunc levis est tractanda Venus, dum frangere postes
non pudet et rixas inseruisse iuvat.*

I II.17.15-16 finner vi återigen Propertius utanför Cynthias dörr, även om man inte tillåter honom att vara där:

*nec licet in triviis sicca requiescere luna
aut per rimosas mittere verba fores.*

¹⁹⁶ OLD sid. 1923

¹⁹⁷ Camps (1961) sid. 84

¹⁹⁸ Camps (1961) sid. 90

Här ser vi också månens betydelser igen, vilket sätts i särskilt sammanband med Cynthia efter som denna pseudonym också är namnet på mångudinnan Diana. Camps är osäker på vad *sicca* betyder i sammanhanget, men tolkar det som månen under en fin, upplyst natt med lite frost. Han jämför detta ställe med en formulering hos Ovidius i *Tristia* I.2.29: *sicca...Boreas bacchatur ab Arcto*.¹⁹⁹ Manuwald reagerar också på ordet i en not men hänvisar till Camps.²⁰⁰ Björkeson översätter ordet som ”uttorkad” och citerar en annan författare i sin kommentar: ”Månen i nedan kallade romarna uttorkad och törstig, eftersom man trodde att den i sin avtagande fas inte förmådde absorbera utdustingarna från floder och källor.”²⁰¹ Heyworth påpekar att Hekate var särskilt verksam vid nymåne och gjorde korsvägar extra farofylla.²⁰² Ingen tycks vara helt klar över betydelsen av denna fras.

6.3 *Pallor amatoris* – älskarens blekhet

Ett annat motiv som Propertius delar med sina kollegor är älskarens blekhet, och i hans egen diktning möter vi den först i I.1.21-22 där skalden tilltalar ett anhang magiker:

*en agedum dominae mentem convertite nostrae
et facite illa meo palleat ore magis!*

Maltby som ser detta som en del av en större metafor där kärleken är en sjukdom kommenterar att det var en vanligt spridd idé i den antika elegiska poesin att älskarens blekhet avslöjade djupet i hans passion. Detta är anledningen till att Propertius vill att Cynthia skall blekna mer än han själv.²⁰³ Måhända finns det också en relation mellan detta tema och det ”vithets”-tema som vi sett omgärda flickan. I I.5, dikten som vill avvända Gallus’ från att uppvakta Cynthia, förbinds blekheten också med avmagrande:

*nec iam pallorem totiens mirabere nostrum,
aut cur sim toto corpore nullus ego. (I.5.21-22)*

Maltby som också uppmärksammar denna kombination exemplifierar från några övriga ställen hos Propertius till vilka vi snart kommer komma.²⁰⁴ Motivet återkommer även i nästa dikt, I.6, riktade till Tullus angående den resa Propertius gärna skulle ha gjort tillsammans med denne om det inte hade varit för Cyntia:

*sed me complexae remorantur verba puellae
mutatoque graves saepe colore preces (I.6.5-6)*

Eftersom tanken formulerats med en ablativus absolutus här är det osäkert vem som ”bytt färg” men med största sannolikhet är det Cynthia och inte Propertius som avses då det är hennes ord som är subjektet. I så fall ha önskan från I.1 om att hon skulle blekna mer än han själv, gått i uppfyllelse. I I.13 har Propertius ytterligare utbroderat temat och kombinerar det med andra, nära besläktade, såsom likheten mellan att älska passionerat och att dö. Dikten är riktad till Gallus som redan, även om han inte själv har förstått det ännu, hamnat i den dödliga kärlekens fälla:

¹⁹⁹ Camps (1967) sid. 138

²⁰⁰ Manuwald sid. 282

²⁰¹ Björkeson sid. 367

²⁰² Heyworth sid. 187 n. 51

²⁰³ Maltby sid. 155

²⁰⁴ Maltby sid. 155

*perditus in quadam tardis pallescere curis
incipis et primo lapsus abire gradu.* (I.13.7-8)

Även rad 15 nyttjar detta motiv:

vidi ego te toto vinctum languescere collo

Vinctum collo är inte att uppfatta som en metafor där flickan fångslat älskaren, vilket också klargörs av Camps utan här är det den nära och innerliga omfamningen som avses. Härav det lite märkliga ordet *toto* som skulle avse att de älskade vilar halsarna mot varandra med de omfamnar varandra.²⁰⁵ Detta kan jämföras med I.10.5 där Gallus ses ”döende” i flickans omfamning, men här ser vi honom alltså ”försmäkta”.

Vårt nästa exempel bjuder på en del märkligheter. Det gäller I.18.17-18:

*an quia parva damus mutato signa calore,
et non ulla meo clamat in ore fides?*

Som synes är det sista ordet, här efter Schusters utgåva, tryckt som *calore* och i den textkritiska apparaten finner vi också läsarten *colore*. Det är denna läsart Camps väljer medan Björkeson väljer *calore*, men likväl har ”färg” i översättningen. Måhända är detta blott ett *lapsus calami*. Om ordet skall läsas som *colore* är det en direkt motsvarighet till den formulering vi såg i I.6, men om det skall läsas som *calore* som finns en motsvarande formulering i I.12 där det heter *mutare calores*. Således är det svårt att utifrån Propertius’ användningar av orden avgöra vilken läsning som är de troligaste, även om kontexten gör just läsningen *colore* troligare. Propertius vill nämligen övertyga Cynthia om sin trohet. Att ”att byta hettor” brukar hos honom stå för att rikta sitt kärleksintresse mot någon annan. Det är ju detta han vill säga Cynthia att han *inte* har gjort.

I II.22.21-24 används temat på ett något annorlunda sätt:

*sed tibi si exiles videor tenuatus in artus,
falleris: haud umquam est culta labore Venus,
percontere licet: saepe est experta puella
officium tota nocte valere meum.*

Såsom också Maltby uppmärksammar, är det inte den olyckliga eller förtvivlande kärleken som får älskaren att magra, utan de oupphörliga kärleksäventyren.²⁰⁶ Avmagringen finns även hos Ovidius.²⁰⁷ Camps lyfter fram en annan intressant aspekt på detta; nämligen att Propertius ser kärleksakten som en rit i tillbedjan av Venus, och exempifierar med en formulering i Ovidius’ *Amores* III.7.24 där *officium* även står för kärleksakten.²⁰⁸

Vårt sista exempel är från IV.3.27-28. Denna dikt påminner om det som är temat i *Heroides* där historiska/mytiska älskanden skriver brev till varandra. Denna dikt är tänkt som ett brev från en Arethusa till en viss Lycotas om vilka ingeting är känt. Det kan röra sig om helt fiktiva

²⁰⁵ Camps (1961) sid. 75

²⁰⁶ Maltby sid. 155

²⁰⁷ *Amores* I.6.5-6

²⁰⁸ Camps (1967) sid. 154

personer. Lycotas är utomlands och Arethusa är orolig för att han där skall förföras av en annan flicka. Således skriver hon:

*diceris et macie vultum tenuasse : sed opto
e desiderio sit color iste meo.*

6.4 Munus puellae – flickans gåva

Ett vanligt förekommande motiv hos skalderna är att flickan alltid kräver gåvor av dem i utbyte mot kärlek. Givetvis förhåller de sig oavslåeligt negativa till detta och använder det allt som oftast då de vill anklaga henne. Parallellerna utanför Propertius är mångtaliga och här får det räcka att nämna Tibullus II.4 som är uppehåller sig helt vid detta. Hos Propertius finner vi motivet i I.8.39-40:

*hanc ego non auro, non Indis flectere conchis,
sed potui blandi carminis obsequio.*

Dessa rader är som synes intressanta också av det skälet att poesin sätts i kontrast mot gåvorna; Propertius lyckades erövra Cynthia, denna gång, inte med guld eller pärlor utan med sin sång. Lika glad är han i II.20.25-26:

*nec mihi muneribus mox ulla set empta beatis:
quidquid eram, hoc animi gratia magna tui.*

I II.23.7-8 har dock förhållandet svängt om och Propertius finner sig inte längre vara lika välkommen hos Cynthia, om han inte har med sig en gåva:

*deine, ubi pertuleris, quos dicit fama, labores,
Herculis, ut scribat: 'Muneris equid habes?'*

Här ser vi också ordet *labores* som vi mötte i ett föregående avsnitt; ordet avser de mödor en älskare måste utstå för att vinna sin flicka. Här jämförs de med Herkules mödor eller storverk.

Vi kommer nu till den illa tilltygade II.24 som Schuster presenterar i två uppdelningar (A och B) men som både Camps och Björkeson återger i tre delar (A, B och C). Den del som berör oss just här står dessutom som ”fragment” hos Camps. Camps anser att B-delen inte hör samman med II.24 över huvud taget samtidigt som den inte kan utgöra en egen dikt. Enligt hans förmenande är det inte heller Cynthia som dikten handlar om utan en av dessa *viles* som förekommer i A-delen.²⁰⁹ Camps resonemang är som synes något märkligt. Om det nu rör sig om dessa *viles* är de tre delarna förvisso att betrakta som sammanhängande med något mindre bortfall i texttraderingen. Björkeson säger kort att dessa rader kan vara ett fragment från en förlorad dikt.²¹⁰ Detta är också vad Camps i slutänden sluter sig till.²¹¹ Personligen är jag benägen att tro att raderna ändå handlar om Cynthia och i och med Schusters utgåva av texten, som ju består av två delar, har denna del infogats i A-delen och tycks betraktas som sammanhängande med dessa och kontexten så som Schuster gör den gör att det måste handla om Cynthia:

²⁰⁹ Camps (1967) sid. 164

²¹⁰ Björkeson sid. 370

²¹¹ Camps (1967) sid. 166

*haec modo pavonis caudae flabella superbae
et manibus dura frigus habere pila
et cupit iratum talos me poscere eburnos
quaeque nitent Sacra vilia dona Via.
ah, peream, si me ista movent dispendia; sed me
fallaci dominae iam pudet esse iocum!* (II.24B.17-22)

Av särskilt innehållsligt intresse är givetvis det märkliga klotet på citatets andra rad. Både Camps och Björkeson är osäkra på vad för klot det rör sig om, men uppenbarligen verkar det röra sig om något sorts svalkningsmedel för varma dagar. Det finns inte omvittnat någon annanstans. Camps anser att *dura...pila* borde ändras till *durae...pilae* istället, eller att det åtminstone är en attraktiv konjektur. Vidare menar han att *vilia dona*, som säljs på Sacra Via, är vad vi skulle kalla krimskrams, inte särskilt dyra småsaker och detta tar han som argument för att texten inte handlar om Cynthia utan om *viles*. Det som gör Camps resonemang starkare är givetvis att Propertius använder samma ord om flickorna som gåvorna. Båda är *viles*. Så kvarstår alltså frågan om vem *fallax domina* är. Det tycks finnas två förståelser av de sista två raderna. Jag citerar här från Camps: (1) *'it's not what she asks me to spend on these trifles that I mind about; it's the way she bamboozles me'* samt (2) *'to buy these trifles for this sort of woman is nothing that I mind about; it's being bamboozled by the other sort that I can stand no longer'*. Camps själv väljer den senare förståelsen.²¹² I den läsningen måste med *fallax domina* menas Cynthia.

Motivet återkommer även i bok III. Vår första exempel är från III.13 där flickornas girighet kombineras med det näraliggande temat om de världsliga rikedomarnas bedräglighet och tidens förfall:

*Quaeritis, unde avidis nox sit pretiosa puellis
et Venere exhaustae damna querantur opes.
certa quidem tantis causa et manifesta ruinis:
luxuriae nimium libera facta via est.* (III.13.1-4)

Propertius förstärker sedan sin dikt med att exemplifiera olika lyxvaror som förvänt sinnet på flickor; guld, pärlor och purpurtyger, varefter han vänder sig mot de gamla vanorna, innan sådant otyg intog romarna. Då var skördar och träd människors rikedom. Och ville en pojke uppvakta en flicka behövde han inte ruineras:

*illis munus erant decussa Cydonia ramo,
et dare puniceis plena canistra rubris,
nunc violas tondere manu, nunc mixta referre
lilia vimineos ludica per calathos,
et portare suis vestitas fronibus uvas
aut variam plumae versicoloris avem.
**his tum blanditiis furtiva per antra puellae
oscula silvicolis empta dedere viris.*** (III.13.27-34)

Propertius framställer här naturens egna frukter, så som det Kydoniska äpplet, som forntida giljares gåvor till sina flickor. Man gav korgar med granatäpplen, buketter av violer och liljor,

²¹² Camps (1967) sid. 165-166

av vilka vi sett att de sistnämna är av särskild vikt i sammanband med den älskade. Alla dessa gåvor ledde till ”förstulna kyssar”.

6.5 *Funus poetae* – skaldens begravning

Vi har nu nått fram till den sista av våra motiv, som vi förvisso har mött här och var redan, och därför skall beröras i korthet. Det gäller motivet med skaldens begravning, som i Propertius fall är nära förbundet med förgängelsekänslan, bitterheten och kanske även dödslängtan. Som vi har sett betraktar han den i sina bittrare stunder som den sista tjänsten han kan göra för Cynthia, att dö och så befria henne från mödan att bry sig om honom och att hon först då skall upptäcka sin kärlek och då, genom ödet hindras att njuta den, än skall den komma som en befrielse för honom själv. Angående döden och livet bortom hittar vi liknande tankar även hos Tibullus I.3.55ff. Temat är som sagt mycket vanligt hos Propertius så blott några få passager får räcka som vittne på detta. Den första är från II.17:

*illic si qua meum sepelissent fata dolorem,
ultimus et posito stare amore lapis,
illa meo caros donasset funere crines,
molliter et tenera poneret ossa rosa;
illa meum extremo clamasset pulvere nomen,
ut mihi non ullo pondere terra foret. (II.17.19-24)*

Vi ser att användningen av pluskvamperfekt och imperfekt konjunktiv här målar en önskan hos poeten. Om saker och ting hade skett på detta sett, så skulle hans själ ha funnit någon sorts frid. Döden är en således en befrielse för honom. Camps förvånar sig lite över sedvänjan att placera de dödes ben *bland* rosor. Den gängse sedvänjan var att lägga blommor på tumban eller urnan.²¹³ Om detta inte var en alternativ praxis är det väl inte osannolikt att Propertius vill framlocka den tämligen starka bilden av ben bland röda rosor för att förstärka den livets flyktighet som är så vanligt förkommande hos honom även på andra håll, eller för att framhäva Cynthias varsamhet med hans kvarlevor.

Även i I.19 sätts hans egen död i sammanband med Cynthia:

*Non ego nunc tristis vereor, mea Cynthia, manes,
nec moror extremo debita fata rogo;
sed ne forte tuo careat mihi funus amore,
hic timor est ipsis durior exsequiis.
non adeo leviter nostris puer haesit ocellos,
ut meus oblito pulvis amore vacet. (I.19.1-6)*

Propertius visar här sin ståndaktighet inför döden. Det är inte den han fruktar, utan att bli buren till likbålet utan Cynthias kärlek. Inte ens hans aska, säger han, skall glömma bort kärleken han i livet kände för Cynthia. Således ser vi ånyo motivet att kärlek övervinner döden. Han försätter sedan med några ord som vi har sett närmare på redan tidigare, men som tål att bli återupprepade:

*illic, quidquid ero, semper tua dicar imago;
traicit et fati litora magnus amor. (I.19.11-12)*

²¹³ Camps (1961) sid. 88

Återigen är temat detsamma: döden är inget hinder för hans kärlek; han tillhör allstädes Cynthia. Det förstärks av några senare rader:

*quamvis te longae remorentur fata senctae,
cara tamen lacrimis ossa future meis.
quae tu viva mea possis sentire favilla!
tum mihi non ullo mors sit amara loco.* (I.19.17-20)

Budskapet här är att om Cynthia kommer att få uppleva en lång ålderdom, så skall döden inte vara Propertius bitter om hon blott vill minnas honom. Med största sannolikhet räknade han med ett återförenade bortom graven som dock kunde uppskjutas till följd av hennes ålderdom.

Döden fortsätter att var närvarande igenom hela Propertius' författarskap. Följande utdrag är från II.1:

*una meos quoniam praedata est femina sensus,
ex hac ducetur funera nostra domo!* (II.1.55-56)

Detta att Propertius hoppas leda sitt begravningsståg från Cynthias hus skall enligt Camps inte tas bokstavligt och utifrån liknande formuleringar i Propertius' dikter (II.24.32) förklarar han orden så, att Propertius säger sig älska Cynthia ända till dess han blir ivägburen till sin begravning.²¹⁴ Huset står således för flickan, och definierat till dörren har vi sett samma tanke i *clausus amator*-motivet. Temat är således fortfarande detsamma. Lite längre ner i dikten, som vänder sig till Maecenas, hoppas Propertius på medlidande från sin beskyddare, i rader som vi redan har mött:

*Maecenas, nostrae spes invidiosa iuventae,
et vitae et morti gloria iusta meae,
si te forte meo ducet via proxima busto,
esseda caelatis siste Britanna iugis
talique illacrimans mutae iace verba favillae:
'Huic misero fatum dura puella fuit.'* (II.1.73-78)

Cynthia görs här ansvarig för skalden död. Det är hon och hennes hårda sinnelag som jordat honom. I II.24 vars textkritik vi redan diskuterat är Cynthia återigen förbunden med Propertius' död, med en sent uppvaknad kärlek i sinnet klagar hon:

*tu mea compones et dices: 'Ossa, Properti,
haec tua sunt: eheu tu mihi certus eras.
certus eras eheu, quamvis nec sanguine avito
nobilis et quamvis non ita dives eras.'* (II.24B.35-38)

Av allt att döma förväntas Cynthia inte blott upptäcka hur ”säker” Propertius varit för henne, utan även inse av hur liten vikt börd och rikedom är i jämförelse med den rena kärleken.

Likväl uppvisar Propertius ett försök till att vända på roller, vilket kan tas som argument för att Propertius använder sig av ett litterärt, elegiskt grepp som det är tillåtet att utforska och

²¹⁴ Camps (1967) sid. 75

ombilda med fritt sinne. Dikt III.6 är riktade till Cynthias slav Lygdamus som springer med bud mellan henne och Propertius. Tydligen har Propertius och Cynthia haft ett gräl, på grund av hans otrohet, och det är uppgifter om Cynthias känslor inför detta som Propertius konstruerar vad han hoppas att få höra från henne:

*gaudet me vacuo solam tabescere lecto?
si placet, insultet, Lygdame, morte mea!* (III.6.24-25)

Här är det alltså Cynthia som hoppas vilja ge Propertius glädjen att dansa på hennes grav. Vi har under avsnittet om bitterheten, i II.8, redan sett på det omvända förhållandet där det är Cynthia som skall erbjudas denna sista bittra glädje. Camps uppmärksammar också detta. *Insulto* används enligt honom om på fysiskt hoppande och psykisk glädje.²¹⁵

Vårt sista exempel från III.16.23-24 är av en mildare art:

*afferet haec unguenta mihi sertisque sepulchrum
ornabit custos ad mea busta sedens.*

Här förväntas i stället Cynthia ha vårdnaden om poetens grav genom att hälla olja på den och sitta vaktande intill. Måhända ser vi här också antydningar om Cynthia som Propertius' musa igen, då hon skall vira graven med *sertis* – girlander. På så sätt bekröns slutligen poeten i döden av sin musa med de kransar han som levande hoppades på åt sitt huvud.

6.6 Sammanfattning

I detta avsnitt har vi sett närmare på några litterära grepp som var gemensamma för skalderna och hur de används hos Propertius. Först studerade vi *nox amara* – den bittra natten, då älskaren vrider sig ensam i kärleksplågor på sin bädd. Därefter såg vi på den konstnärligt utbroderade metaforen *clausus amator* som används på två plan; ett mer direkt där älskaren föreställs som utestängd från sin flickas hus i ren konkret meningen och ett där dörren står för flickans hjärta som älskaren vill forcera. Allt som oftast balanserar Propertius mellan dessa två plan och förbinder inte sällan motivet med *nox amara*. Därefter studerade vi *pallor amatoris*-motivets som kan förstås som en utveckling av metaforen att kärleken är en sjukdom som attackerar den älskande: denna sjukdom kommer honom att blekna och magra och graden av blekhet avslöjar sålunda graden av passion. Därefter såg vi närmare på *munus puella*-motivets som handlar om flickans klandervärda benägenhet att kräva gåvor av sin älskare i utbyte mot sin kärlek. Propertius satte detta i samband med sitt förakt för samtidens utsvävande beundran för lyx och flärd och i kontrast till forntidens enkla livvanor. Till sist studerade vi *funus poeta*-motivets som är nära förbundet med bitterheten, insikten om dödens allstädes pockande närvaro och poetens egen dödslängtan som en befrielse från sin kärleksplåga. Vi konstaterade att Propertius, som i så mycket annat, kastade sig mellan hopp och förtvivlan här: än såg han Cynthia som sörjande, än som glädjande sig över hans död.

²¹⁵ Camps (1966) sid. 80-81

7. SYNTES

Låt oss så återvända dit där vi började, till våra frågeställningar:

• Vad var Propertius' syfte med sin dikt och varifrån hämtade han sin inspiration?

Denna fråga kan besvaras på olika sätt. Han syfte var som vi såg att göra sig ett slags område där han kunde få frihet att uttrycka sina känslor, sin vrede, sin besvikelse och sitt söderslitna hjärta. Detta kompliceras av den alltid brinnande frågan i hur hög grad den person vi möter i dikterna stämmer överens med den person som skriver dem. Med andra ord: om diktens jag är detsamma som författarens. Denna uppsats har utgått ifrån att det finns en nära relation mellan dessa båda och att de erfarenheter diktjaget säger sig ha gjort har motsvarigheter i verkligheten. Personligen har jag här två tankar jag vill framföra med bakgrund av det citat av Bernhard Risberg som vi inledde avsnittet om Propertius' självuppfattning med. Han beskrev Ovidius' stil som kall och falsk kvickhet, Tibullus tillmätte han ”verklighet” och Catullus ”oanständighet”. Men Propertius skrev enligt Risberg med passionens brinnande stil, han var förtvivlad och rasande. Detta uttalande samt föreliggande studie av Propertius egna dikter har föranlett mig till tanken att vi inte får döma poeterna på ett och samma sätt. Vi måste ta hänsyn till dem som individer och enskilda författare. Även om de delar många drag, och detta är min andra poäng till vilket jag återkommer, så har de varit unika personligheter med s.a.s. varsin penna. Den humor och kvickhet som kan tillskrivas Ovidius är hans, på samma sätt som oanständigheten är Catullus'. Vi får alltså inte döma Propertius efter Ovidius' penna som måste bedömas som mycket mer fiktiv. Med andra ord: även om Ovidius, som förvisso är den meste elegikern, har hittat på mycket av sin produktion, betyder det inte att Propertius har gjort det. Hans verk kan ha spirat ur en mycket mer verklighetsanknuten kontext. Även om Corinna är påhittad behöver inte Cynthia vara det. Benägenheten att se på skaldernas likhet får inte fördunkla deras individualitet. Detta leder oss återigen in på de gemensamma motiven. Förvisso delar poeterna många drag och inte sällan har de likheter även i ordalydelsen. Min personliga hållning är dock att dessa inte skall betraktas som lån i egentlig mening även om parallellerna *är* lån. De skall snarare betraktas som gemensamma språkliga figurer och grepp varigenom skalden framför de för honom personliga känslorna. *Clausus amator*-motivet är ett bra exempel på detta och liksom de övriga motiven finns detta representerat även i den tidigare grekiska elegiska diktningen. Poeten kan genom en allmän spridd metafor klä sina personliga känslor i en språkdräkt som gör känslan tillgänglig också för hans läsare. Inspirationen som Propertius understundom hänför till Callimachus får därför inte tas i alltför bokstavig betydelse: det handlar om medel för att förmedla sina känslor som Propertius säger sig vara inspirerad av denne. Således kan han samtidigt säga att Cynthia är hans inspirationskälla och klä henne i vilka musiska drag han vill eller från Venus och Amor som bör tolkas som företrädare för kärleken mellan honom och Cynthia.

• Hur såg han på sig själv som diktare och som man och som älskare?

Vi har sett att Propertius när mycket höga tankar om vad det är att vara diktare och att han inte är ensam om detta. Skalden är nära förbunden med gudarna, oftast Apollo och muserna, som deras profet eller språkrör eller till och med deras präst och han betraktar sig själv som en *praeceptor amoris* – en lärare i kärlek. Skalden är i sig själv gudomlig och skall således, ofta på grund av kärlekssmärtan, njuta ett exceptionellt öde bortom graven. I sin mansuppfattning skiljer sig Propertius så vitt jag kan se avsevärt från tidens gängse mansideal som byggde på framgång i den politiska eller militära karriären. Detta hänger ihop med hans hyllande av fredsidealet. Givetvis kan detta ses som ett hyllande av den *augusteiska*

freden, men jag är benägen att tro att detta går djupare än så och att Propertius vänder upp och ner på mansidealet där det är den ständigt förälskade mannen som får företräde framför den karriärssökande. Det är denna övertygelse som får konsekvenser i det som vi kan kalla för ”fri kärlek”, kärlek för dess egen skull, obunden av statens krav på reproduktion. Som vi såg företrädde denna syn på diktningen av Lilja.

Så som älskare betraktade sig Propertius framför allt som trogen. Inte alltid i kroppslig mening men på ett djupare plan som för honom handlade om kärlek och tillgivenhet. Cynthia var den första, hon skulle komma bli den sista. Men där emellan drog han sig inte för att utforska även andra möjligheter till erotiska äventyr. Men han kom ständigt tillbaka till Cynthia. Denna trohet förbinder han i sina dikter hela tiden med döden: den kärlek han känner för Cynthia den skall leva också bortom döden.

• Vilka personlighetsdrag hade han?

Här om någonstans är det viktigt att tänka på författare och författarjag. Är Propertius till exempel alltid så svartsjuk som han säger sig vara? Eller rör det sig om poetiskt ”måleri”. Frågan måste behandlas med försiktighet. Denna uppsats har dock valt att tro på hans egna ord, och till syvende och sist kommer vi aldrig honom närmare än genom hans egna ord, hur uppförstora de än må vara. Således tror jag man utan risk kan säga att Propertius i alla fall hade ett svartsjukt personlighetsdrag, om nu Cynthia var den enda för honom så följer detta rätt så naturligt. Vi har även sett att Propertius har en benägenhet att sjunka ner i bitterhet och förtvivlan, säkerligen sprungen ur hans sönderslitande svartsjuka. Om han inte får vara den ende för Cynthia, liksom hon är den enda för honom, kan han inte se världen annat än i svart och han tror att alla, särskilt Cynthia, är ute efter att skada honom, och han är inte främmande för att göra sig själv till martyr.

Vi har redan berört Propertius’ känsla av att han besatt en sorts orubblig trohet till Cynthia, men detta är ett starkt drag hos honom lika så mycket som den kättja han tycks besitta. Han drivs av en för hans tid så typiska manliga dubbelmoral: det som är tillåtet för honom är inte tillåtet för Cynthia. Han får men inte hon. Måhända är anledningen till detta personlighetsdrag paradoxalt nog att söka i hans trohetsuppfattning: han vet att Cynthia är allt för honom, men han kan inte vara säker på att han är allt för henne. Således kan han tillåta sig själv sina kärleksäventyr, men vaktar svartsjukt över henne.

Att Propertius var romantiskt lagd är också tydligt utifrån hans dikter. Han lyfter Cynthia mot skyarna som en jordisk Venus, som den gudinna han betraktar henne som. Måhända ligger hans svårigheter att ta besvikelser i detta personlighetsdrag. Om gudinnan sviker honom, var ska ha då ta vägen? Detta blir ytterligare en källa till bitterhet och svartsyn för honom.

• Vilka värderingar hade han?

Angående hans värderingar har vi redan berört hans upplyftande av freden och även om det kan tänkas att han helt simpelt bara vill undgå att behöva skickas ut till någon avlägsen provins för att tjäna staten med svärd och sköld med risk för liv och lem, så är det inte osannolikt att Propertius tillsammans med de andra skalderna började formulera ett annat ideal som byggde på frihet i stället för Roms allmänna erövrarmentalitet. I bakgrunden för detta stod i sådana fall deras radikalt annorlunda syn på kärleken: den var inte sekundär, som en bonus i det äktenskapliga samlivet som skulle producera nya kämpar för Roms äras skull. Kärleken var primär, det var den som skulle knyta samma man och hustru, eller älskare och

älskarinna. Detta är ett så starkt drag att Luck inte drar sig för att kalla Propertius dedikerad till "the Religion of Love".²¹⁶ I II.15 när Propertius ber Cynthia att glädja sig över sina unga bröst som ännu inte har ammat ser vi med största sannolikhet inte blott hans ständiga och återkommande fascination över kvinnobröst utan även ett avvisande av just statens program för barnfödslar till Roms alla erövrigar. Vi har sett även andra ställen där han ställer sig kritisk till detta och det är troligt att hans uppfattning om epikens och elegins motsättning sinemellan har sin grogrund i detta. Den ena upphöjde kriget och krigsguden, den andra freden och kärleksguden. Likväl använder han som vi sett gärna ord och termer från epikens område för att uttrycka sig metaforiskt på elegins'.

I sitt ständiga upplyftande av kärleken visar han sig också avvisande gentemot ett allt för lyxigt leverne med pärlor och guld och fina kläder och bostäder. Svartsjukan ligger troligen bakom detta: han vill inte att Cynthia skall klä upp sig och dra andra mäns blickar till sig. Men på ett djupare plan berör det hans syn på kärleken som nu kan köpas och säljs, något som var främmande för den forntid han så hett beundrade då människor var ärliga och saknade all girighet.

Vi har även sett hur Propertius när en tanke på älskaren om sakrosankt: denne kan bara kränkas med risk för gudarnas vrede. Säkert ligger det en relation mellan detta och synen på skalden som gudarnas språkrör och profet, deras utvalde.

• Vilka var hans vänner och hur såg vänskapsrelationerna ut?

Vidare har vi betraktat hans övriga relationer utöver den med Cynthia och märkt att dessa kan vara minst lika stormiga även om vännerna inte på långt när är lika välrepresenterade. De tycks i första hand vara relaterade till Cynthia; så länge vännerna inte försöker förföra Cynthia är han vänligt och vänskapligt inställd till dem, men om de överträder den gränsen är han snar till vrede. Den brödramentalitet som annars är så framträdande i det i övrigt patriarkala samhället återfinns med svårighet hos Propertius, den finns där men dämpad och får alltid stå tillbaka för Cynthia. Men vännerna representerar också olika människotyper och genom relationerna till dem visar också Propertius hur han ser på dessa människotyper. Gallus är den som mest liknar honom själv med sitt intresse för flickor och kärlek men känslig och lättårsad, Tullus är krigaren och den traditionella mannen, Ponticus är epikern som borde syssla med elegi och Bassus är kvinnokarlen som går från kvinna till kvinna.

²¹⁶ Luck sid. 115

8. Litteraturlista

- Asplund Ingemark, Camilla och Ingemark, Dominic *Svartkonst under antiken* [Lund: Historiska media, 2004]
- Barton, Carlin A. *Roman Honor – Fire in the Bones* [Los Angeles: Univ. of California Press, 2001]
- Björkeson, Ingvar (övers.) *Sextus Propertius Elegier* [Stockholm: Natur och Kultur, 2002 (Danmark)]
- Butrica, James, ”The Transmission of the Text of Propertius” i: Hans-Christian Günther (ed.), *Brill’s Companion to Propertius* [Leiden: Koninklijke Brill NV, 2006]
- Camps, W.A *Elegies Book I* [Cambridge: Cambridge University Press, 1961]
- Camps, W.A *Elegies Book II* [Cambridge: Cambridge University Press, 1967]
- Camps, W.A *Elegies Book III* [Cambridge: Cambridge University Press, 1966]
- Camps, W.A *Elegies Book IV* [Cambridge: Cambridge University Press, 1965]
- Conte, Gian Biagio *Latin Literature – a History* [Baltimore: The John Hopkins University Press, 1994]
- Heyworth, S.J *Cynthia – A companion to the Text of Propertius* [Oxford: Oxford Univ. Press, 2007]
- Hornblower, Simon och Spawforth, Antony *The Oxford Classical Dictionary* [Oxford: Oxford Univ. Press, 1996]
- Hughes, Bettany *Sköna Helena* [Stockholm: Nordstedt, 2006]
- Ingemark, Dominic *Liv och död i antikens Rom* [Lund: Historiska media, 2003]
- Ingemark, Dominic *Kärlek och erotik i antikens Rom* [Lund: Historiska media, 2007]
- Lagerlöf, Erland (övers.) *Iliaden* [Trondheim: Aktietrykkeriet, 1994]
- Lagerlöf, Erland (övers.) *Odysséen* [Trondheim: Aktietrykkeriet, 1994]
- Lilja, Saara *The Roman Elegists’ Attitude to Women* [Helsingfors: Soumalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino Oy, 1965]
- Linders, Tullia *Vem är vem i antikens Grekland och i romarriket* [Stockholm: Prisma, 2003]
- Luck, Georg *the Latin Love-Elegy* [London: Methuen & Co Ltd, 1959]

- Maltby, Robert, “Major Themes and Motifs in Propertius’ Love Poetry” i: Hans-Christian Günther (ed.), *Brill’s Companion to Propertius* [Leiden: Koninklijke Brill NV, 2006]
- Manuwald, Gesine, “The First Book” i: Hans-Christian Günther (ed.), *Brill’s Companion to Propertius* [Leiden: Koninklijke Brill NV, 2006]
- Newman, Kevin, “The Third Book: Defining a poetic self” i: Hans-Christian Günther (ed.), *Brill’s Companion to Propertius* [Leiden: Koninklijke Brill NV, 2006]
- Nilsson, Martin P. *Olympen* [Stockholm: Prisma, 1964]
- Oxford Latin Dictionary* [Oxford: Oxford University Press, 1968, 1979]
- Reynolds, Margareth *The Sappho Companion* [London: Chatto & Windus, 2000]
- Schuster, Mauritius *Sex. Propertii Elegiarum Liber IV* [Lipsiae: Teubner, 1954]
- Sjöwall, Harald och Widstrand, Erik *Latinsk poesi i urval II* [Lund: Gleerup, 1955]
- Sullivan, J.P. *Propertius: a critical Introduction* [New York: Vail-Ballou Press, 1976]
- Wikan, Unni *En fråga om heder* [Stockholm: Ordfront, 2004]
- Wyke, Maria *The Roman Mistress* [Cornwall: T.J. International Ltd., 2002]

